

Handläggare
Elisabet Bremberg
Helen Slättman

Till
Kommunstyrelsen

Revidering av Vision 2030 – ett Stockholm i världsklass

Stadsledningskontorets förslag till beslut

Kommunstyrelsen föreslår kommunfullmäktige besluta följande.

1. Revidering av Vision 2030 - Ett Stockholm i världsklass godkänns, bilaga 1.
2. Kommunstyrelsen ska beakta visionen vid upprättande av förslag till budget.
3. Samtliga nämnder ska utgå från visionen i sin verksamhetsplanering och vid framtagande av strategiska planer och program.
4. Stockholms Stadshus AB uppmanas att ge samtliga bolagsstyrelser i uppdrag att utgå från visionen i sin verksamhetsplanering och vid framtagande av strategiska planer och program.
5. Kommunstyrelsen ska utarbeta en kommunikationsplan och genomföra kommunikationsinsatser för Ett Stockholm i världsklass - Vision Stockholm 2030.
6. Uppföljning av Ett Stockholm i världsklass - Vision Stockholm 2030 ska ske inom ramen för det integrerade systemet för ledning och uppföljning av stadens ekonomi och verksamhet (ILS).

Kommunstyrelsen beslutar, under förutsättning att kommunfullmäktige beslutar enligt ovan, följande.

1. Stadsdirektören får i uppdrag att utarbeta en kommunikationsplan och genomföra kommunikationsinsatser för Ett Stockholm i världsklass – Vision Stockholm 2030.

Irene Lundquist Svenonius
Stadsdirektör

Gunnar Björkman
Bitr. stadsdirektör

Staffan Ingvarsson
Bitr. stadsdirektör

Sammanfattning

Sedan stadens gemensamma vision om Ett Stockholm i världsklass 2030 togs fram under 2006 och 2007 har omvärlden förändrats och därmed också stadens långsiktiga förutsättningar. Befolknings-tillväxten har gått betydligt snabbare än beräknat. Stockholm kommer att vara en miljonstad redan i början av 2020-talet, inte år 2030, vilket visionsarbetet utgick ifrån.

Den snabba tillväxten skapar än större utmaningar för att planera framtidens Stockholm och tillgodose alla de olika behov och önskemål dagens och morgondagens invånare har. Målet är ett Stockholm med hög livskvalitet för invånare i olika åldrar och med vitt skiftande bakgrunder. Det gäller att värna det goda i Stockholm – de offentliga rummen, närheten till naturen, Mälaren och Saltsjön, och hög kvalitet i offentligt finansierad service – samtidigt som vi bygger nya bostadsområden med god kollektivtrafik där man med trygghet kan åldras eller låta barnen växa upp och där det finns förskolor och skolor som ger barnen kunskaper och färdigheter för livet.

Utifrån uppdrag av kommunfullmäktige har ett arbete med utvärdering och revidering av Vision 2030 genomförts sedan hösten 2012. Arbetet har letts av stadsledningskontoret och har involverat ett stort antal medarbetare i staden på olika nivåer, bland annat stadens förvaltnings- och bolagschefer. Även akademierna och länsstyrelsen i Stockholms län har involverats. Arbetet, under ledning av en styrgrupp, har bedrivits i åtta olika delprojekt som utifrån olika perspektiv har analyserat utvecklingstendenserna och den förväntade framtidsutvecklingen inom visionens tre teman. Diskussioner och dialoger har även skett med externa grupper, så kallade fokusgrupper.

Hela arbetet har legat till grund för den nu föreslagna revideringen av Vision 2030 – ett Stockholm i världsklass, som redovisas i detta ärende.

Några viktiga utvecklingstendenser

Stockholmarnas stad

Stockholmarna är stolta över sin stad och vill vara delaktiga i stadens utveckling. Att Stockholm växer uppfattas i huvudsak som positivt, men för att klara den utbyggnadstakt som krävs, till exempel när det gäller nya bostäder, behöver förtroendet för politiker och tjänstemän vara starkt. Dialogen med stockholmarna behöver utvecklas för att underlätta en positiv utveckling av staden.

Brukarundersökningar visar att det finns en stor nöjdhet med den erbjudna samhällsservicen, men en ökad individualisering och höjd kunskapsnivå bland invånarna driver succesivt upp förväntningarna. Medarbetarnas bemötande och en stor lyhördhet för individernas olika behov är en förutsättning för att behålla förtroendet. Samtidigt är det viktigt att medarbetarna ges möjligheter till inflytande, delaktighet och utveckling av nya innovativa arbetssätt som tar tillvara den nya teknikens möjligheter, och en ständig kvalitetsförbättring.

Kompetensförsörjningsfrågor kommer alltmer i centrum. Konkurrenten om arbetskraft kommer med stor sannolikhet att öka på Stockholms arbetsmarknad. Att attrahera och behålla rätt kompetens är en framtidsfråga för stadens som arbetsgivare, liksom för all verksamhet finansierad av staden. En ny syn på vård- och serviceyrken är avgörande liksom ett starkt ledarskap. Likaså är det viktigt att höja statusen för de pedagogiska yrkena där rekryteringsbehovet är mycket stort.

Elever och föräldrar i Stockholms stad är nöjda med sina skolor. Skolresultaten är också generellt sett bra i Stockholm, jämfört med övriga riket. Men med dagens kompetenskrävande arbetsmarknad är det viktigt att fler slutför sin gymnasieutbildning.

I ett internationellt perspektiv betraktas Stockholm som en trygg, tolerant och öppen stad, samtidigt efterlyser stockholmarna en mer sammanhållen stad med närhet till service och trivsel i stadens alla delar. Att Stockholm nu genomför en stark och snabb utbyggnad av bostäder och kommunikationer ger stora möjligheter till att påverka utvecklingen i stadens alla delar och göra det möjligt för människor med olika bakgrund att mötas. En fysiskt sammanhållen stad ger bättre förutsättningar för en socialt sammanhållen stad.

Innovativ och växande

Ett större och tätare Stockholm förstärker de kvaliteter som många människor vill ha och som gör att folk söker sig till regionen. Under det senaste decenniet har Stockholms position som tillväxtmotor stärkts. En stor näringslivsbredd på en relativt liten yta har bidragit till skapande av starka kluster och innovativa miljöer i regionen. En förbättrad internationell tillgänglighet lyfts fram som en viktig utvecklingsfråga för fortsatt framgång.

Stockholm har Sveriges största och mest välfungerande arbetsmarknad. Trots det finns en betydande matchningsproblematik. Redan idag finns en uttalad brist på vissa specialistkompetenser och prognoserna pekar på en generell brist på högutbildade inom ett antal

år. Samtidigt står många utanför arbetsmarknaden. Utbildning kommer att bli allt viktigare i framtiden och det är viktigt att fler fullföljer sin gymnasieutbildning. En tydlig svaghet på arbetsmarknaden är att utrikesföddas kompetens inte i tillräcklig omfattning tas till vara. Snabbare integrering av nyanlända och en bättre språkundervisning är viktiga insatser.

Stockholm har idag ett brett utbud av utbildningar på högskolenivå och stockholmarnas utbildningsnivå stiger kontinuerligt. I ett internationellt perspektiv satsar Sverige stora resurser på FoU i förhållande till BNP och en stor del av denna forskning sker i storstadslänen. För att Stockholm ska bli en världsledande kunskapsregion behöver samverkan mellan högre lärosäten, forskare, företag och offentlig verksamhet stärkas. Systemen för att ta till vara, utveckla och kommersialisera regionens innovationer behöver bli bättre.

En viktig förutsättning för att behålla Stockholms konkurrenskraft ligger i förmågan att vara en attraktiv stad för företag att starta och utvecklas i. Direktkontakten med företag sker oftast på lokal nivå. Företagens upplevelse av myndighetskontakten beror i hög grad på hur bemötandet och dialogen med kommunen fungerar. Servicen behöver bli effektivare, mer tillgänglig och reglerna mer tydliga. Tillgången på kompetens är en av de viktigaste frågorna när internationella företag väljer lokaliseringsort. Det är samtidigt viktigt att inte förbise vad ”kompetensen” värderar. Mjuka frågor i form av livskvalitet blir allt viktigare vid rekrytering av spetskompetens, det är något som staden bör framhålla mer i den internationella marknadsföringen.

Mångsidig och upplevelserik

Den starka befolkningsökningen har medfört en ökad efterfrågan på bostäder. Idag finns en stor brist på lägenheter, framför allt på små lägenheter och studentbostäder. Stadens mål för bostadsbyggande har därför reviderats upp till 140 000 nya bostäder till år 2030.

När staden ökar takten i bostadsbyggandet kommer det att innebära att stadsmiljöerna i stora delar av staden förändras och förtätas. Det kommer att kräva en löpande och strukturerad dialog med Stockholmsborna om varför det byggs och hur det bäst bör göras för att skapa hög livskvalitet för boende, en god stadsmiljö och en hållbar stadsutveckling.

Det finns en stor samstämmighet om att Stockholm bör värna de kvaliteter som finns idag och arbeta för en levande stad även utanför den centrala staden. Det är viktigt att sträva efter stadsdelar med blandade funktioner som boende, arbetsplatser, skolor, handel och service. Då blir stadsdelarna trygga och levande. En stor utmaning i

den växande staden är också att via god planering säkra tillgången till kommunalt finansierad service liksom behovet av trivsamma offentliga miljöer såsom parker, grönområden och idrottsytor.

I Stockholm pågår och planeras just nu en rad stora infrastrukturinvesteringar som kommer att få en avgörande betydelse för regionens framkomlighet på sikt. Den beslutade tunnelbaneutbyggnaden liksom Förbifart Stockholm, utredning av Östlig förbindelse och beslut om utveckling av cykelstråk inom staden och länet är centrala för utvecklingen av Stockholmsregionen. Det finns också en stor potential för att utveckla system för dynamisk trafikledning som kan optimera användningen av befintlig infrastruktur, tillhandahålla resval och styra efterfrågan mot hållbara lösningar.

Stockholms stad har en lång tradition av att minska sin miljöpåverkan och har sedan 1990 kunnat uppvisa en utsläppsminskning av växthusgaser med en fjärdedel. Staden har antagit ett mycket ambitiöst mål om att vara fossilbränslefritt år 2050. För att klara av detta behövs en mängd åtgärder och ett aktivt samarbete mellan privata och offentliga aktörer i Stockholmsregionen samt stockholmarna.

Stockholms positionering i världen blir allt starkare och antalet internationella besökare ökar. Evenemang och konferenser har stor betydelse för utvecklingen genom att stimulera ekonomin och marknadsföra regionen. Stockholm är redan idag en enastående stad på vatten och flera av stadens mest uppskattade mötesplatser och rekreationsområden ligger nära vatten. Detta kan förstärkas. Fler kajer kan göras levande genom att verksamheter såsom restauranger, caféer och utställningar etableras på och längs med kajerna och tillgänglighetsanpassade promenadstråk anläggs.

Vision 2030 – ett Stockholm i världsklass

Stockholm år 2030 kommer att vara en annorlunda stad än den vi ser omkring oss idag. Utifrån de utvecklingstendenser som redovisas i detta tjänsteutlåtande har ett förslag till reviderad vision tagits fram. Visionen är ett strategiskt åtagande från Stockholms stads sida att arbeta i visionens riktning under de kommande decennierna. Några av de förändringar som föreslås är att avsnittet om Medborgarnas Stockholm, numera Stockholmarnas stad, inleder visionen. Mjuka värden som bemötande och dialog har lyfts fram.

Stockholm år 2030 är stockholmarnas stad – en trygg och sammanhållen stad där alla är välkomna. Här finns en stark framtidstro och

stockholmarna är stolta och positiva till att staden växer och att så många människor vill bo och verka här. Stockholmarna känner sig delaktiga i stadens utveckling och att de har inflytande över sin vardag. Det finns många alternativ att välja mellan i allt från utbildning och omsorg till boende, kultur och fritidsaktiviteter.

Stockholm år 2030 är samtidigt innovativt och växande – en stad som attraherar företag, arbetskraft och studenter från hela världen. Stockholmsregionen är känd för sitt inspirerande entreprenörs- och innovationsklimat, en välfungerande arbetsmarknad, en högklassig infrastruktur och för världsledande utbildning och forskning inom bland annat informationsteknik, life science och miljöteknik.

Stockholm år 2030 är mångsidigt och upplevelserikt - en kontrasternas stad som präglas av tolerans och öppenhet. Här samsas en intensiv storstadspuls med en unik natur där det går att och bada mitt i city. Här finns ett rikt nöjes- och kulturliv, men också en infrastruktur som gör det möjligt för stockholmarna att leva klimatsmart. En medveten teknikutveckling, en genomtänkt stadsplanering i stadens alla delar och en hög ekonomisk tillväxt ger goda förutsättningar för en uthålligt växande stad.

Inledning

Det går bra för Stockholm. Befolkningen växer och likaså företagandet och antalet sysselsatta. Staden är bra att leva och verka i. Det är tryggt, grönt och attraktivt. Miljön är kreativ och Stockholm hamnar högt på listor där de mest innovativa regionerna i världen rankas. Prognoser visar att den starka befolkningstillväxten kommer att hålla i sig. Fler invånare ger större efterfrågan på varor och tjänster och fler företag, vilket bidrar till ökad tillväxt och större möjligheter att finansiera välfärden.

För Stockholms stad är detta en utveckling att slå vakt om och inget vi kan ta för givet. Stockholm konkurrerar idag med de mest innovativa regionerna i världen. Denna konkurrens hårdnar. Att Stockholm är fortsatt attraktivt och står sig väl i konkurrensen med andra regioner är avgörande för tillväxten i hela Sverige. Stockholms arbetsmarknad är kunskapskrävande och beroende av högutbildade människor. För att dessa människor ska välja att bo och verka i Stockholm behövs bostäder, ett fungerande transportsystem, bra förskolor och skolor samt en god livsmiljö.

Stadens befolkningstillväxt har de senaste åren skett betydligt snabbare än förväntat. Staden kommer att vara en miljonstad redan i början av 2020-talet, vilket är ungefär tio år snabbare än vad tidigare prognoser angett. Under år 2030 kommer staden att ha kring 1,1 miljoner invånare. Under lång tid framöver kommer Stockholm att fortsätta växa, vilket ställer stora krav på staden.

Stadens service behöver anpassas till en växande befolkning men också utvecklas för att svara mot de behov som invånarna förväntas ha år 2030. Medarbetare med rätt kompetens behöver rekryteras till alla verksamheter som finansieras av staden. Fler bostäder, kommersiella lokaler samt lokaler för offentlig service kommer att behövas. Framkomligheten måste tryggas med en utbyggd kollektivtrafik och infrastruktur för alla trafikantgrupper.

Även omvärlden förändras. Påverkan från omvärlden ökar snabbt dels genom en ökande konkurrens om investeringar, kunskap och kapital dels i form av ett snabbt ökande informationsflöde, import och influenser från omvärlden. Dessa allt snabbare förändringar behöver staden ha kunskap om och hela tiden anpassa sig till för att kunna ge medborgarna en så bra service som möjligt. Mot bakgrund av dessa förändringar reviderar staden därför dess övergripande styrdokument, *Vision 2030 – ett Stockholm i världsklass*.

Ärendets beredning

Stockholms kommunfullmäktige beslutade i juni 2007 om en gemensam vision för staden, Vision 2030, Ett Stockholm i världsklass. Visionen har därefter implementerats i stadens ordinarie styrsystem och kommunicerats till stadens medarbetare för att nå goda resultat och ökad delaktighet. Visionen har uppnått en hög kännedom bland anställda i förvaltningar och bolag. Idag känner närmare nio av tio medarbetare till den och sex av tio motiveras av visionen i sitt arbete. Visionen är styrande för kommunfullmäktiges budget med treårsplan och för nämnder och styrelser i framtagande av planer och budget för verksamheterna på olika nivåer.

Mot bakgrund av de förändrade förutsättningar som beskrivits ovan, har kommunfullmäktige i budgetbeslutet för år 2013 gett kommunstyrelsen i uppdrag att inleda ett arbete med att ta fram en reviderad vision för hur Stockholm ska utvecklas när Stockholm har blivit en miljonstad.

Under år 2013 initierades ett stadsövergripande projekt i detta syfte. Projektet har involverat ett stort antal medarbetare i staden på olika nivåer, bland annat stadens förvaltnings- och bolagschefer. Även akademierna och länsstyrelsen har involverats. Syftet har varit att ta tillvara den kompetens och erfarenhet som finns bland stadens medarbetare och förankra arbetet med en reviderad vision.

Arbetet har letts av en styrgrupp som vid projektets avslutande består av följande personer:

Irene Svenonius, stadsdirektör
Anders Carstorp, Utbildningsförvaltningen
Anette Scheibe Lorentzi, Stadsbyggnadskontoret
Charlotte Svensson, Arbetsmarknadsförvaltningen
Christina Rapp Lundahl, Södermalms stadsdelsförvaltning
Gunnar Björkman, biträdande stadsdirektör
Maria Mannerholm, Hägersten-Liljeholmen stadsdelsförvaltning
Pelle Björklund, Svenska Bostäder
PerAnders Hedkvist, Trafikkontoret
Per Blomstrand, Stockholms Stadshus AB
Staffan Ingvarsson, biträdande stadsdirektör

På grund av projektets storlek har det genomförts uppdelat i följande åtta delprojekt:

- Kvalitet och förnyelse i offentligt finansierad verksamhet
- Stockholm växer
- Stockholm som kunskapsregion
- Innovationer – akademier - näringsliv
- En hållbar utveckling
- En sammanhållen stad, en stad av mångfald
- Attraktiva Stockholm
- Smart City

De medarbetare i staden och från övriga organisationer som aktivt deltagit är som följer.

Andreas Jaeger, Stadshus AB	Karin Källström, SLK
Anette Holm, SLK	Kerstin Sandström, Skärholmen sdf
Anette Scheibe Lorentzi, Länsstyrelsen i Stockholm	Krister Schultz, Exploateringskontoret,
Ann Hellenius, Utbildningsförvaltningen	Lars Arvidsson, Älvsjö sdf
Anna Håkansson, SLK	Lars Jolerus, Trafikkontoret
Ann-Caroline Nordström, Stockholms universitet	Leif Sjöholm, Bromma sdf
Anne-Sofie Ohlsson, Serviceförvaltningen	Lena Stoltz, Enskede-Årsta-Vantör sdf
Benny Fredriksson, Stadsteatern	Lennart Ploom, Stadsarkivet
Berit Svedberg, Kulturförvaltningen	Magdalena Bosson, Familjebostäder
Christian Rockberger, Stockholm Parkering	Margareta Östrand, Skarpnäck sdf
Ebba Agerman, SLK	Maria Häggblom, Spånga-Tensta sdf
Eva Frunk Lindh, Äldreförvaltningen	Marie Wallhammar, S:t Erik Markutveckling
Eva Malmström Jonsson, KTH	Niklas Svensson, Stadsbyggnadskontoret
Gillis Hammar, Serviceförvaltningen	Olle Johnselius, Kista-Rinkeby sdf
Gunnar Björkman, SLK, Gunnar Söderholm, Miljöförvaltningen	Olle Zetterberg, SBR Olle Öhman, Idrottsförvaltningen
Gustaf Landahl, Miljöförvaltningen	Patrik Emanuelsson, Micasa
Göran Månsson, Östermalm sdf	PerAnders Hedkvist, Trafikkontoret
Hanna Brogren, SLK, Hans Aspgren, SLK	Petra Wårstam Larnhed, SLK Roger Ticoalu, Kulturförvaltningen
Helena Nilsson, Stockholmsmässan	Sara Hallström, SLK
Henrik von Arnold, SVB	Staffan Ingvarsson, SLK
Ingalill Elwin, SLK	Steinunn Håkansson, Farsta sdf

Ingela Lindh, Stockholmshem	Susanna Höglund, Stadshus AB
Ivar Björkman, Open Lab	Thomas Andersson, Kista Science City
Jesper Ackinger, SBR,	Thomas Persson, SLK
Johan Castwall, Stockholms Hamnar	Ulla Thorslund,
	Hässelby-Vällingby sdf
Juan Copovi Mena, Fastighetskontoret	Veronika Thunholm, Stokab
Jörgen Kleist, Stokab	Åsa Öttenius, Sisab
Karin Ekdahl Wästberg,	
Äldreförvaltningen	

Projektledare har varit Helen Slättman och Elisabet Bremberg från stadsledningskontoret.

Diskussioner och dialoger har även skett med externa grupper, så kallade fokusgrupper. En avstämning har gjorts med ett representativt urval av stockholmare avseende ålder, boende och familjesituation. Även medarbetare i staden samt representanter för näringsliv och akademi har medverkat. De har fått frågor om hur de ser på Stockholm i dag och i framtiden, utmaningar och möjligheter för den växande staden och vad en vision för Stockholm år 2030 kan innehålla.

Resultatet av delprojektens arbete och avstämningen med de externa grupperna har legat till grund för den nu föreslagna revideringen av Vision 2030 – ett Stockholm i världsklass, som redovisas i detta ärende.

Stadsledningskontorets synpunkter och förslag

I det följande redovisas dels kontorets förslag till en reviderad vision, dels motiven för detta.

STOCKHOLMARNAS STAD

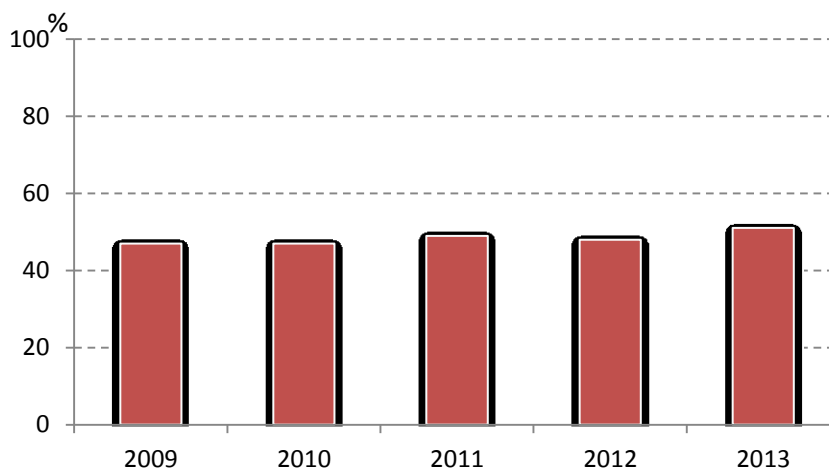
Delaktiga och trygga

Motiv för en revidering

Det finns en stor stolthet över Stockholm och många stockholmare tycker att Stockholm är en fantastisk stad och kan inte tänka sig att flytta. Det finns också en ödmjuk och tillåtande attityd till vem som är ”stockholmare”, det är upp till var och en att definiera sig som sådan. Detta framgår av de dialoger som gjorts med fokusgrupper¹ i arbetet med att ta fram en reviderad vision. Som särskilt positivt framhålls den höga livskvalitén där man kan förena storstadens stora utbud av arbete, utbildning, service, kultur och nöjen med en trygg och god livsmiljö.

Stockholm är framstående när det gäller demokrati, delaktighet och trygghet. Samtidigt visar brukarundersökningar att det fortfarande finns en osäkerhet hos stora delar av befolkningen vart de ska vända sig när det gäller stadens service och tjänster.

Svar på fråga: ”Jag vet vart jag ska vända mig för att få information om vilka val jag kan göra när det gäller stadens service och tjänster som t.ex. förskola, skola, äldreomsorg mm”

Källa: ILS/Medborgarundersökningarna

Det finns därför ett behov av att staden arbetar ännu mer systematiskt med olika former av dialog för att både ge information och ta tillvara medborgarsynpunkter och förankra kommande förändringar, driftsfrågor, samordningsfrågor och utbyggnad. Dialogen behöver ske i fysiska möten, men också genom att ny och modern teknik används. Det är också viktigt att dialogen förs kontinuerligt för att utveckla den löpande verksamheten. Idag har många stockholmare stora

¹ Fokusgrupper, ett representativt urval av stockholmarna, se närmare beskrivning i ärendets inledning

förväntningar på e-tjänster när det gäller tillgänglighet och servicenivå. Staden har på många områden arbetat med e-tjänster men detta behöver utvecklas ytterligare, och alltid med medborgarperspektivet som utgångspunkt. Stadens arbete med medborgar- och brukarundersökningar är en viktig beståndsdel.

Även formerna för de fysiska samrådsprocesserna behöver utvecklas med bland annat nya metoder och verktyg och hitta sin roll i samråd med boendedialogerna. En god dialog är ett sätt att förankra för staden viktiga förutsättningar, till exempel att Stockholm växer. När nya bostäder byggs kommer mycket mark att behövas tas i anspråk. De flesta områden kommer att behöva förtätas. För att det ska bli möjligt krävs att medborgarna har förtroende för stadens tjänstemän och politiker.

I dialogerna med fokusgrupperna² har det framkommit att det uppfattas som i huvudsak positivt att Stockholm är en snabbt växande stad, det innebär framtidstro och ett ökat utbud av allt. Negativa konsekvenser anses vara en ökad brist på bostäder och en ökad trängsel i trafiken och man känner inte heller till de planer för utbyggnad av trafik och bostäder som faktiskt finns.

Valdeltagande

Valdeltagandet har ökat i riket och i staden sedan 2002, vilket är positivt.

Valdeltagande i kommunfullmäktigeval

År	1994	1998	2002	2006	2010
Stockholms stad	81,2%	76,9%	77,7%	79,1%	81,6%
Riket	84,4%	78,6%	77,9%	79,4%	81,6%

Källa: SCB

Men samtidigt varierar valdeltagandet kraftigt mellan olika delar (församlingar) av staden mellan 64 och 86 procent. Vissa grupper såsom unga, låginkomsttagare och invandrare har generellt ett lägre valdeltagande än genomsnittet. Valdeltagandet har dock ökat sedan år 2002 i samtliga inkomstgrupper.

Tryggt och relativt rent

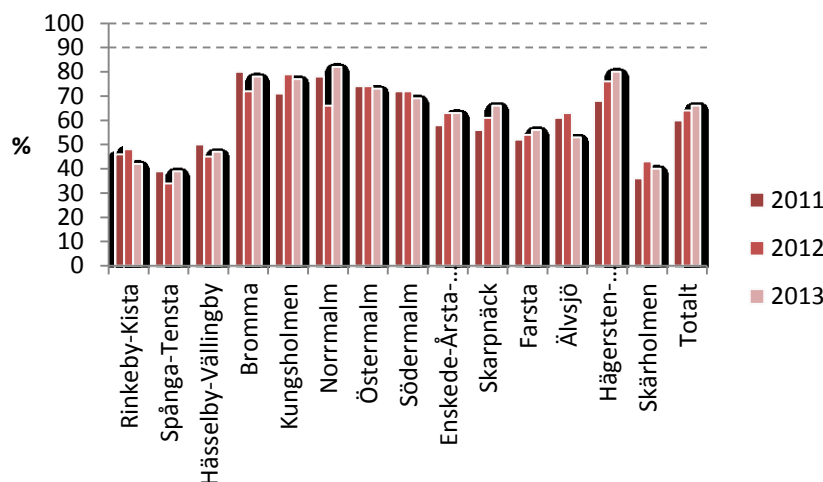
Majoriteten av invånarna i staden är trygga och Stockholm upplevs som en trygg stad jämfört med andra större städer i Europa.³ Invånare med funktionsnedsättning anger dock att de är mer utsatta och oroliga

² Fokusgrupper, ett representativt urval av stockholmarna, se närmare beskrivning i ärendets inledning

³ Källa: Urban Audit Perception Survey

för att utsättas för brott än övriga invånare i staden.⁴ Vidare är skillnaderna mellan olika delar av staden stora.

I den stadsdel där jag bor känner jag mig trygg när jag går ensam hem på kvällen

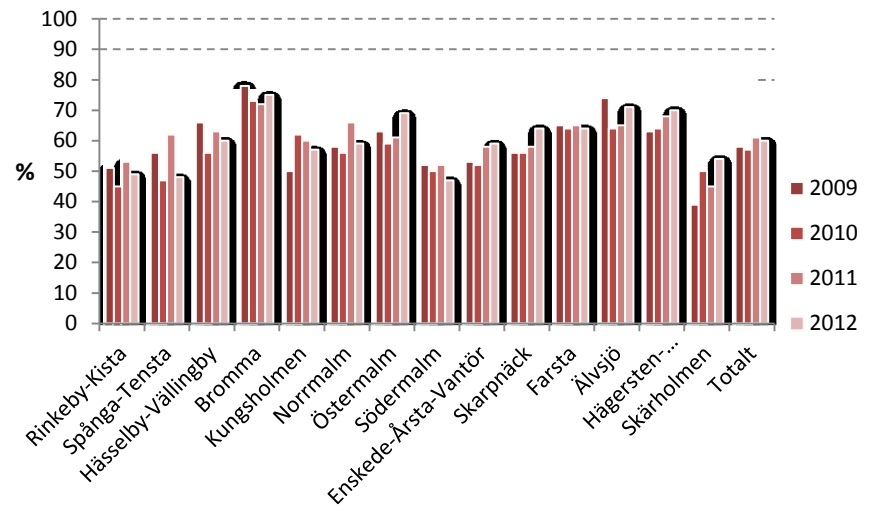
Källa: Medborgarundersökningarna

Ytterligare insatser för att öka tryggheten behöver göras och anpassas lokalt i olika delar av staden. Staden har under hela 2000-talet arbetat med att förbättra belysningen på gator, torg och i parker för att skapa en trygg och säker miljö under dygnets mörka timmar. Stadens bostadsbolag bedriver ett aktivt och unikt trygghetsarbete för sina hyresgäster där man, i nära samarbete med andra fastighetsägare, arbetar med tydliga åtgärder för att skapa en tryggare miljö. Viktigt för att skapa trygghet är också att utveckla stadsdelarnas funktionalitet med levande stadsdelar med kommersiell service, offentliga mötesplatser och utrymme för idrott.

I ett europeiskt perspektiv hamnar Stockholm högt vad gäller andelen invånare som anser att staden är ren. När befolkningen får frågan om den egna stadsdelen är ren och städad blir resultatet något sämre. Ungefär sex av tio stockholmare anser att så är fallet och denna andel har varit tämligen oförändrad sedan mätningen började redovisas år 2009. Det skiljer sig också åt mellan stadsdelsnämnderna. Invånarna är mer nöjda i Bromma, Hägersten-Liljeholmen och Älvsjö medan invånarna är mindre nöjda i Rinkeby-Kista, Skärholmen samt på Södermalm.

⁴ Källa: Stadens trygghetsmätning

"I den stadsdel där jag bor är det rent och städat"

Källa: Medborgarundersökningarna

Delaktiga och trygga

Nuvarande vision

I Stockholm känner invånarna delaktighet och inflytande. Stockholm arbetar ständigt med att förbättra formerna för den lokala demokratin och deltagandet.

Valdeltagandet är högt, människors möjligheter till utveckling och deltagande avgörs inte av kön, ursprung, ålder, social status eller något annat som tidigare hindrat jämlikhet.

Stockholm är världens mest tillgängliga huvudstad. Detta är en del av Stockholms varumärke.

Stockholm är världsledande i skyddet av de mänskliga rättigheterna. Staden arbetar med vetenskapliga arbetsätt för att skapa trygghet såväl i utemiljön som i hemmen. Socialtjänst, sjukvård, polis, skola och det civila samhället arbetar tätt tillsammans för att förebygga att människor far illa och reagerar snabbt och effektivt om det ändå sker.

Ingen behöver känna sig otrygg på gator och torg. Staden är väl upplyst och människor rör sig fritt på gator och torg dygnet runt. Tryggheten finns inbyggd i all stadsplanering. Poliser finns synliga både dag- och nattetid och kommer snabbt när människor behöver deras hjälp.

I Stockholm fungerar rättssystemet. Brottsanmälningar leder till omedelbar utredning. Den som har blivit utsatt för ett brott blir trodd och behandlad med respekt och ingen behöver vara rädd för att vittna.

Kontakterna med staden kan skötas när man vill, staden är integrerad

Förslag reviderad vision

I Stockholm känner invånarna delaktighet och inflytande. Stockholmare inbjuds regelbundet till att delta i dialoger kring frågor som berör människor i vardagen och utvecklingen av Stockholms olika delar. En rättssäker och effektiv myndighetsutövning har stärkt demokratin och utvecklat välfärden. Kontakterna med staden kan skötas när stockholmare själva har möjlighet och på sätt de själva kan bestämma. Det finns en kontinuerlig dialog mellan medarbetarna och brukarna för att löpande utveckla verksamheterna.

Valdeltagandet är högt. Alla stockholmare har möjlighet att delta i samhällets utveckling oavsett kön, ålder, funktionsnedsättning eller ursprung. Stockholm är världsledande i skyddet av de mänskliga rättigheterna.

Socialtjänst, sjukvård, polis, skola och det civila samhället arbetar tätt tillsammans för att förebygga att människor far illa och agerar snabbt och effektivt när det ändå sker.

Stockholm lever dygnet runt och är känd som en av världens tryggaste och renaste storstäder. Ingen behöver känna sig otrygg i stadens offentliga rum. Staden är trygg, väl upplyst och människor rör sig fritt ute på gator och torg, även när det blivit mörkt. Det är resultatet av ett målmedvetet samarbete mellan staden och andra offentliga aktörer, fastighetsägare, näringslivet och stockholmare som

<p>och uppkopplad i de informationsteknologiska nät som täcker hela Stockholm.</p> <p>Stockholm är en storstad som lever dygnet runt. Kollektivtrafiken fungerar 24-timmar om dygnet.</p> <p>Stockholm erbjuder en trygg och inspirerande miljö för barn och ungdomar att växa upp i. Familjerna är myndigförklarade genom flexibla välfärdsystem som gör det möjligt att kombinera ett kvalificerat yrkesliv med mer tid för barnen. Från barnomsorg och förskola till grund- och gymnasieskola tas barns och ungdomars nyfikenhet och lust att lära tillvara.</p> <p>Ett rikt utbud av kultur, idrott och fritidsaktiviteter bidrar till att utveckla barns och ungdomars fysiska och psykiska hälsa och sociala förmåga. Staden har många miljöer som är stimulerande för barn och där familjer kan umgås. I samverkan med föreningslivet finns gott om lokaler och plats utomhus där barn och unga kan få stimulerande aktiviteter och upplevelser på fritiden. I Stockholm engagerar sig staden, näringslivet och organisationer i att skapa mötesplatser över generationsgränserna.</p>	<p>tillsammans tar ansvar för att hålla staden fri från skräp, nedsmutsning och för att skapa trygga miljöer.</p> <p>Stockholm erbjuder ett rikt utbud av kultur- och fritidsaktiviteter, vilket möjliggör ett aktivt liv. Det civila samhället är den viktigaste kraften för att minska ensamhet och skapa gemenskap, sammanhang och närhet.</p>
---	---

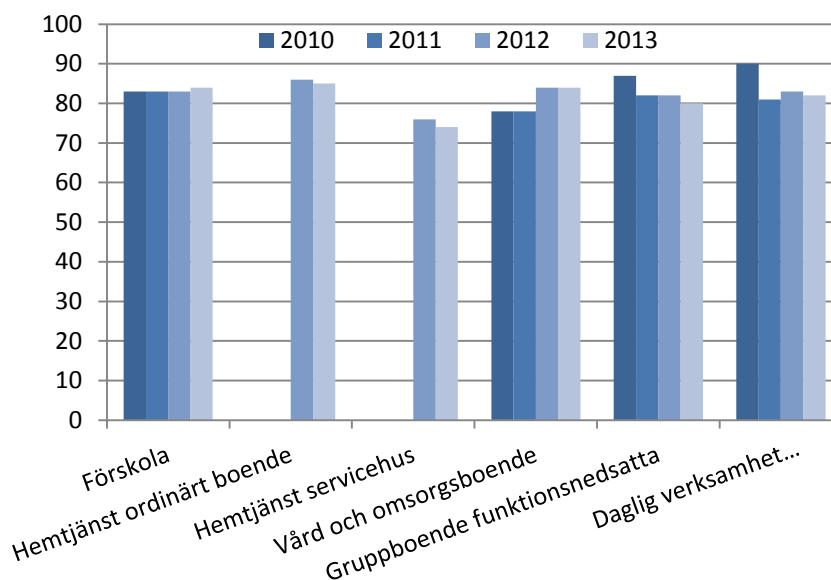
Service av högsta kvalitet

Motiv för en revidering

Stockholms stad erbjuder idag välfärdstjänster av hög kvalitet och det finns ett väl etablerat valfrihetssystem med många utförare.

Regelbundna brukarundersökningar visar på en relativt hög kundnöjdhet inom de flesta verksamhetsområden. Mellan 74 och 85 procent av brukarna uppger att de i sin helhet är nöjda med servicen. För att det ska vara lätt att välja finns *Jämför och välj* som verktyg på stockholm.se. Här finns hela stadens erbjudande på ett sätt som gör det möjligt att jämföra olika alternativ, såväl kommunala som fristående. En övervägande majoritet av brukarna upplever också att de har goda valmöjligheter.

Andel nöjda brukare inom utvalda verksamheter

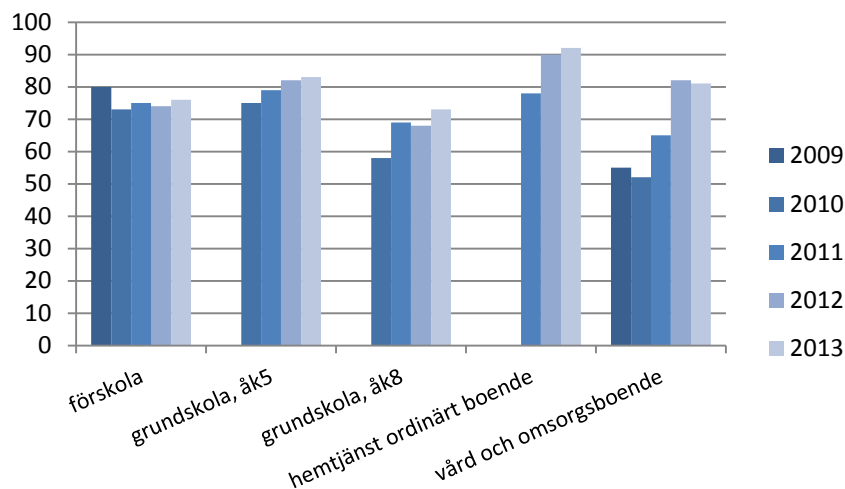

Källa:

Brucarundersökningarna

Trots att antalet barn inom förskolan och skolan har ökat kraftigt de senaste åren är den upplevda valfriheten hög och de flesta får sina förstahandsval tillgodosedda. Inom äldreomsorgen har det under senare år varit en positiv trend avseende hur brukarna upplever sina valmöjligheter. Valfriheten inom omsorgen av personer med funktionsnedsättning upplevs som något lägre.

Andel brukare som upplever att de har valmöjlighet inom olika verksamheter

Källa: Brukarundersökningarna

Resultaten från brukarundersökningarna speglas dock inte i den rapportering av välfärden som finns i media och som ofta ger uttryck för en oro för kvaliteten i välfärdstjänsterna. Det är därför viktigt att staden blir bättre på att lyfta fram och informera om verksamheter som fungerar bra, samtidigt som det är angeläget att missförhållanden omedelbart fångas upp och rättas till. Som ett led i att förstärka medborgarnas valfrihet behöver stadens verksamheter fortsätta att arbeta med att synliggöra resultat på ett lättillgängligt sätt.

En ökad individualisering och ökad kunskapsnivå bland medborgarna driver upp kraven och förväntningarna på den offentliga servicen. Detta är en trend som förväntas förstärkas i framtiden. Unga människor är mer medvetna om sina rättigheter. Digitaliseringen gör också att det blir allt lättare att informera sig om olika alternativ av välfärdstjänster. En ökande andel utrikesfödda förändrar också kraven på samhällsservicen, framförallt inom äldreomsorgen, vilket gör att individanpassning, bemötande och goda språkkunskaper blir särskilt viktigt.

Det är angeläget att frågor om det personliga bemötandet lyfts i all verksamhet finansierad av staden och även vikten av att bygga goda relationer med brukarna. Att se stockholmaren ur ett kundperspektiv innebär att såväl hela verksamheter som enskilda medarbetare kan behöva förändra sitt förhållningssätt. Arbetet med att ständigt förbättra och utveckla bemötandet blir en självklar del i verksamhetsutvecklingen liksom perspektivet att verksamheterna är till för stockholmarna/brukarna.

Kvalitets- och verksamhetsutvecklingen måste kopplas till stadens innovationsarbete. Utöver att ha en betoning på tekniska

”uppfinningar”, måste det även inkludera innovativa arbetssätt och metoder. Vad gäller innovativ teknik är det viktigt att se vad andra gör i Sverige, men även internationellt. Samarbetet med universitet och högskolor behöver utvecklas både för att stärka verksamhetsutvecklingen och för att säkra kompetensförsörjningen. Forskning behöver omsättas i praktiken och alla goda exempel ska spridas.

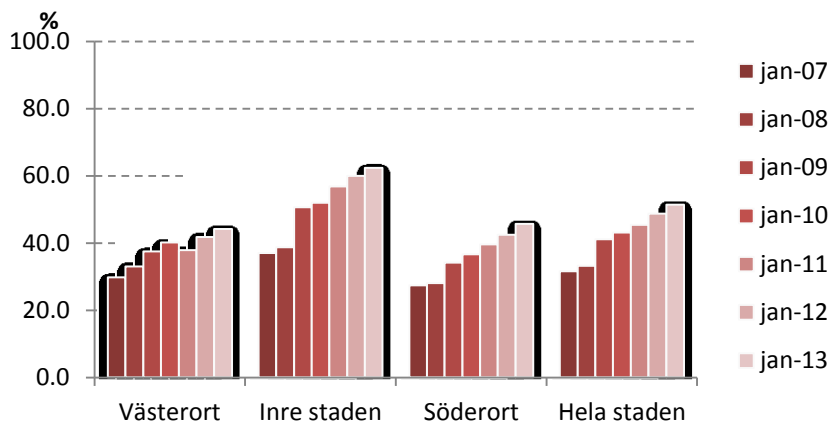
Möjligheter för stockholmarna att påverka och delta i utvecklingen av stadens tjänster bör också betonas. Formerna för att tydliggöra för brukarna vad de kan förvänta sig av verksamheterna behöver utvecklas och göras lättillgängligt. Samhällsservicen omfattar även stadens omfattande myndighetsutövning inom t.ex. miljöområdet, planfrågor och det sociala området. Här har staden stor professionalitet som alltid behöver underhållas och utvecklas. God tillgänglighet till handläggare och en snabb, rättssäker ärendehantering efterfrågas av såväl invånare som företag. En fortsatt digitalisering av information samt utveckling av olika e-tjänster står i fokus.

En stor utmaning i den växande staden är att bygga ut den kommunalt finansierade servicen i den utsträckning som behövs. Samordningen för att säkra att utbudet motsvarar stockholmarnas behov och önskemål över tid behöver förbättras. Ett exempel är att säkerställa att det finns tillräckligt med gruppbofäder, förskolor och skolor. För att kunna hålla en hög takt i samhällsbyggandet samtidigt som kvaliteten i servicen till medborgarna utvecklas, krävs att alla verksamheter staden finansierar är effektiva. Detta säkerställs bland annat genom samordnad styrning och förtydligade former för uppföljning och jämförelser, och givetvis genom en välfungerande konkurrens på olika områden. Då staden är en stor köpare av verksamhet, tjänster och varor är det viktigt att formerna för upphandling, avtalsuppföljning och leverantörssamverkan ständigt utvecklas och förbättras för att säkerställa att bästa möjliga kvalitet och kostnadseffektivitet erhålls för de offentliga medlen.

I januari 2013 drevs strax över hälften av äldreomsorgen i enskild regi. Att andelen verksamhet som drivs i enskild regi ökar är en utveckling vi ser inom alla verksamhetsområden. Det avgörs ytterst av stockholmarna och hur de väljer att använda sin valfrihet. När staden alltmer går mot att bli beställare av verksamhet snarare än utförare av tjänster ställs nya krav. Kravformulering vid upphandling och uppföljning blir centralt. Samma krav bör ställas på den egna verksamheten som på den enskilt drivna. Likartad verksamhet ska följas upp på likartat sätt oavsett driftsform. Uppföljningen ska säkra leverans av beställda tjänster och vara kvalitets- och

effektivitetsdrivande. Ett förbättrat samarbete avseende utvecklingsfrågor med entreprenörer behövs.

Andel av äldreomsorgen som är i enskild regi

Källa: SWECO

Förmågan att behålla och attrahera rätt kompetens är en framtidsfråga för staden som arbetsgivare, liksom inom all verksamhet finansierad av staden. Kompetenskraven höjs ständigt. Till detta bidrar den tekniska utvecklingen, mer vård i ordinärt boende, krav på mer kundanpassad kompetens; bemötande och serviceinställning. Visionen behöver omfatta en modern syn på vård- och serviceyrken - det är avgörande att synen på vård- och omsorgsyrken omdefinieras från ”lågkvalificerade” yrken till yrken som kräver hög social kompetens vid sidan av själva vårdkompetensen. Ledarskapet behöver stärkas och goda insatser uppmärksammas ännu mer.

Stockholms stad ska som arbetsgivare vara modern och ansvarstagande. Ledarskapet är a och o i utvecklingen mot arbetsplatser där medarbetarna når verksamhetens mål och har nöjda brukare samtidigt som de anställda trivs, är engagerade och där sjukfrånvaron är låg. Kontinuerlig kompetensutveckling där frågor om bemötande är en viktig del, är nödvändig för att utveckla och behålla medarbetare.

Trenden är att vi lever längre och håller oss friska högre upp i åldrarna. Allt fler väljer ett längre arbetsliv och förväntningarna på en hög livskvalitet ökar. Delaktighet och inflytande i samhällslivet är grundläggande för välbefinnandet. Det gäller i lika stor utsträckning om man är äldre eller har en funktionsnedsättning. Tekniska hjälpmedel i omsorgen ger möjlighet till individuella anpassningar och därmed större självständighet och trygghet för individen. Möjligheterna att bo kvar i eget boende fortsätter att öka, vilket också de flesta äldre sannolikt kommer att välja att göra.

Service av högsta kvalitet

Nuvarande vision

Stockholmarna har världens högsta medellivslängd och många arbetar efter pensionen. Likaså blir människor allt friskare. Ohälsotal och sjukskrivningar minskar och vård och rehabilitering fungerar väl. Staden tar i sin roll som arbetsgivare ett stort ansvar för sina medarbetares arbetsmiljö och har lägst sjukfrånvaro av Sveriges kommuner.

I Stockholm finns tillgång till en samhällsservice av högsta kvalitet. Servicen är offentligt finansierad, men driften präglas av en mångfald. Stockholmarna har stora möjligheter att påverka utformningen av servicen och kan med stöd av välutvecklade webblösningar välja mellan en mängd vård- och omsorgsgivare och skolor i både kommunal och enskilt driven regi. Staden ger information, är kontaktbar och möjligheten att genomföra val finns dygnet runt. Genom en nära samverkan mellan olika utförare och med olika frivilligorganisationer säkerställs att samhällsservicen når alla människor.

Mångfalden av olika alternativ har fört med sig att nya och individualiserade arbetssätt och metoder har utvecklats inom vården, omsorgen och skolan. Genom de flexibla välfärdsystemen klarar föräldrar att kombinera ett kvalificerat yrkesliv med mer tid för barnen. Det har ökat människors trygghet, självbestämmande och livskvalitet. Det är inte minst tydligt inom omsorgen om de allt fler äldre invånarna och inom stödet till

Förslag reviderad vision

Stockholms stad erbjuder service och tjänster av högsta kvalitet. Tjänsterna är offentligt finansierade och tillhandahålls av en mångfald av utförare med olika profiler. All service utgår från de behov som stockholmarna och de företag som är verksamma inom staden har.

Ett gott bemötande, professionalitet och respekt för individen är ett självklart förhållningssätt för alla medarbetare inom såväl stadens egna som enskilt drivna verksamheter.

Variationen i utbudet av välfärdstjänster gör det möjligt för stockholmarna att enkelt hitta rätt utifrån sina egna personliga val. Tydlig information ger konkreta besked om vad alla har rätt att kräva av omsorgen. Detta medför ökad trygghet, självbestämmande och livskvalitet, särskilt för de allt fler äldre stockholmarna och för dem med funktionsnedsättningar.

Stockholmarna har stora möjligheter att påverka utformningen av servicen och staden värdesätter och tar tillvara alla synpunkter. Med stöd av välutvecklade digitala lösningar är det enkelt att välja mellan en mängd vård- och omsorgsgivare, förskolor och skolor samt ansöka om olika former av tillstånd, såsom bygglov och andra myndighetsbeslut.

En nära samverkan mellan socialtjänsten, privata aktörer och frivilligorganisationer samt hälso-

<p>funktionshindrade.</p> <p>Satsningen på mångfald har också drivit på kvalitetsarbetet. Det målmedvetna arbetet med kvalitetsgarantier har väckt stort internationellt intresse och fört med sig att stockholmarna har ett stort förtroende för samhällsservicen. Stadens viktigaste roll är inte som utförare utan som beställare av välfärdstjänster och som utvärderare av desamma och därmed som garant för en hög kvalitet gentemot medborgarna.</p> <p>(Äldreomsorgsavsnittet)</p> <p>Stockholm är en trygg stad att åldras i. Äldreomsorgen präglas av personligt inflytande, trygghet och respekt. Genom att fånga upp enskilda människors verkliga behov håller vården och omsorgen en god kvalitet. En värdighetsgaranti ger tydliga och konkreta besked om vad den enskilda individen kan kräva av omsorgen. Anställda inom äldreomsorgen har adekvat utbildning och kompetens som svarar mot de krav som verksamheten ställer. Frågor om människovärde och bemötande är viktiga delar i all utbildning och kompetensutveckling.</p> <p>Omsorgen är offentligt finansierad, men driften präglas av mångfald. De äldres rätt att välja boende garanteras genom ett valfrihetssystem. Både offentliga och privata utförare är lyhörda för de äldres önskemål och krav. Som komplement till den kommunalt finansierade verksamheten finns en rik flora av ideella och frivilliga insatser. Det är också möjligt för äldre att, utöver de</p>	<p>och sjukvården gör att personer som hamnat i missbruk eller andra personliga problem snabbt kan erbjudas professionell hjälp. Ett välfungerande förebyggande arbete uppmärksammar tidigt särskilt barn och unga som far illa.</p> <p>Stockholms stad har en viktig roll som professionell beställare och utvärderare av välfärdstjänster, vilket garanterar en effektiv användning av skattemedel liksom säkerställer en hög kvalitet i verksamheterna med såväl sociala som ekologiska hänsynstaganden. Samma krav ställs på de verksamheter som drivs i egen eller enskild regi.</p> <p>Stockholms stad är en attraktiv arbetsgivare som erbjuder stimulerande arbetsuppgifter och utveckling. Sjukfrånvaron är låg. Medarbetarna är engagerade och inspireras till ständiga förbättringar av verksamheterna för stockholmarnas bästa. Goda exempel tas tillvara och sprids. Nya, innovativa arbetssätt och metoder har utvecklats inom vård, omsorg och skola och andra verksamheter som staden finansierar.</p> <p>Medarbetarnas utbildning och kompetens svarar mot de krav som verksamheterna ställer. Frågor om människovärde och bemötande är viktiga delar i all kompetensutveckling. Stadens omsorgsverksamheter samarbetar aktivt med regionens högskolor och universitet och erbjuder praktikplatser. Nya forskningsresultat omsätts till</p>
---	--

<p>tjänster de har rätt till genom biståndsbedömning, kunna välja tilläggstjänster som de själva bekostar. Att kunna bo kvar i sitt eget boende ses som en möjlighet och inget tvång.</p>	<p>praktisk nytta.</p> <p>Stockholm är en trygg stad att åldras i. Genom väl utbyggda kommunikationer, hög tillgänglighet och innovativ teknik skapas förutsättningar för ett självständigt liv även vid hög ålder. Det möjliggör för den som vill bo kvar hemma att göra det. Det finns ett bra anhörigstöd med goda möjligheter till avlastning. Vid sidan av stadens insatser finns frivilliga krafter som vill bidra.</p> <p>Äldre som inte längre kan bo kvar hemma erbjuds särskilda boenden med ändamålsenliga fysiska miljöer. Det finns en mångfald av boenden med olika inriktningar och det är möjligt att välja boende utifrån individuella önskemål.</p> <p>Seniorerna i staden ser positivt på framtiden. De ställer gärna upp både i arbetsliv och i ideella verksamheter. Den unika erfarenhet som ett långt liv ger tas tillvara. Åldersdiskriminering bekämpas framgångsrikt.</p> <p>För personer med funktionsnedsättning finns ett varierat utbud med god kvalitet av boenden, daglig verksamhet, sysselsättning och andra aktiviteter. Varje dag utgår verksamheterna från individens behov och med perspektivet att stärka den enskilda individen.</p>
---	--

Utbildning i världsklass

Motiv för revidering

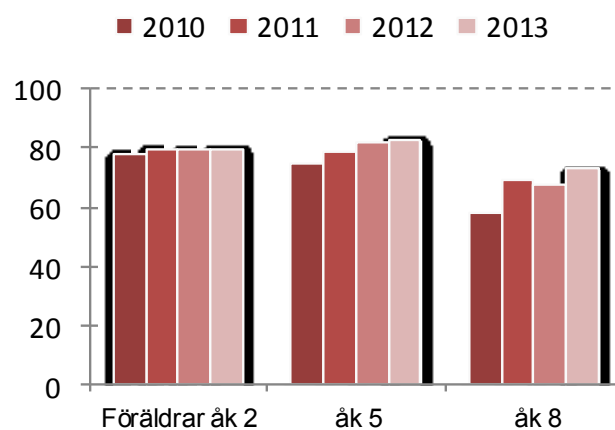
Skol- och utbildningsfrågorna är i centrum, som en av de prioriterade framtidsfrågorna. Visionen har i detta avsnitt reviderats för att förtydliga kommunens ansvar och ge utbildningsfrågorna ett tydligare fokus. Därför har utbildningen till och med gymnasiet lyfts ut från avsnittet om en kunskapsregion i världsklass under temat Innovativ och växande och flyttats till Stockholmarnas stad.

Stor andel nöjda föräldrar och elever

Förskolan är det första steget i det svenska utbildningssystemet och ska utgöra grunden för det livslånga lärandet. Förskolan ska vara trygg, rolig och lärorik och medverka till att hålla framtiden öppen för alla barn. Kvalitetsundersökningar visar att förskolan är en av Stockholms mest uppskattade verksamheter. Våren 2013 svarade 84 procent av föräldrarna i Stockholms stad att de i sin helhet är nöjda med sina barns förskola och 82 procent svarar att de kan rekommendera sitt barns förskola till andra. Detta är kanske det tydligaste beviset på att invånarna är nöjda med sin förskola i alla dess delar. Inte förrän föräldern är riktigt nöjd är man redo att rekommendera verksamheten till någon annan. Drygt tre fjärdedelar av föräldrarna upplever att de har haft möjlighet att välja vilken förskola deras barn ska gå på.

Även inom grund- och gymnasieskolan är de allra flesta nöjda med verksamheten. I årskurs 2 och 5 svarar 80 procent att de i sin helhet är nöjda med sina skolor. I årskurs 8 är andelen nöjda elever något lägre. I gymnasiet uppger 7 av 10 elever att de kan rekommendera sin skola till andra.

Andelen elever som är nöjda med sin skola

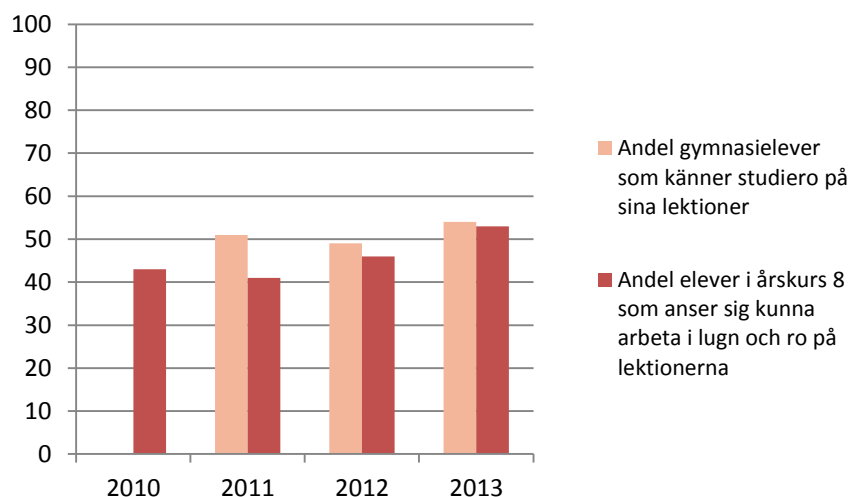

Källa: Brukarundersökningen

Trygghet och studiero är en viktig förutsättning för lärande. Det görs regelbundna undersökningar av elevernas uppfattning om trygghet och studiero. Tryggheten är generellt mycket hög, medan det är sämre med den upplevda studieron. Endast drygt hälften av eleverna i årskurs 8 och i gymnasiet är nöjda med arbetsron på lektionerna.

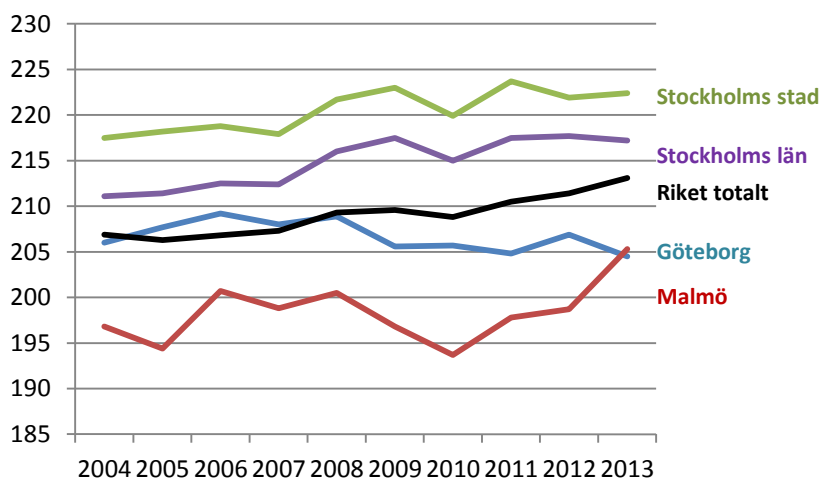
Andel elever som känner studiero på sina lektioner

Källa: Brukarundersökningen

Eleverna i Stockholms grundskolor presterar bättre än genomsnittet för riket och resultaten har förbättrats något de senaste tio åren. När det genomsnittliga meritvärdet i årskurs 9 jämförs med resultaten i de andra storstäderna presterar eleverna i Stockholm tydligt bättre. Såväl eleverna i Malmö som i Göteborg har ett lägre betygssnitt än riksgenomsnittet. I Malmö syns en klar förbättring under senare år, medan resultaten i Göteborg ligger still.

Betyg årskurs 9, genomsnittligt meritvärde, samtliga elever

Källa: Skolverket

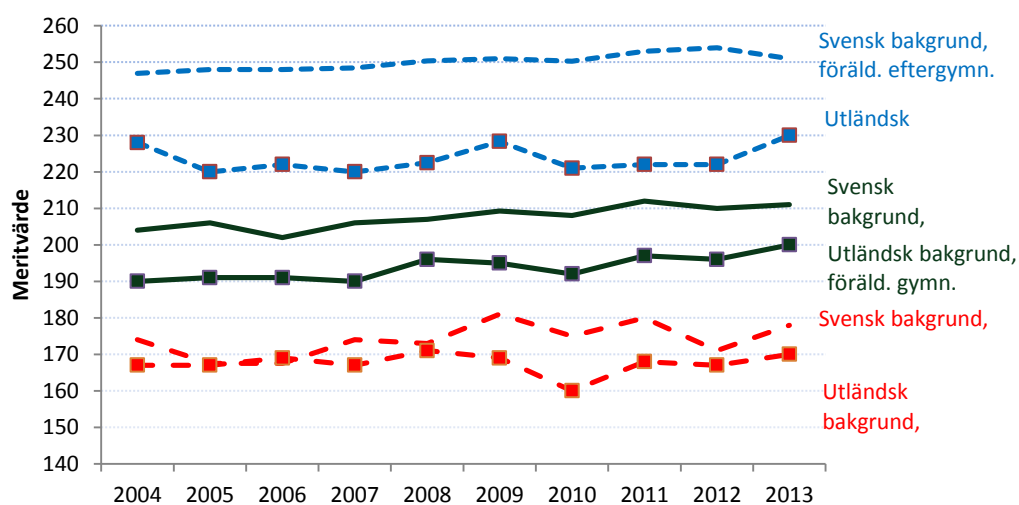
Samtidigt som resultaten generellt sett är bra i Stockholm är skillnaderna inom staden stora, både mellan olika stadsdelar, mellan olika skolor och på elevnivå. Merparten av resultatskillnaderna finns mellan elever inom de enskilda skolorna, men statistik visar att skillnaderna mellan skolorna har ökat under de senaste 10 åren. Detta påverkar likvärdigheten.

I enlighet med Skolverkets definition innebär likvärdighet att alla elever ska ges lika tillgång till utbildning av god kvalitet och att elevens bakgrund så lite som möjligt ska begränsa elevens möjlighet att lyckas i skolan. Socioekonomiska förutsättningar har stor betydelse för skolresultaten. Två grupper av barn har särskilt svårt att klara av grundskolan, barn som invandrat efter grundskolestarten och barn vars föräldrar saknar gymnasieutbildning.

Föräldrars utbildningsnivå är avgörande

I diagrammet nedan visas det genomsnittliga meritvärdet för årskurs 9, fördelat på elever med svensk eller utländsk bakgrund⁵, respektive föräldrarnas högsta utbildningsnivå. Av diagrammet framgår att det är föräldrarnas utbildningsnivå som är mest avgörande. Elever med lågutbildade föräldrar har sämre studieresultat och har svårt att nå grundskolans mål. Den främsta förklaringen till att gruppen elever med utländsk bakgrund har sämre studieresultat är föräldrarnas utbildningsbakgrund.

Genomsnittligt meritvärde årskurs 9 för elever i Stockholms stad, samt elevernas bakgrund och föräldrarnas högsta utbildningsnivå

Källa: Skolverket

⁵ Eleven är född utrikes eller båda föräldrarna är utrikesfödda.

En av skolans viktigaste utmaningar är att anpassa utbildningen efter varje elevs förutsättningar. Detta är ett ständigt pågående arbete, men det är tydligt att mer behöver göras för att stödja de elever som har sämre förutsättningar. Det finns även stora skillnader i resultat mellan flickor och pojkar som behöver uppmärksammas ytterligare. Generellt sett lämnar pojkar grundskolan med sämre betyg än flickor. Detta gäller samtliga ämnen, undantaget idrott och hälsa. Särskilda insatser är viktigt för att förbättra pojkars skolresultat.

Höga förväntningar på eleverna

I samband med Pisa-undersökningen år 2013 gjordes en OECD-analys av den svenska skolan. Analysen pekar på några tydliga förbättringsområden som är relevanta för Stockholm. Dels behöver de mest talangfulla lärarna mobiliseras till skolor i socioekonomiskt utsatta områden. Idag är det ofta tvärtom så att de mest kvalificerade lärarna finns i de skolor där de socioekonomiska förutsättningarna är som bäst. Dels behöver det finnas höga förväntningar på varje elev och ingen acceptans för att vissa grupper av elever halkar efter. De länder som har höga resultat utmärks av höga förväntningar på eleverna oavsett socioekonomisk bakgrund och att eleverna är införstådda med att framgång hänger ihop med den egna insatsen. Många svenska elever tror att framgång handlar om talang, att det hänger på läraren eller på läroboken. Detta är en inställning som även många föräldrar och samhället i stort delar. Det är viktigt att såväl föräldrar som skola visar att det finns förväntningar på att alla elever kan göra bra ifrån sig, oavsett socioekonomisk bakgrund.

Behörighet till gymnasiet

För att en elev ska vara behörig att söka till gymnasieskolans nationella program krävs godkända betyg i 8-12 ämnen. Vårterminen 2013 saknade 12 procent av eleverna som gick ut nian i Stockholms stad behörighet att gå ett högskoleförberedande gymnasieprogram. Sedan 2001 har andelen utan gymnasiebehörighet för nationella program pendlat mellan 10 och 12 procent av eleverna i staden. Mellan olika skolor varierar det från att samtliga elever är behöriga till att endast runt hälften av eleverna är behöriga. När det gäller andelen elever som når målen i alla ämnen hamnar Stockholms stad strax under riksgenomsnittet och något sämre än genomsnittet för Stockholms län. 77 procent av eleverna i staden når målen i alla ämnen, jämfört med 78 procent i länet som helhet. Danderyd och Täby hamnar i topp med 92 procent av eleverna med godkända betyg i alla ämnen.

Många avslutar inte sin gymnasieutbildning

Resultaten i gymnasieskolan har förbättrats något de senaste 10 åren, men det är fortfarande en stor andel av eleverna som inte avslutar

studierna. Vårterminen 2013 avslutade 84 procent av eleverna sina gymnasiestudier, med stora variationer mellan olika gymnasieprogram och gymnasieskolor. 30 procent av alla 20-åringar i Stockholms stad saknar fullföljd gymnasial utbildning, vilket är en högre andel än i riket som helhet där 26 procent saknar gymnasieutbildning. Dessa ungdomar har sämre möjligheter på arbetsmarknaden, vilket är särskilt tydligt i Stockholm som har en mycket kompetenskrävande arbetsmarknad. Risken är stor att dessa ungdomar hamnar i ett svårbrutet utanförskap. I Stockholms län förvärvsarbetar 80 procent av dem med gymnasieutbildning i åldern 20-64 år, jämfört med 61 procent av dem med endast förgymnasial utbildning.

Stora rekryteringsbehov och många nya skolor

Den kraftiga barn- och elevantalsökningen kommer att kräva stora nyrekryteringar av medarbetare inom både förskola och skola. Samtidigt kommer många av de nuvarande medarbetarna i skolan att gå i pension de närmsta åren. Redan idag finns en stor brist på pedagoger, bland annat inom förskolan och i vissa ämnen på gymnasiet. Den finns en uppenbar risk för att denna brist kommer att bli ännu större och omfatta fler grupper av lärare.

De närmaste åtta åren behöver staden anställa ytterligare cirka 4 500 lärare. Till det ska läggas kraven på att lärare bara får undervisa i de ämnen de är behöriga och ytterligare tillkommande reformer, till exempel en tidigare skolstart. Skolan måste bli en attraktivare arbetsplats så att de bästa studenterna väljer läraryrket. Att attrahera de bästa lärarna handlar inte bara om att kunna erbjuda en karriär i form av en speciell tjänst och god lön. Det handlar i hög grad om att erbjuda en stimulerande miljö där lärare gemensamt planerar, reflekterar och utvärderar sin undervisning och i övrigt ges rika möjligheter till professionsutveckling. Det behövs också fler utbildningsplatser för lärare på högskolorna i regionen.

Den kraftiga ökningen av antalet elever innebär också att det kommer att behövas flera skolor. Beräkningar visar att fram till år 2030 behövs planering och byggande av motsvarande ett femtontal skolor, utöver redan beslutade nya skolor. Det gäller i synnerhet i områdena alldeles utanför innerstaden såsom Bromma, Enskede-Årsta-Vantör och Hägersten-Liljeholmen.

Viktiga trender påverkar

Under senare år har den statliga detaljstyrningen av skolan ökat. Exempel på detta är nya läroplaner, skolinspektionens förstärkta roll och fler nationella prov. Den digitala utvecklingen fortsätter och det blir allt viktigare att skolorna hänger med. Fortsatt stora IT-

investeringar är nödvändiga liksom satsningar på att utbilda lärarna i digital kompetens. Kopplingen mellan forskarvärlden och skolan behöver förstärkas i den reviderade visionen. Idag är avstånden mellan forskningen och undervisningen i klassrummen för stora. Lärare behöver närma sig forskningen, genom att ta del av och tillämpa forskningsresultat. Samtidigt behöver forskningen förankras starkare i skolans praktik, genom att prövas i verkliga klassrumssituationer och i samarbete med lärare.

Även anknytningen till näringslivet behöver förstärkas. En tydlig koppling till arbetslivet redan under skolgången gör att fler elever kan se det meningsfulla med att läsa vidare på högre utbildning, även om man inte kommer från ett studievant hem. En starkare koppling mellan näringslivet och de yrkesinriktade gymnasieutbildningarna är också viktig för att matchningen på arbetsmarknaden ska fungera. En låg andel av gymnasieeleverna svarar i brukarundersökningen att de i sin gymnasieutbildning får kontakt med arbetslivet. År 2013 svarade 49 procent av eleverna att de får kontakt med arbetslivet i form av t.ex. föreläsare, studiebesök eller praktik. Endast hälften av eleverna anger att de får information och vägledning inför fortsatta studier och arbete efter gymnasiet. Detta är ett tydligt utvecklingsområde.

Utbildning i världsklass

Nuvarande vision	Förslag reviderad vision
<p>Stockholms skolor har en stor frihet att hitta egna vägar att uppnå goda resultat. Skolledning och lärare har en stor frihet att utforma verksamheten utan politisk detaljreglering och byråkratisk överbyggnad. Kunskap, bildning och stimulerande studiemiljöer präglar stadens grund- och gymnasieskolor.</p> <p>Alla barn och ungdomar ges möjlighet att växa och utvecklas. Kulturell och språklig kompetens tas till vara och är en medveten strategi för att lyfta Stockholm till en världsledande kunskapsregion.</p> <p>Genom tidiga och regelbundna kunskapskontroller och noggrann uppföljning har kunskapsnivåerna höjts. Ingen lämnar grundskolan utan grundläggande kunskaper. Särskilda satsningar har gjorts på matematik- och språkundervisning, vilket har medfört att Stockholm ligger i världsklass inom dessa områden. Barn och föräldrar har stort inflytande över utbildningen och möjlighet att välja mellan ett brett urval av kommunala och fristående alternativ.</p> <p>I gymnasiets studieförberedande program, yrkesförberedande program och lärlingsutbildningar ges goda förutsättningar för ett framgångsrikt yrkesliv och fortsatta akademiska studier. De yrkesförberedande programmen matchar arbetsmarknadens krav och sysselsättningen bland</p>	<p>Stockholm är en världsledande kunskapsregion. Stadens förskolor och skolor är väl ansedda och högt rankade internationellt. Barns och ungdomars särskilda förutsättningar och behov fångas upp i tidig ålder. Kunskapsmålen är höga och uppnås av alla elever. Från förskola till gymnasium har elever och föräldrar ett stort inflytande och möjlighet att välja mellan ett brett utbud av alternativ.</p> <p>Kunskap, bildning och stimulerande studiemiljöer präglar alla grund- och gymnasieskolor. Kulturell och språklig kompetens tas tillvara och alla barn och ungdomar ges möjlighet att växa och utvecklas till framtidens världsmedborgare. Eleverna lär sig att ta ansvar för sina studier och det egna lärandet. Förväntningarna är höga på att alla elever ska nå goda resultat utifrån sina förutsättningar och skolan ger rätt stöd till alla elever.</p> <p>Stockholm är en trygg och inspirerande miljö att växa upp och utvecklas i. Ett rikt utbud av kultur, idrott och andra fritidsaktiviteter tillgängligt för alla, bidrar till att utveckla barns och ungdomars fysiska och psykiska hälsa samt sociala förmåga.</p> <p>I förskola, grund- och gymnasieskola tas alla barns och ungdomars nyfikenhet och lust att lära tillvara. Verksamheten bygger på respekt och delaktighet, där alla elever kan finna trygghet och studiero. Stockholms skolor representerar en mångfald av kulturer och människors olikheter ses</p>

<p>ungdomar är hög. Ungdomar får jobb när de avslutat utbildningen. Entreprenörskap är en naturlig del av undervisningen.</p> <p>Den ambitiösa satsningen på en grund- och gymnasieskola med kunskap i fokus är en av nycklarna till framgången. En välmotiverad lärarkår, större fokus på utvärdering och uppföljning och friare skolor har förbättrat studenternas kunskapsnivåer.</p>	<p>som en tillgång.</p> <p>Ett systematiskt kvalitetsarbete som bygger på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet bedrivs. Ett utvecklat samarbete finns med universitet och högskolor om utbildningsplatser, praktik och pedagogisk utveckling.</p> <p>I förskolan och skolan möter eleverna engagerande pedagoger. Moderna verktyg inspirerar till nya sätt att dela kunskap, samarbeta och bli aktiva användare i den digitala omvärlden. Den kreativa skolmiljön stimulerar elever och pedagoger att utveckla och förnya sättet att lära och lära ut.</p> <p>Läraryrket har ett högt anseende. Arbetsvillkor, arbetsmiljö och karriärmöjligheter lockar de bästa lärarstudenterna till Stockholm. Skola och föräldrar samverkar för barnens bästa. Även andra aktörer bidrar till att motivera eleverna för skolarbete.</p> <p>I gymnasiets studieförberedande program, yrkesprogram och lärlingsutbildningar ges eleverna goda förutsättningar för ett framgångsrikt yrkesliv och fortsatta studier. Yrkesprogrammen matchar arbetsmarknadens krav. Berörda branscher tar stort ansvar för utveckling och genomförande av yrkesutbildningarna.</p> <p>Entreprenörskap och innovativt tänkande är en naturlig del av all undervisning.</p>
--	---

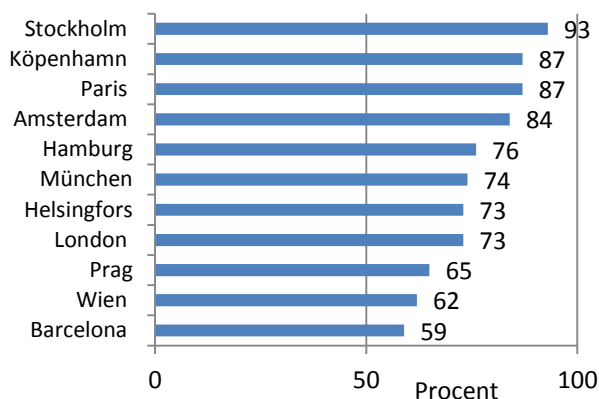
En stad av mångfald - En sammanhållen stad

Motiv för en revidering

Frågor om mångfald och integration hanteras i den nuvarande visionen framför allt i avsnitten *En sammanhållen stad* och *En stad av mångfald* och i huvudsak utifrån ett fysiskt planeringsperspektiv. Det är ett viktigt perspektiv men dessa frågor behöver ges en vidare definition i en reviderad vision. Mångfaldsbegreppet behöver vidgas. Med mångfald avses ofta personer med olika etnisk, nationell och kulturell bakgrund. I ett öppet och tolerant Stockholm bör mångfaldsbegreppet även inkludera kön, ålder, funktionsnedsättning och sexuell läggning. Mångfalden utgår från alla människors lika värde och avser rättvisa förhållanden mellan individer och grupper i samhälle och arbetsliv.

Stockholm betraktas i ett internationellt perspektiv som en tolerant och öppen stad utifrån mångfaldsbegreppets vidare mening.⁶

Andel av befolkningen som anser att närvaro av utrikes födda är bra för staden

Källa: Urban Audit Perception Survey

Befolkningens skiftande sammansättning kommer i allt högre utsträckning att prägla Stockholm. Idag har 30 procent av invånarna i staden utländsk bakgrund och de har sitt ursprung i 200 olika länder. En stockholmare kan vara född var som helst i världen och detta är en styrka för hela staden. I Stockholm uppfattas också närvaron av utrikes födda som positivt.

Inflyttningen till Stockholm har gett ett nödvändigt tillskott av arbetskraft och har berikat staden med kunskap och erfarenheter. I en globaliserad värld är det viktigt att se kopplingen mellan migration och en starkt global konkurrenskraft. Migranter är bärare av innovationer och utveckling mellan länder. Fler invånare ger större efterfrågan på

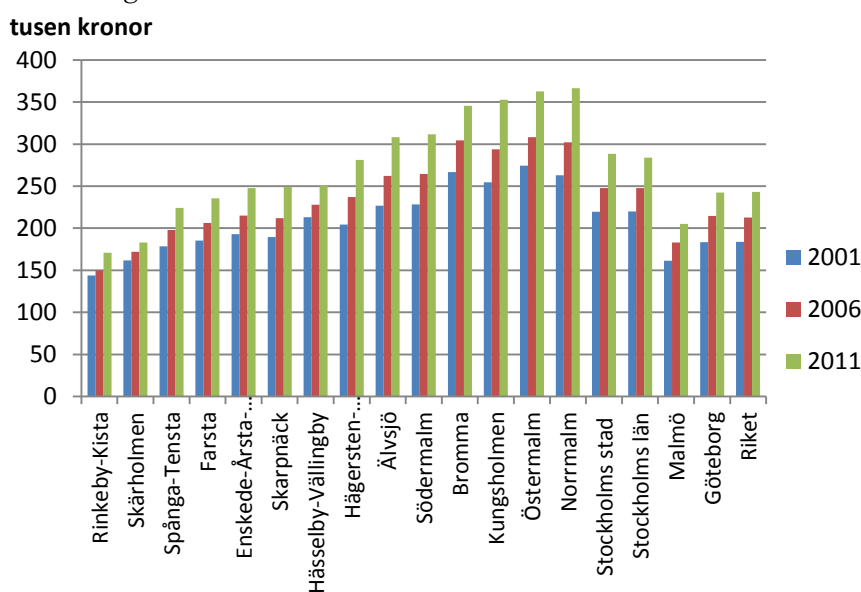
⁶ T.ex. Florida: *Den kreativa klassens framväxt*

varor och tjänster och fler företag vilket bidrar till ökad tillväxt och större möjligheter att finansiera välfärden. Dessutom visar den demografiska utvecklingen på arbetsmarknaden på behovet av migration. Inflyttningen av unga förklarar också stadens förhållandevis gynnsamma demografiska utveckling.

Samtidigt påverkar strukturomvandlingen av ekonomin och den kraftiga inflyttningen stadens socioekonomiska mönster. Stockholm är, liksom de flesta växande globala städer, en stad med tydliga skillnader mellan olika delar av staden. Under de senaste tio åren har invånarnas inkomster ökat i samtliga delar av staden samtidigt som skillnaderna mellan stadsdelarna i fråga om invånarnas inkomster också blivit större.

Inkomst per invånare (16 år och äldre) i stadsdelsnämnder, staden, länet, riket och övriga storstäder

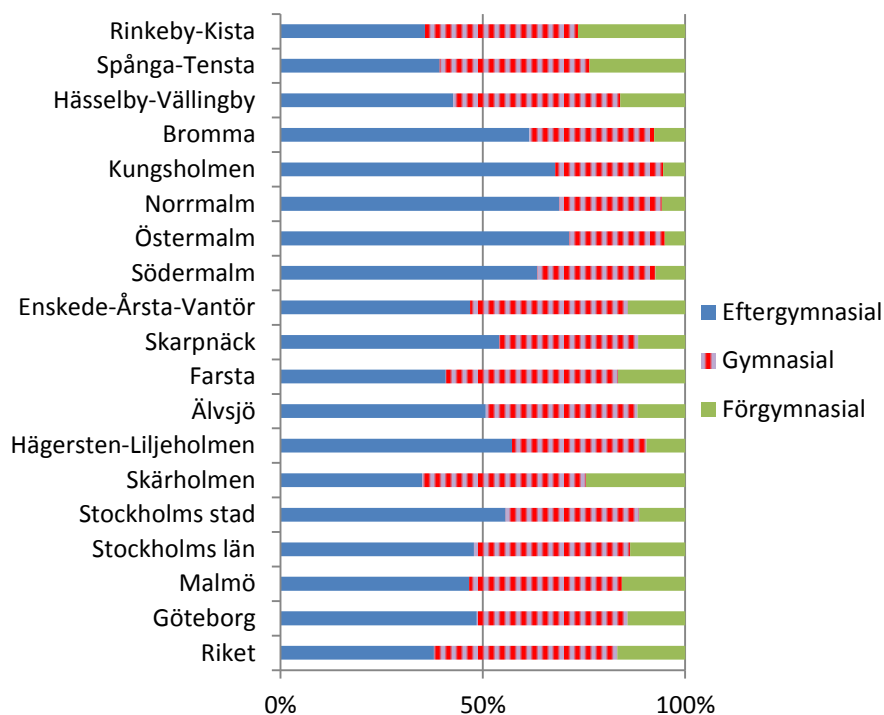
Källa: Områdesdatabasen

Det finns ett tydligt mönster i hur människor flyttar som är starkt knutet till individernas inkomster och inkomstförändringar. Det är i huvudsak de relativt resurssvaga som stannar kvar i områden vars invånare har de lägsta inkomsterna, medan de som får en relativt högre inkomst flyttar vidare. Detta leder till att inkomstskillnaderna mellan stadsdelarna växer.

En annan förklaring till olika inkomstnivåer är skiftande utbildningsnivåer. Löneläget är generellt sett högre i Stockholm än i övriga landet och det finns en större andel höginkomsthushåll. Här finns fler högutbildade och en större andel av jobben finns i kunskapsintensiva företag med ett högre löneläge. Många enklare och

mindre välbetalda jobb har kontinuerligt utkonkurrerats och rationaliserats bort. Denna i grunden positiva och nödvändiga strukturomvandling har stärkt Stockholms internationella konkurrenskraft. Men det är också en utveckling som lett till att kraven på utbildning har skärpts. Av följande diagram framgår att invånare med de högsta utbildningsnivåerna i huvudsak sammanfaller med mönstren för inkomstnivåerna.

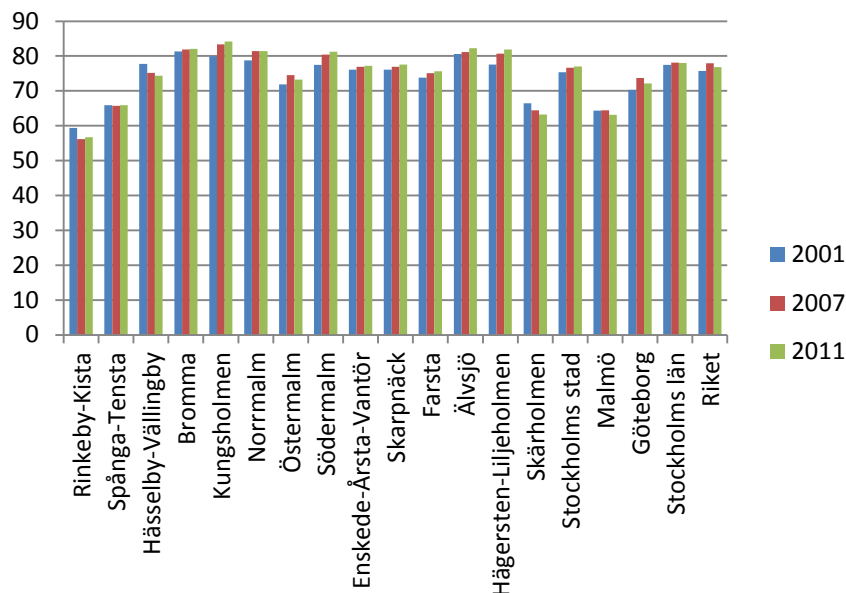
Befolkningens högsta utbildningsnivå år 2012

Källa: Statistisk årsbok för Stockholm stad/SCB

På motsvarande sätt som för inkomster finns det skillnader i andel förvärvsarbetande i olika delar av staden. Flera av innerstadsdelsnämnderna, liksom Bromma, Älvsjö och Hägersten-Liljeholmen har de högsta andelarna av förvärvsarbetande, över 80 procent. Lägst andel sysselsatta finns i Rinkeby-Kista, Spånga-Tensta och Skärholmen.

Andel förvärvsarbetande i nattbefolkningen 20-64 år, stadsdelar, länet, storstäderna och riket

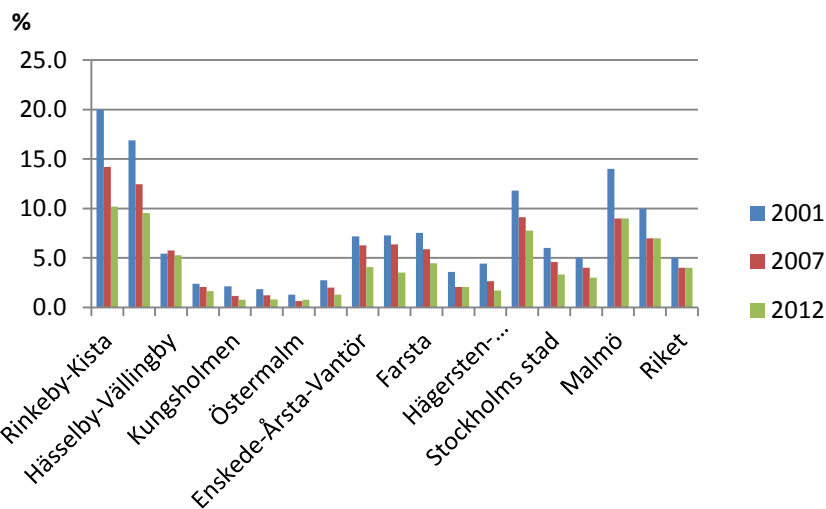

Källa: SCB/RAMS, Områdesdatabasen

I samtliga stadsdelsnämnder har skett en förbättring av andel förvärvsarbetande sedan krisåret 2009, vilket är positivt. Vid tidigare lågkonjunkturer har det funnits en tendens att de generellt lägre sysselsättningsnivåer som uppstår vid lågkonjunkturer cementerat sig i de delar av staden som haft lägst sysselsättningsnivå.

Positivt är också att de ekonomiskt utsatta hushållen har blivit allt färre i hela staden genom aktiva insatser för att minska behovet av bistånd. Här har förändringen varit störst i de svagaste områdena.

Personer med ekonomiskt bistånd/ersättning som andel av folkmängden i stadsdelar samt storstäder, länet och riket

Källa: Socialstyrelsen, Sweco

Ohälsotalen är ett annat sätt att belysa utvecklingen i stadsdelsnämndsområdena, eftersom ekonomisk och social trygghet har tydliga samband med ohälsa. Samtliga områden i staden har under flera år visat på sjunkande ohälsotal, men det finns stora skillnader inom staden. År 2012 var ohälsotalet på Östermalm, Norrmalm och Kungsholmen under 14 dagar medan det i Rinkeby-Kista och Skärholmen var 30 dagar eller fler.

Sammantaget kan konstateras att skillnaderna mellan stadsdelsnämnderna ökar avseende utbildning, inkomster och andel förvärvsarbetande. De åtgärder som redan vidtagits för att skapa en sammanhållen stad behöver tid för att ge effekt.

Olikheterna mellan stadsdelsnämnderna kommer kanske aldrig helt att försvinna. Men däremot måste det finnas en stark och positiv utveckling i alla delar av staden och varje stadsdels starka sidor och särart måste stärkas och utvecklas. Olika delar i staden ska kunna erbjuda ett varierande utbud av exempelvis service och affärer och det bör därför finnas en god tillgänglighet mellan stadens olika delar.

Aktiva och samordnade åtgärder från stadens sida kan påverka utvecklingen positivt i stadsdelar där förutsättningarna är mindre starka. Staden behöver arbeta i befintliga strukturer och med ett helhetsperspektiv med långsiktiga, strukturerade och koordinerade metoder och arbetsätt inom fysisk planering, skola, utbildning, arbetsmarknad och sociala insatser för att skapa en positiv utveckling i stadens alla delar.

Exempel på sådana åtgärder är att nyanlända behöver mötas med snabba och samlade åtgärder för att de snabbt ska finna sina möjligheter i det svenska samhället. I skolan finns idag stora skillnader i skolresultat utifrån i vilken ålder eleverna kommer till Sverige. Det finns också stora skillnader i resultat mellan skolor i Stockholm. Det snabbaste sättet att integrera vuxna är på arbetsmarknaden. En förutsättning för att snabbt få arbete är språkkunskaper och utbildning. Inom alla dessa områden behöver staden arbeta med aktiva åtgärder. SFI behöver utvecklas ytterligare. Stockholm ska ge de bästa förutsättningarna för människor som kommer hit att få utbildning utifrån sina förutsättningar. Invandrare som redan har en utbildning behöver kunna få denna validerad snabbt.

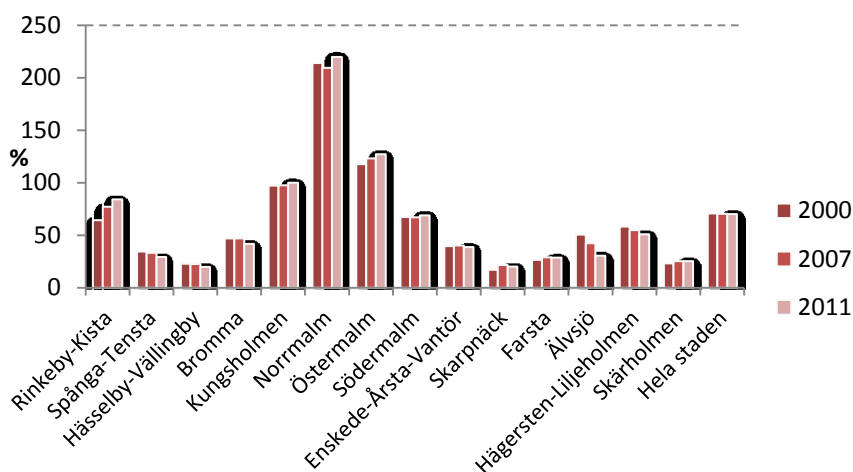
Förutom skillnader i levnadsstandard mellan stadsdelsnämnderna finns idag också skillnader i deras attraktionskraft och anseende. Att definiera om synen på vissa stadsdelar är väsentligt och dessa behöver utveckla sina lokala egenskaper och karaktärer. Det är inte realistiskt att man ska kunna ha all service eller kunna arbeta och utbildas precis där man bor. Den nuvarande visionens skrivningar om statusprojekt är inte en tillräcklig lösning. Däremot kan bättre kollektivtrafik och ny bebyggelse som förtätar och skapar tydliga och attraktiva samband mellan kvarter stärka sambanden mellan stadens olika delar. En fysiskt sammanhållen stad ger bättre förutsättningar för en socialt sammanhållen stad.

I en sammanhållen stad utgör även skolan ett naturligt nav i stadens olika delar. Oavsett var man bor ska tillgången till utbildning hålla en hög kvalitet. Det är viktigt att sträva efter stadsdelar med ett blandat utbud av arbetsplatser, service, skola, kultur och idrott och att utveckla attraktiva tyngdpunkter i olika delar av staden med god tillgång till service och kollektivtrafik.

I vissa områden har relationen arbetsplatser/boende varit positiv, såsom i Rinkeby-Kista⁷ och i innerstaden medan utvecklingen gått mot större dominans av boende i övriga delar av staden.

---

⁷ I huvudsak Kista företagsområde

Arbetsplatskvot – dagbefolkning i relation till befolkning

Källa: SCB (Rams)

Att Stockholm nu genomför en stark och snabb utbyggnad av bostäder och kommunikationer ger stora möjligheter till att påverka utvecklingen i stadens alla delar i de aspekter som har redovisats i avsnittet. För att få igång byggandet i vissa av de områden som marknaden prioriterar lägre måste staden sannolikt vara beredd att gå före och driva på utvecklingen, inte minst med hjälp av stadens egna bostadsföretag, för att intresset från marknaden ska öka. Även etableringen av kommunala förvaltningar och bolag i fler stadsdelar bidrar till fler arbetsplatser och skapar förutsättningar för en expansion av det lokala näringslivet i berörda stadsdelar.

Befolkningens sammansättning bör avspeglas bland de anställda i stadens egna verksamheter. Social, etnisk och kulturell mångfald på alla beslutsnivåer och inom alla delar av staden är en styrka för organisationen. I staden finns det tydligt utarbetade riktlinjer och program för hur man i organisationen bör arbeta med rekrytering ur ett mångfaldsperspektiv. Användningen och implementeringen av dessa och kunskapen om hur man leder en verksamhet med stor mångfald kan ytterligare förbättras, inte minst på chefsnivå.

Personer med funktionsnedsättning har inte en tillräckligt bra tillgång till arbetsmarknaden. Till exempel är andelen långtidsarbetslösa bland dem som har en funktionsnedsättning tydligt högre jämfört med övriga arbetslösa. Det är viktigt att arbetsmarknaden kan utveckla sätt att bättre ta tillvara dessa personers kompetens och starka sidor utifrån deras förutsättningar. Staden bör, som en stor och modern arbetsgivare, utveckla sina medarbetares kunskaper om hur de på ett ännu bättre sätt kan ta tillvara alla personers möjligheter och kompetens.

En stad av mångfald – en sammanhållen stad

<p>Nuvarande vision <i>(En sammanhållen stad)</i></p> <p>Stockholm är en sammanhållen stad utan fysiska och sociala barriärer, som skapar unika möjligheter för människor med olika bakgrund att mötas och knyta kontakter.</p> <p><i>(Kommentar: Detta o nästa stycke hanteras i andra delar kommande av visionen)</i> Genom en rad berikande kompletteringsprojekt och nya tvärförbindelser har stadens olika delar knutits ihop. Barriärer i form av stora trafikleder byggs bort genom tunnlar eller överdäckningar. I alla stadsdelar finns en blandning av bostäder, verksamheter, kultur och service och av olika boende- och upplåtelseformer. Det gäller inte minst city, som har kompletterats med bostäder och stadsdelarna på Järva och i Söderort, som har berikats med nya radhus, villor och bostadsrätter. Det är nära till attraktiva grönområden och till stadens vatten.</p> <p>Det sammanhållna Stockholm är också en resurs- och energieffektiv stad med tekniska försörjningssystem som ligger i spetsen för tillämpning av ny miljöteknik. Här finns en storstadsmiljö som är ren, trivsamt och vackert.</p> <p>(En stad av mångfald)</p> <p>Stockholm är en stad där alla har möjlighet att hitta sitt hem. Staden har flera kärnor. Människor kan i sitt närområde bo, arbeta, utbildas, underhållas, motionera och hitta ett rikt utbud av service, varor och tjänster. Den historiska uppdelningen mellan villaområden, bostadsrätter och hyresrätter, sovstäder och</p>	<p>Förslag reviderad vision</p> <p>Stockholm attraherar människor från andra delar av Sverige och från hela världen. Staden är öppen, tolerant och välkomnande.</p> <p>Stockholm är en sammanhållen och tillgänglig stad för alla, utan fysiska och sociala barriärer. Här finns unika möjligheter för människor med olika bakgrund att mötas och knyta kontakter.</p> <p>Människors personliga olikheter ses som en tillgång både i kultur- och arbetsliv. Kraften i mångfaldens Stockholm kommer från människors personliga val och ett samhälle som uppmuntrar till eget ansvar.</p> <p>I staden finns starka och unika stadsdelar och attraktiva centrum. Den historiska uppdelningen mellan villaområden, bostadsrätter och hyresrätter, sovstäder och arbetsplatsområden har luckrats upp. Upplåtelseformerna är blandade och bostadsområden och centrumanläggningar har bytt karaktär och är attraktiva.</p> <p>I stadens alla delar finns ett brett utbud av service, varor och tjänster. Alla de delar som behövs för att leva ett rikt liv i gemenskap med andra finns i närmiljön, inklusive en lokal arbetsmarknad.</p> <p>Stockholms stad använder sin ställning som stor och modern arbetsgivare och beställare för att visa vägen till en arbetsmarknad där människor är inkluderade oavsett bakgrund. Företag, statliga</p>
---	--

<p>arbetsplatsområden har luckrats upp. En radikal förändring har skett i stadens miljonprogramsområden. Upplåtelseformerna är blandade och slitna bostadsområden och centrumanläggningar har bytt karaktär, rustats upp och byggts om. Tidigare segregerade områden har fått statusprojekt som varit med och lyft stadsdelarnas anseende. Dessa områden är några av de mest attraktiva områdena att bosätta sig i. Stockholm bygger integrerat. Människor kan i sin närmiljö hitta de delar som behövs för att leva ett rikt liv i gemenskap med andra, inklusive en lokal arbetsmarknad. Staden använder sin ställning som stor arbetsgivare för att visa vägen till en arbetsmarknad där människor inte känner sig diskriminerade. Företag, kommunala förvaltningar och statliga myndigheter finns runt om i hela staden. Stockholm är en region som drar till sig människor från andra delar av Sverige och världen och är öppen för den mångfald av kulturer som det innebär. Den som kommer till Stockholm från ett annat land får en snabb introduktion där staden samarbetar med föreningar och arbetsliv för att människor ska lära sig ett nytt språk, en ny kultur och hitta ett nytt arbete.</p> <p>Olika kulturyttringar lever stolt sida vid sida och sammanflätas på ett sätt som människor själva väljer. Människors personliga olikheter ses som en tillgång både i kultur- och arbetsliv. Kraften i mångfaldens Stockholm kommer från människors personliga val och ett samhälle som uppmuntrar till eget ansvar.</p>	<p>myndigheter, kommunala förvaltningar och bolag finns runt om i hela staden och bidrar till en sammanhållen och levande stad.</p> <p>Stockholms befolkning speglas i stadens medarbetare och mångfalden bidrar aktivt till kvalitetsutveckling. Stadens chefer är kunniga om och vana att leda i mångfald och se allas möjligheter.</p> <p>Den som kommer till Stockholm från ett annat land får en snabb introduktion, där staden samarbetar med föreningar och arbetsliv för att nyanlända ska lära sig det nya språket och kulturen. God tillgång till utbildning, praktik och snabb validering av examina gör att nyanlända fort kommer ut på arbetsmarknaden. Barn och ungdomar som kommer till Sverige får utbildning som är anpassad till deras förutsättningar.</p> <p>Ett målmedvetet arbete för att minska sociala spänningar har gjort Stockholm till ett europeiskt föredöme i integrationsfrågor. Här fungerar den lokala demokratin och delaktigheten som allra bäst.</p>
---	---

INNOVATIV OCH VÄXANDE

Centrum i en stark och växande region

Motiv för en revidering

Stockholm är ett självklart centrum i den fortsatt växande Stockholmsregionen. Geografisk koncentration är en viktig drivkraft för tillväxt och utveckling⁸. Idag finns hälften av Sveriges befolkning och mer än femtio procent av inkomsterna samlade i de tre storstadsregionerna. Sverige är det land i Europa som urbaniseras snabbast just nu. Mot bakgrund av decennier av ökad befolknings- och inkomstkoncentration är det svårt att se att denna utveckling skulle brytas eller vända framöver. Urbaniseringen är en stark global trend och idag bor över hälften av jordens befolkning i städer. År 2050 beräknas 70 procent vara stadsbor.

Ett större och tätare Stockholm förstärker de kvaliteter som många människor vill ha och som gör att man söker sig till regionen. Tillväxten stärker kompetensen i regionen, gör arbets- och näringsliv mer avancerat, bidrar till välförhållanden i hela landet och gör Stockholm till en i många avseenden attraktivare stad. År 2030 förväntas Stockholms stads befolkning uppgå till 1,1 miljoner invånare och länets till drygt 2,6 miljoner. Utvecklingen har gått betydligt fortare än vad som förutsågs i Vision 2030.

Svenska regioner växer i samspel med varandra, men Stockholmsregionen spelar i kraft av sin storlek och sin stora kunskapsstock en avgörande roll för tillväxten i hela landet. Betydelsen av Stockholm ökar dessutom, vilket bland annat framgår av befolkningstillväxten, antalet nya företag och den höga sysselsättningstillväxten. Sammantaget uppgår Stockholmsregionens andel av Sveriges BNP till en knapp tredjedel. Sedan 1990 har länets andel av Sveriges totala befolkning vuxit från 19,1 procent till 23,4 procent. Regionens andel av sysselsättningen har samtidigt ökat från 20,8 procent till 24,1 procent.

Antalet sysselsatta på arbetsmarknaden i Stockholms stad har sedan 1990 ökat med 35 procent och sysselsättningen i övriga Stockholms län har ökat med 12 procent. I riket (exklusive Stockholms län) har sysselsättningen sedan 1990 endast ökat med 1 procent, se diagram på nästa sida.

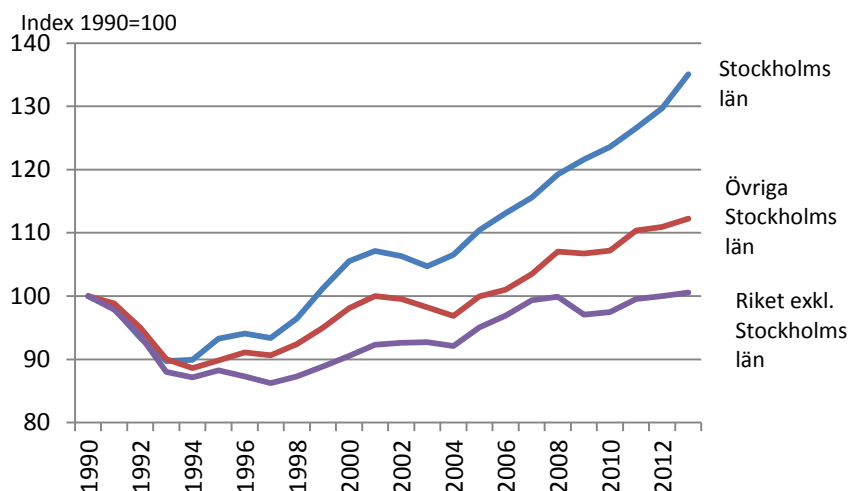
---

⁸ Se bland annat Paul Krugman som ligger bakom teorin om den nya ekonomiska geografin. En generell slutsats är att ökad täthet ger bättre tillväxtförutsättningar.

Sedan krisen i början av 1990-talet, då sysselsättningen minskade kraftigt i hela landet, har utvecklingen i Stockholm skiljt ut sig. En stor del av de jobb som försvann i samband med 90-talskrisen fanns inom tillverkningsindustrin, medan tillväxten av nya jobb nästan uteslutande har skett inom tjänstesektorn. Dessa arbetstillfällen har i stor utsträckning tillkommit i Stockholm och i övriga storstadsregioner. Drivkrafterna bakom omvandlingen är främst den tilltagande globaliseringen och utvecklingen av informations- och kommunikationstekniken.

Det är också tydligt att arbetsmarknaden i Stockholm inte påverkades i någon större omfattning av finanskrisen 2008.

Sysselsättningsförändringar 1990-2013

Källa: SCB

Sveriges tillväxt är summan av den tillväxt som skapas i landets regioner. I takt med att Stockholm står för en allt större del av den nationella tillväxten är det avgörande att regionens förutsättningar utvecklas på bästa sätt. En stor del av ansvaret i denna process ligger hos kommunerna och regionen, men för att Stockholmsregionen ska kunna utvecklas till sin fulla potential behöver det tillväxt- och storstadspolitiska perspektivet adresseras även på nationell nivå. Det gäller inte minst infrastrukturinvesteringar och det kommunala utjämningsystemet.

I Stockholm pågår och planeras just nu en rad stora infrastrukturinvesteringar. Den nuvarande infrastrukturplanen fram till 2021 omfattar nära 100 miljarder för Stockholmsregionen, varav hälften kommer från de regionala och lokala aktörerna. Till det

kommer även överenskommelsen att bygga ut tunnelbanan.⁹ Investeringsnivån är historiskt hög och projekten kommer att få en stor betydelse för utvecklingen på sikt. För att öka framkomligheten i närtid behöver transportsystemets trimmas och användas mer effektivt.

Det är sedan länge känt att Stockholms arbetsmarknad är betydligt större än själva länet. Betydande in- och utpendling sker på såväl dag- som veckobasis oftast med Stockholms stad som slutdestination. År 2012 bodde cirka 463 000 förvärvsarbetande personer i Stockholms stad. Av dessa pendlade 121 000 ut till en annan kommun medan 281 000 pendlade in i staden från andra kommuner¹⁰. Tillgängligheten till och från andra regioner, men också inom Stockholmsområdet, har betydelse för hela nationen. Särskilt viktiga är Arlanda flygplats och Stockholms Central som nav i de nationella flyg- och järnvägsnäten. I globala jämförelser mellan städer rankas Stockholm högt på de flesta områden. En faktor som drar ned Stockholms konkurrenskraft är den globala tillgängligheten, vilket framför allt beror på att Arlanda har för få direktlinjer till andra internationella storstadsregioner. Flygförbindelserna måste förbättras för att locka talanger liksom internationella huvudkontor och forskningscentra. Även Arlandas tillgänglighet inom regionen behöver förbättras. Många kunskapsintensiva områden i regionen har långa kollektivrestider, trots geografisk närhet.

Stockholm konkurrerar med de mest innovativa regionerna i världen. Denna konkurrens hårdnar och innebär ett ökat omvandlings- och rationaliseringstryck. År 2013 rankades Stockholm som den fjärde mest konkurrenskraftiga regionen bland 264 andra europeiska regioner, enligt Regional Competitiveness Index som tas fram av EU kommissionen. Stockholm placerar sig även bra i Innovation Cities Global Index, som rankar städer utifrån deras potential som grogrund för innovationer. Där har Stockholm sedan 2011 förbättrat sin placering från 21:a plats till 16:e bland 133 rankade städer. Ett annat index som belyser Stockholms globala position inom detta område är PwC:s Cities of Opportunity. År 2012 fick Stockholm högst poäng av de 27 städerna som ingår i delindexet Intellectuellt kapital och innovation.

Stockholms län ligger bland de främsta i världen när det gäller sysselsatta inom kunskapsintensiva branscher. Nära 60 procent av de sysselsatta återfinns inom kunskapsintensiva näringar. Oslo och London ligger på samma nivå. Andra städer som ligger bra till är

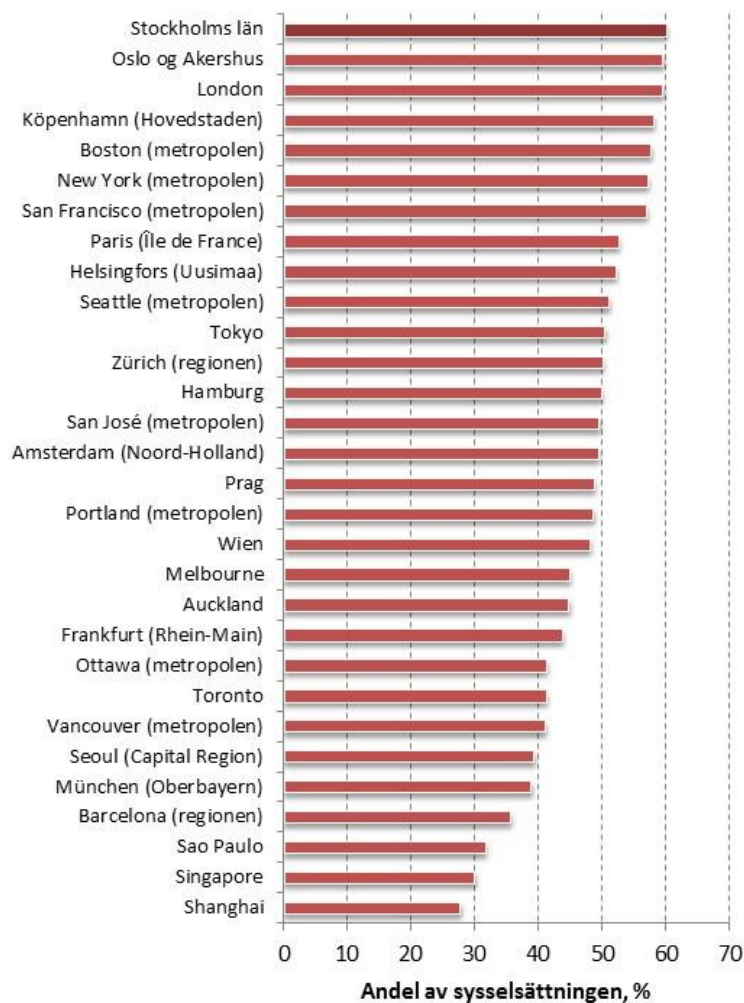
---

⁹ Se mer under temat Mångsidig och upplevelserik.

¹⁰ Länsstyrelsen i Stockholms län, 2014:1

Köpenhamn, Boston, New York samt San Francisco. Stockholmsregionen har en stark position gällande förmåga till kunskapsuppbyggnad, ett stort inflöde av kreativa människor och stora FoU-investeringar som har bidragit till detta.

Andel sysselsatta anställda i kunskapsintensiva tjänster, år 2012

Anm: Bred definition av kunskapsintensiva tjänster som används av både Eurostat och OECD. Här ingår bland annat ICT, finans- och försäkringsverksamhet, vetenskaplig och teknisk verksamhet, vatten- och lufttransporter, företagstjänster, HR, bevakningsföretag, publiceringsverksamhet, veterinärverksamhet, offentlig verksamhet, utbildning, vård och omsorg samt kultur och rekreation. För Shanghai, Seoul och Melbourne avser statistiken år 2011. Statistiken för Sao Paulo avser 2010 och för Auckland 2008. De kanadensiska städerna avser år 2007.

Stockholm har en särskild roll för den ekonomiska förnyelsen i ekonomin. En stor näringslivsbredd på en relativt liten yta har bidragit till skapande av starka kluster och innovativa miljöer i regionen. Stockholmsregionen strävar efter att vara ett centrum för världsledande forskning. Idag finns ett tjugotal universitet och högskolor i regionen och Karolinska Institutet, Kungliga tekniska högskolan och

Stockholms universitet har tillsammans utpekats som den tionde starkaste universitetsmiljön i världen utanför USA.

Informationsteknologi, Life Science och miljöteknik är tre av regionens starkaste konkurrensmedel. Kista Science City är ett världsledande ICT-kluster. Stora satsningar görs nu för att skapa ett världsledande kluster av inom Life Science i Hagastaden till år 2025.

Profilerade miljöer för hållbar stadsutveckling som Norra Djurgårdsstaden och framstående företag inom miljöteknik ger goda förutsättningar för gröna innovationer. För att regionen ska kunna behålla sin plats i den globala konkurrensen är det viktigt att villkoren och utvecklingsmöjligheterna för högskolor och det kunskapsintensiva näringslivet ständigt förbättras. Regionen behöver skapa bättre strukturer för att omsätta forskningen till kommersiella varor och tjänster.

Ett bra exempel för att stödja kommersialiseringen är affärsinkubatorn STING (Stockholm Innovation and Growth), som ägs av Stiftelsen Electrum¹¹. STING vänder sig till entreprenörer och innovatörer från akademi, forskningsinstitut och näringsliv som har affärsidéer med stor internationell marknadspotential inom ICT, medicinsk teknik och energi/miljöteknik. STING har haft stora framgångar när det gäller att hjälpa sina företag att nå nya marknader och är ett gott exempel för vidare insatser.

Det regionala samarbetet mellan offentliga aktörer, näringsliv och akademi behöver stärkas för att attrahera de främsta talangerna och näringslivets investeringar. Ett viktigt initiativ som bidragit till bättre samordning är Stockholm Business Alliance (SBA) som samlar regionens internationella marknadsföring under det gemensamma varumärket *The Capital of Scandinavia*. Stockholms regionala innovationsstrategi är ett annat viktigt initiativ för att stärka regionens innovationsförmåga. Ett tydligt fokus är tvärvetenskapliga idé- och kunskapsutbyten, både mellan universitet och högskolor och mellan akademien och andra samhällsaktörer.

Ett konkret exempel för att fördjupa samarbetet mellan de stora lärosätena i Stockholm och regionala aktörer och är OpenLab. I OpenLab arbetar studenter, lärare och forskare från Karolinska Institutet, KTH, Stockholms universitet och Södertörns högskola med utmaningar hämtade från Stockholms stad, landstinget och Länsstyrelsen. Målet är att bidra med förslag till lösningar för komplexa samhällsfrågor för den växande regionen.

---

¹¹ En samverkan mellan näringsliv, forskning och Stockholms stad

Centrum i en stark och växande region

Nuvarande vision	Förslag reviderad vision
<p>Stockholm är det självklara centrat i den växande Stockholm–Mälarregionen. Genom ett välfungerande och attraktivt transportsystem är regionen en gemensam arbets- bostads- och utbildningsmarknad som ger människor unika möjligheter att utnyttja hela regionens kvaliteter. Stockholm–Mälarregionen skapar också goda förutsättningar för näringslivet att utvecklas. Regionen kan sammantaget erbjuda företag inom alla typer av branscher goda etablerings- och tillväxtförutsättningar. Till följd av det välutvecklade samarbetet har Stockholm–Mälarregionen förstärkt sin attraktionskraft. Regionen har en allt viktigare position nationellt och internationellt och lockar människor och företag från hela världen. Stockholm–Mälarregionen är en magnet som drar till sig företag från hela världen. Företagen förlägger alla typer av verksamhet i regionen, men framför allt ledningsfunktioner och forsknings- och utvecklingsverksamheter. Det gäller särskilt företag som verkar inom regionens spjutspetsbranscher såsom informations- och kommunikationsteknologi, life science, finans och miljöteknik, men också företag som verkar inom andra kunskapsintensiva branscher. Målmedvetna satsningar för att höja utbildningsväsendets kvalitet, från de första skolåren till forskning på hög akademisk nivå, har skapat en yrkesskicklig och välutbildad arbetskraft som få andra regioner kan</p>	<p>Stockholm är ett självklart centrum i den fortsatt växande Stockholmsregionen som är Sveriges ekonomiska motor och en förutsättning för hela landetstillväxt. Här finns utbildningar i världsklass, välutbildade och kreativa invånare med goda språkkunskaper och en förstklassig livsmiljö. För stockholmare, besökare och företag har ett större Stockholm också blivit ett bättre Stockholm.</p> <p>Genom ett väl fungerande transportsystem är Stockholmsregionen en gemensam arbets-, bostads- och utbildningsmarknad, som ger både människor och näringsliv bra förutsättningar att utvecklas. Regionen erbjuder företag inom alla typer av branscher goda etablerings- och tillväxtmöjligheter.</p> <p>Företag förlägger alla typer av verksamheter hit, framför allt ledningsfunktioner liksom forskning och utveckling. Här samlas spjutspetsföretag inom informations- och kommunikationsteknologi, life science, finans och miljöteknik samt kreativa och andra kunskapsintensiva branscher. Det för i sin tur med sig en ökad efterfrågan på företagsnära tjänster och etableringar av många nya, spännande tjänste- och serviceföretag.</p> <p>Utbildningsväsendets höga kvalitet, från de första skolåren till forskning på hög akademisk nivå, har skapat en välutbildad arbetskraft som få</p>

matcha. Den stora tillgången på välutbildad arbetskraft är en viktig förklaring till varför så många företag väljer att etablera sig i regionen. Stockholm är ett internationellt föredöme som lockar till sig arbetskraft från hela världen. Regionen starka attraktivitet för kunskapsintensiva företag har fört med sig en växande marknad för företagsnära tjänster. Det finns en stor efterfrågan på jurister, revisorer, ekonomer och andra kvalificerade företagstjänster, men också på andra typer av service såsom restauranger, hotell, caféer och affärer. Det har inneburit en mängd nya etableringar av spännande tjänsteföretag. Yrkesförberedande utbildningar och lärlingsprogram anpassade efter arbetsmarknadens behov har bland annat underlättat stadens byggnadsexpansion och bidragit till en hög sysselsättning. Regionen har blivit en självklar lokalisering för verksamheter som behöver finnas nära den senaste forskningen och den mest kompetenta arbetskraften. Stockholm–Mälarregionen har en innovationsmiljö som kan mäta sig med de bästa i världen. Ett högkvalitativt utbildnings- och forskningssystem, ett förändringsbenäget näringsliv, en god tillgång på riskvilligt kapital och en utbredd innovationskraft skapar en unik jordmån för att utveckla och kommersialisera innovationer. Här finns också världsledande innovationssystem, som hjälper forskare, studenter, företagare och invånare att utveckla sina idéer till nya produkter och tjänster. Ur den starka innovativa miljön växer ständigt nya spännande företag fram

andra regioner kan matcha. Detta är en viktig förklaring till varför så många företag väljer att etablera sig i regionen.

Stockholm är ett internationellt föredöme som attraherar människor och företag från hela världen. Hög livskvalitet och god samhällsservice innebär en konkurrensfördel gentemot andra regioner i världen.

Det växande Stockholm har skapat ett större utrymme för innovationer, nytänkande och en konstruktiv samverkan mellan offentliga aktörer, näringsliv, akademi och ideell sektor. Stockholm är en av världens mest innovationsdrivna ekonomier och en självklar etableringsplats för verksamheter som behöver finnas nära den senaste forskningen och den mest kompetenta arbetskraften.

och befintliga företag stärker sin konkurrenskraft.

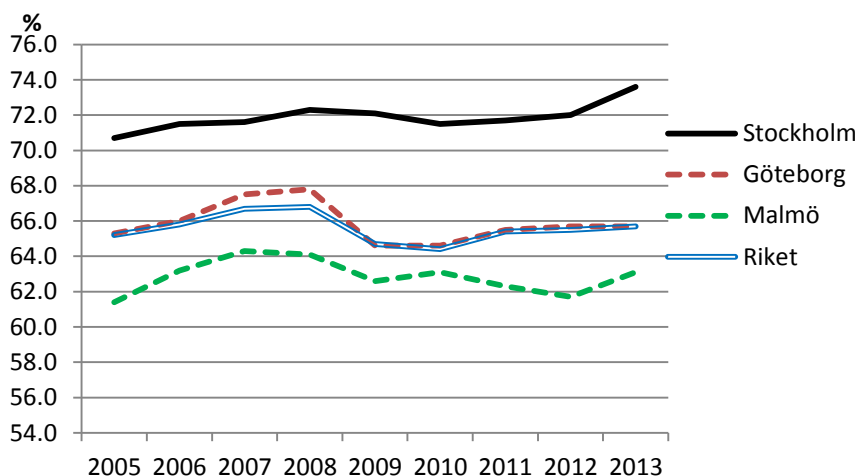
Unika möjligheter till arbete och utbildning

Motiv för en revidering

En välutbildad arbetskraft

Stockholm har en stark arbetsmarknad i jämförelse med övriga delar av riket. Andelen sysselsatta (15–74 år) är markant högre i Stockholms stad och län jämfört med övriga storstäder och riket.

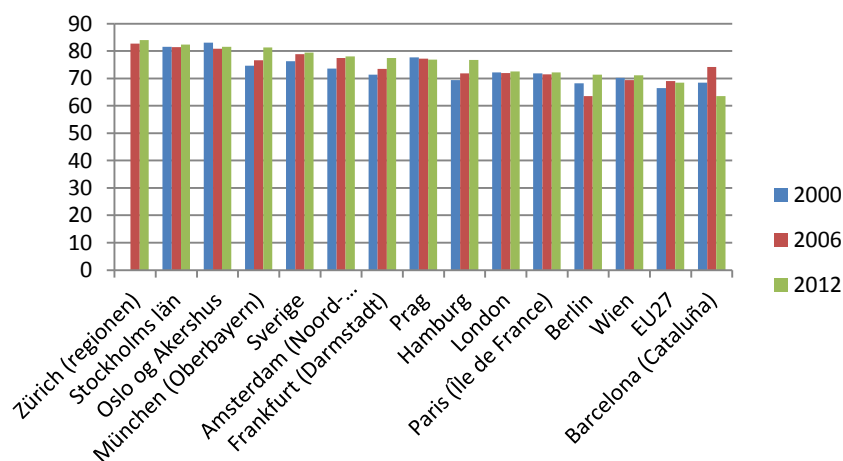
Sysselsatta som andel av befolkningen 15-74 år, storstäder och riket

Källa: SCB/AKU

Även i jämförelse med länder och regioner i Europa har Stockholm en hög sysselsättning, det gäller kvinnor i särskilt hög utsträckning. Kvinnor i Stockholms län hade år 2012 en sysselsättningsgrad på 80 procent (82 procent för samtliga) medan motsvarande siffra för hela EU var 62 procent (68 procent för samtliga).

Sysselsätta som andel av befolkningen 20-64 år i vissa regioner i EU

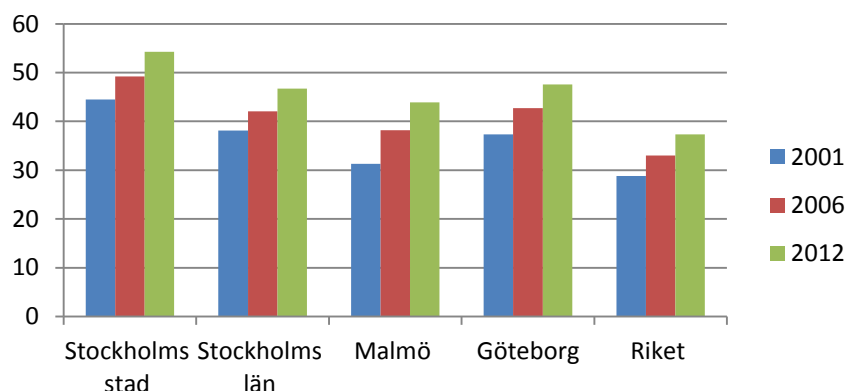

Källa: Eurostat

Det är en trend i hela världen att städers näringsliv alltmer präglas av kunskapsintensiva tjänster, medan industri och tillverkning flyttas ut till övriga landet eller till andra länder där arbetskraften är billigare. Stockholmsregionens arbetsmarknad präglas av en hög andel kunskapsintensiva tjänstenärings. Industrin står för en liten del av arbetsmarknaden medan kunskapsintensiva tjänster, såsom IT/telekom, finansiella tjänster och företagstjänster, står för cirka 60 procent av sysselsättningen. Samtidigt måste det i en väl fungerande region även finnas en utvecklad övrig tjänstesektor med exempelvis restauranger, hotell, transport, service och handel, och även dessa verksamheter finns i stor utsträckning i Stockholm.

Näringslivets struktur i Stockholm avspeglas i invånarnas utbildningsnivå. Stockholm har ett näringsliv med en hög kunskapsnivå och en stark konkurrensfördel är den höga utbildningsnivån på arbetskraften.

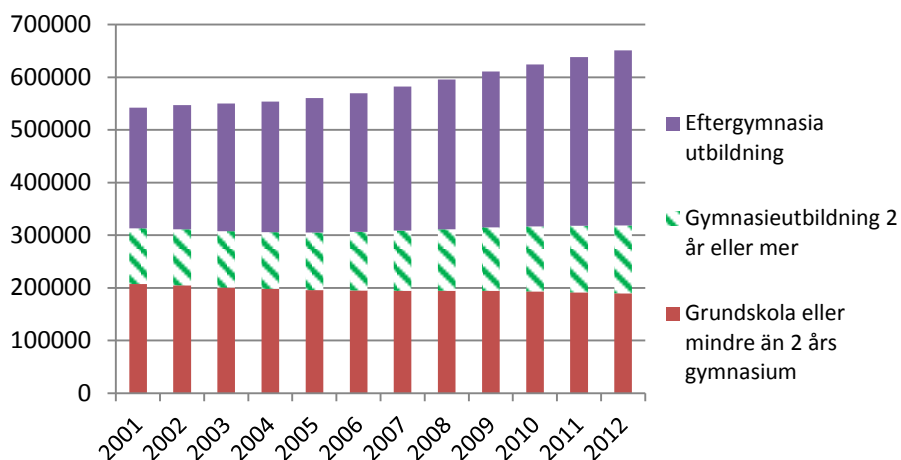
Andel av befolkning 20-74 år med någon eftergymnasial utbildning

Källa: SCB

Det senaste decenniet har efterfrågan på personer med någon form av eftergymnasial utbildning ökat betydligt, medan efterfrågan på personer med enbart grundskola eller en kortare gymnasial utbildning har minskat.

Befolkning i Stockholms stad efter högsta utbildningsnivå 15-74 år

Källa: Områdesdatabasen

Fram till år 2020 förväntas efterfrågan på arbetskraft i Stockholms län öka med cirka 200 000 personer. Största delen av ökningen kommer att ske på personer med en eftergymnasial utbildning medan efterfrågan på personer med endast förgymnasial utbildning väntas minska.¹²

De stockholmare som flyttat hit från ett annat land utgör i dag en betydande och oersättlig del av arbetskraften. Många är dessutom välutbildade, vilket är gynnsamt med tanke på att efterfrågan på kvalificerad arbetskraft ökar. Mer än var femte sysselsatt stockholmare är född utanför riket och denna andel kommer att öka med den inflyttning som nu förutses. Inom hotell- och restaurang, transporter samt vård och omsorg är andelen sysselsatta med utländsk bakgrund högst. I dessa branscher är andelen sysselsatta som är födda utanför Sverige mellan 30 och 40 procent.

Men det finns utmaningar på Stockholms arbetsmarknad

Även om förutsättningarna på Stockholms arbetsmarknad är goda finns samtidigt stora utmaningar. Den kanske tydligaste är den bristande matchningen mellan utbud och efterfrågan på länets arbetsmarknad. Inom vissa yrkesgrupper finns en tydlig risk för ökad brist på arbetskraft med rätt kompetens. Arbetsförmedlingen bedömer att det i länet de närmaste åren kommer att råda brist på till exempel vissa ingenjörer, specialistsjuksköterskor, lärare, special- och fritidspedagoger samt mjukvaru- och systemutvecklare.¹³ Gemensamt för många av de områden där det förväntas råda brist på utbildade är att där även finns en skev fördelning mellan kvinnor och män.

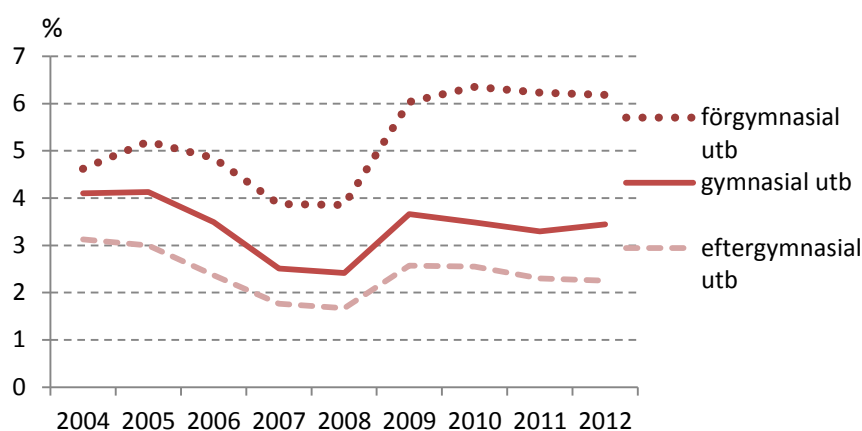
¹² Källa Länsstyrelsen, Full fart framåt 2014

¹³ Källa: Arbetsförmedlingen, Yrkeskompassen 2014

Både den regionala utvecklingsplanen (RUFs) och länsstyrelsen i Stockholm har i sina prognoser förutspått en generell framtida brist på högutbildade. För att Stockholm ska behålla sin konkurrenskraft vad gäller kompetens krävs fler i utbildning både på gymnasie- och högskolenivå.

Vikten av utbildning för regionens invånare ur individens perspektiv illustreras av följande diagram där det framgår att utbildningsnivån tydligt samvarierar med risken att bli arbetslös.

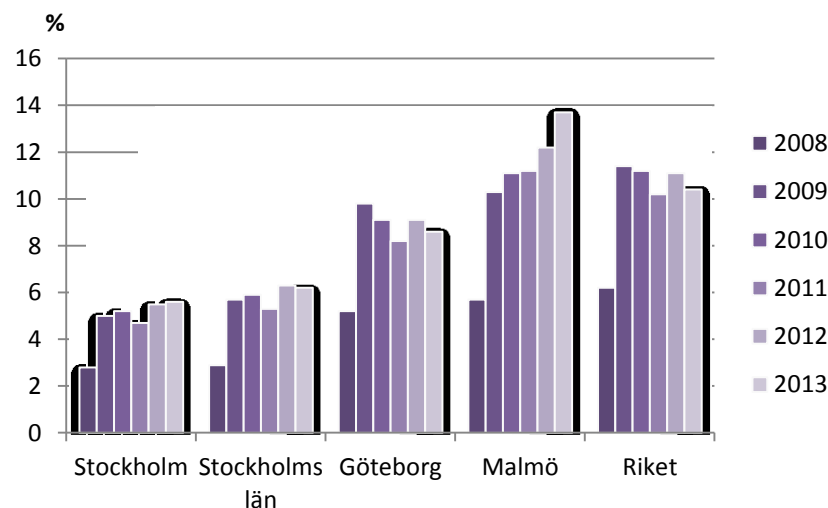
Öppet arbetslösa fördelat på utbildningsnivå

Källa: Årsrapport arbetssökande (Statistik om Stockholm)

En stor utmaning i Stockholm, liksom riket i övrigt, är arbetslösheten bland unga. Statistiken om ungdomsarbetslöshet bör läsas med försiktighet eftersom en del studerar heltid och söker arbete samtidigt för att finansiera studierna.

Arbetslösa och i program med aktivitetsstöd 18-24 år (andel av befolkningen, oktober månad varje år)

Källa: Arbetsförmedlingen

Alltför många unga saknar utbildning eller arbete. Den negativa trenden i Stockholm där tre av tio 20-åringar i inte har en fullföljd gymnasieutbildning behöver brytas. Andelen gymnasieelever som fullföljer sin utbildning är i genomsnitt högre i riket än i Stockholms stad. Särskilt stor är skillnaden inom yrkesutbildningarna.

Samtidigt börjar hälften av de ungdomar som avslutar en gymnasieutbildning i länet att läsa på högskola inom tre år efter sin studentexamen (i staden är motsvarande siffra 55 procent) vilket är en hög andel jämfört med alla övriga län. Stockholm har sammanfattningsvis många välutbildade ungdomar, men också en alltför hög andel utan tillräcklig gymnasieutbildning.

I länet finns numera ett samverkansavtal om en gemensam gymnasierregion som innebär att alla elever kan söka till de nationella gymnasieprogrammen på lika villkor, vilket har breddat utbudet av utbildning för regionens ungdomar. I länet fanns år 2013 cirka 22 000 personer som var 16 år och det antalet kommer fortsättningsvis att öka på länsnivå. Detta matchades av följande utbud av utbildningsplatser.

Kommunala och fristående gymnasieskolor inför höstterminen 2013

Kommunala skolor	118 st	11 600 platser
Fristående skolor	65 st	14 000 platser
Total	183 st	25 600 platser

Källa: KSL

Det finns således en gymnasieplats för alla och det finns för närvarande även ett visst överutbud av gymnasieplatser, vilket minskar när årskullarna nu ökar. Men alla kan ändå inte få sitt förstahandsval. Det är hård konkurrens om platserna på vissa skolor medan vissa skolor har svårt att få tillräckligt med sökande. Den geografiska rörligheten i länet ökar såtillvida att alltfler elever söker sig utanför den egna hemkommunen för en gymnasieutbildning. Det finns en tydlig trend att skolor i regionens centrum generellt har ett högre söktryck och större konkurrens om platserna än skolor i regionens yttre delar. En annan trend är att andelen sökande till yrkesutbildningar sjunker, vilket kan ha ett samband med att dessa i mindre utsträckning numera ger högskolebehörighet¹⁴.

---

¹⁴ Yrkesinriktade gymnasieutbildningar kan ge högskolebehörighet om eleverna väljer rätt kurser i sina tillval. Alla skolor är skyldiga att erbjuda dessa kurser.

Andel sökande till högskoleförberedande respektive yrkesprogram

	2009	2010	2011	2012	2013
Högskoleförberedande	66	67	75	75	76
Yrkesprogram	34	33	25	25	24
TOTALT	100%	100%	100%	100%	100%

Källa: KSL - Utbud och efterfrågan av gymnasieutbildning inom Stockholms län

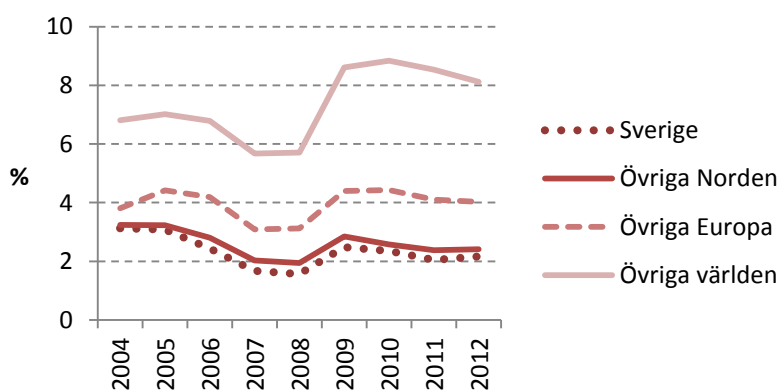
Samverkan mellan näringsliv, offentliga arbetsgivare, skolor och lärosäten behöver bli bättre. Till exempel får en alltför låg andel av gymnasieeleverna kontakt med arbetslivet i sin utbildning (se *Utbildning i världsklass*).

Utöver grupperna med unga och personer med endast förgymnasial utbildning behöver sysselsättningen också tydligt öka bland;

- arbetslösa födda utanför Europa
- arbetslösa med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga samt
- arbetslösa äldre från 55 år.

Dessa grupper har en högre sannolikhet att hamna i långvarig arbetslöshet. Hösten 2013 hade en fjärdedel av alla inskrivna arbetslösa vid Arbetsförmedlingen i Stockholms län varit utan ett arbete i över tre år.

Arbetslösheten bland utrikes födda varierar beroende på härkomst. De som invandrar av flyktingskäl kan behöva längre tid att etablera sig på arbetsmarknaden, men dessa utgör en liten del av den totala invandringen, mindre än 10 procent på länsnivå.

Öppet arbetslösa efter födelseland

Källa: Årsrapport arbetssökande (Statistik om Stockholm)

Här behöver således matchningen förbättras. En sämre etablering på arbetsmarknaden är negativt för den enskilde, samtidigt som behovet

av arbetskraft är stort. Invandringen och inflyttningen från andra delar av landet är av avgörande betydelse för Stockholms utveckling. Såväl de som invandrar och de som flyttar in från andra delar av Sverige har en åldersmässigt ung profil och är därmed viktiga för den framtida kompetensförsörjningen. Det är nödvändigt att bättre ta tillvara alla utrikesföddas kompetenser och färdigheter på ett effektivt sätt. Ett snabbt mottagande av nyanlända liksom bättre undervisning i svenska är viktiga insatser. Svenska för invandrare (SFI) ska skapa förutsättningar för alla som saknar grundläggande kunskaper i svenska språket att integreras i det svenska samhället och komma ut på arbetsmarknaden. Under år 2013 var 19 422 personer inskrivna i reguljär SFI i Stockholms stad. Många av dem är i grunden välutbildade och unga, drygt hälften är 34 år eller yngre. En majoritet av de studerande, 56 procent, är kvinnor. Det finns inom SFI särskilda satsningar och goda exempel såsom utvecklandet av yrkesinriktade svenskkurser, nya former för svenskundervisning för korttidsutbildade samt speciellt anpassad språkundervisning för välutbildade personer för att dessa snabbt ska kunna etablera sig inom sitt yrke på arbetsmarknaden.

För den som behöver komplettera grundskola eller gymnasium finns olika former av kommunal vuxenutbildning. Under år 2012 deltog 20 963 personer i den kommunala vuxenutbildningen, varav cirka 30 procent deltog på den grundläggande nivån, Grundvux. Komvux ger en möjlighet för dem som helt saknar gymnasiebetyg eller saknar en viss behörighet i gymnasiebetyget att komplettera sin utbildning. Inom Yrkesvux kan personer som har en svag ställning på arbetsmarknaden antas på yrkesinriktade kurser, oavsett tidigare utbildningsbakgrund. För studerande inom Komvux och SFI finns goda möjligheter för den enskilda eleven att kombinera studier med arbetsliv och övriga etableringsinsatser.

En viktig väg in på arbetsmarknaden är möjligheterna att starta eget företag. Här är förutsättningarna förhållandevis goda i Stockholm, vilket utvecklas i avsnittet *Företagande i Världsklass*.

Unika möjligheter till arbete och utbildning

Nuvarande vision	Förslag reviderad vision
<p>Stockholm–Mälardalenregionen är en integrerad arbets- och utbildningsmarknad med ett stort och varierat utbud av arbeten och utbildningar.</p> <p>Oavsett ålder, kön och bakgrund går det att få ett arbete som matchar utbildning och yrkeserfarenhet eller en utbildningsplats som passar intressen och förutsättningar.</p> <p>Kommungränser har minskat i betydelse och det är lätt att bo, arbeta och ta del av välfärdstjänster i en integrerad region.</p> <p>Grunden till den välfungerande arbetsmarknaden är ett stort och brett näringsliv, som framgångsrikt verkar över konjunkturcykler och skapar arbetstillfällen. Här finns alltid en efterfrågan på arbetskraft. Ett utbildningssystem av hög kvalitet som förbereder för yrkesarbete och akademiska studier skapar också många vägar in i arbetslivet. I Stockholm erbjuds ett stort och brett utbud av högklassiga yrkes- och studieförberedande utbildningar, på både gymnasial och eftergymnasial nivå, som väl motsvarar arbetsmarknadens behov. Här finns också en kvalificerad nyföretagarrådgivning som hjälper personer som vill starta företag att utveckla sina affärsidéer. Nya sektorer utvecklas kontinuerligt. Det är lätt att röra sig mellan olika arbeten och mellan arbete, utbildning och företagande. Genom en nära samverkan mellan näringsliv, grund- och gymnasieskolor, universitet och högskolor har naturliga bryggor skapats i allt från trainee- och praktikplatser till mentorskap och</p>	<p>Stockholmsregionen är en integrerad arbets- och utbildningsmarknad med ett stort och varierat utbud av utbildningar. Här erbjuds högklassiga yrkes- och studieförberedande utbildningar på gymnasial nivå som är sökbara inom hela länet. Såväl gymnasiala som eftergymnasiala utbildningar motsvarar väl arbetsmarknadens krav och skapar många vägar in i arbetslivet.</p> <p>Grunden till den väl fungerande arbetsmarknaden är ett stort och brett näringsliv. Här finns en stark efterfrågan på arbetskraft som motsvaras av tillgången på kompetens. Oavsett ålder, kön och bakgrund går det att få ett arbete som matchar utbildning och yrkeserfarenhet eller en utbildning som leder till arbete.</p> <p>Ett nära och kreativt samarbete mellan utbildningsväsende och företag ger ungdomar och nyanlända fler matchningsmöjligheter och vägar in på arbetsmarknaden. Genom en nära samverkan mellan företag, staden, offentlig verksamhet, grund- och gymnasieskolor, universitet och högskolor har naturliga bryggor skapats i allt från trainee- och praktikplatser till mentorskap och lärlingsutbildningar. Det är lätt att röra sig mellan olika arbeten, utbildningar och företagande.</p>

lärlingsutbildningar.	
-----------------------	--

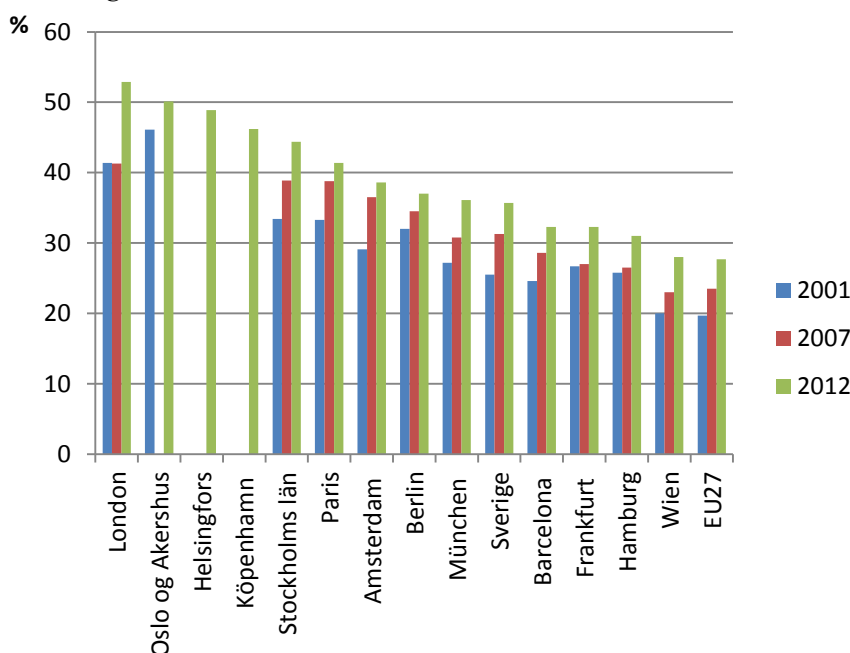

En världsledande kunskapsregion

Motiv för en revidering

Att Stockholms befolkning har en hög kompetensnivå kan sägas vara en del av en global trend, så är fallet i många liknande storstadsregioner. I en jämförelse avseende utbildningsnivån som gjorts med ett antal internationella städer står sig Stockholm väl. Men även om utvecklingen har varit positiv i Stockholm, har den varit ännu starkare i flera andra städer. Det är viktigt att aktörer i Stockholm inte tar den höga kompetensnivån för given utan vidtar aktiva åtgärder för att få fler personer i utbildning och höja arbetskraftens kompetens så att Stockholm inte tappar sin position i den globala konkurrensen om företag och talanger. Som framgår av följande diagram så har andelen invånare med eftergymnasial utbildning ökat kraftigt under det senaste decenniet i hela Europa.

Vissa regioner i Europa, andel av befolkningen 20-64 år med eftergymnasial utbildning

Källa: Eurostat

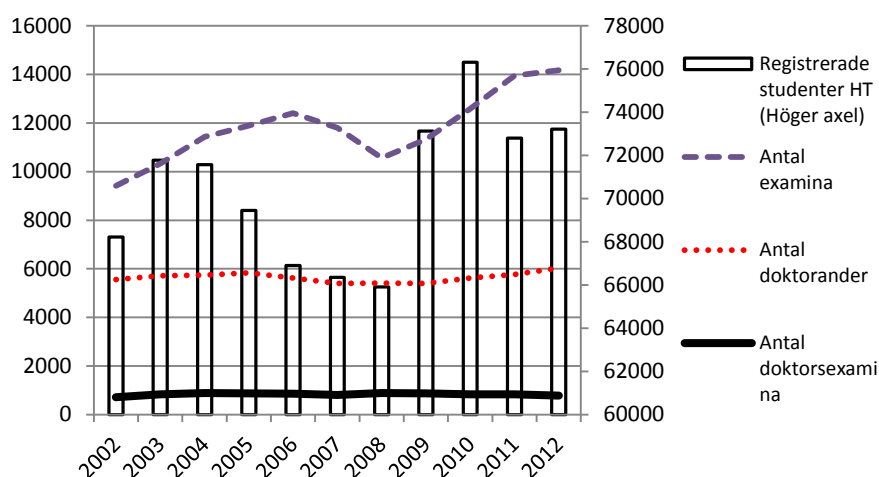
Nivån på den högre utbildning som erbjuds i Stockholmsregionen kan mätas i till exempel internationella jämförelser. Stockholmsregionen har flera universitet som hamnar högt upp i internationella rankingar. En av de mer uppmärksammande rankinglistorna är Academic Ranking of World Universities (Shanghai index) som är framtaget av Shanghais universitet och jämför de främsta universiteten i världen med vedertagna indikatorer för att mäta forskningsresultat. Stockholm har två universitet, Karolinska institutet (KI) och Stockholms Universitet (SU) som är med bland de hundra bästa universiteten i

världen år 2013. KI placerar sig på 44:a plats och SU på 82:a plats. Exakt angiven ranking slutar efter topp hundra och Kungliga tekniska högskolan placerar sig som ett av de 200-300 bästa universiteten i världen.

Stockholmsregionen har ett brett utbud av utbildningar på högskolenivå. Det finns ett tjugotal lärosäten i länet på högskolenivå och det finns hundratals olika ämnen på olika utbildningsnivåer inom i huvudsak samhälls- och naturvetenskap, teknik, humaniora och teologi, pedagogik, juridik, konstnärliga områden, medicin, odontologi samt vård och omsorg. År 2012 fanns drygt 73 000 registrerade studenter på grund- och avancerad nivå samt cirka 6 000 doktorander.¹⁵ Antalet studenter ökade under lågkonjunkturen i början på 2000-talet för att sedan minska något. Totalt sett har antalet studenter ökat med 5 000, eller 7 procent, sedan år 2002 samtidigt som befolkningen i länet har ökat med 13 procent. Antalet forskare samt avlagda doktorsexamina har varit relativt konstant under många år, trots den starka befolkningsökningen. Antalet högskoleplatser och antalet forskare behöver öka i Stockholms län, det gäller särskilt de områden där kompetensbrist kan uppstå.

Nyckeltal för lärosäten i Stockholms län

(OBS, Staplarna=Registrerade studenter läses på höger axel, linjediagrammen läses på vänster axel)

Källa: Universitetskanslersämbetet, statistikdatabas

¹⁵ Beckmans designhögskola, Dans- och cirkushögskolan, Dramatiska institutet, Ericastiftelsen, Ersta Sköndal högskola, Försvarshögskolan, Försvarshögskolan, GIH, Handelshögskolan, KI, Konstfack, Konsthögskolan, Musikhögskolan, KTH, Operahögskolan, Röda Korsets högskola, Sophiahemmet, Musikpedagogiska Institutet, Stockholms dramatiska högskola, Stockholms universitet, Södertörns högskola, Teaterhögskolan, Teologiska Högskolan

Förmågan att attrahera internationella studenter till Stockholmsregionen är också viktig. Antalet studenter som rör sig över Sveriges gränser har ökat betydligt. Från och med hösten 2011 införde Sverige, som ett av de sista länderna i Europa, studieavgifter. Antalet studenter minskade året efter men har återigen börjat öka något.

Utländska studenter i Sverige fördelade på vissa större universitet/högskolor

	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12
INRESANDE					
TOTALT	31 405	36 567	41 944	46 838	38 128
Uppsala universitet	2 139	2 528	3 179	4 077	3 359
Stockholms universitet	2 123	2 467	2 998	3 565	3 058
KTH	3 598	4 442	4 720	4 688	3 705
Karolinska institutet	386	492	507	747	643
Lunds universitet	3 476	4 121	4 586	4 925	4 546
Handelshögskolan					
Stockholm	185	213	306	345	387
Göteborgs universitet	1 978	2 205	2 619	2 791	2 221
Umeå universitet	1 384	1 767	2 143	2 529	1 812
Linköpings universitet	2 094	2 262	2 891	3 365	2 446
Chalmers	1 375	1 835	2 111	1 876	1 569

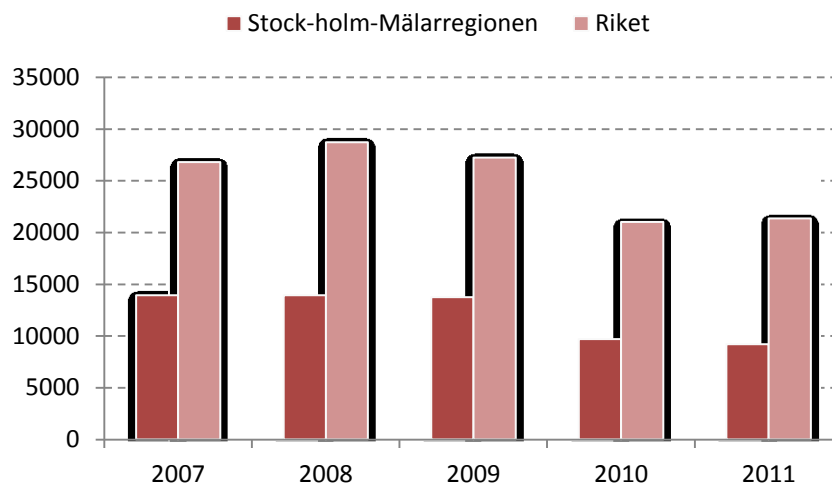
Källa: SCB, statistiska meddelanden UF 20 SM 1203

Fler studenter bör vara lockade att söka sig till Stockholmsregionen. Det som behöver bli bättre är tillgången till bostäder, praktikplatser och möjligheten att söka stipendier för internationella studenter. Men även lättillgänglig information, marknadsföring och ett gott bemötande är viktiga faktorer för att attrahera internationella studenter.

Det är också viktigt att regionens studenter är konkurrenskraftiga jämfört med andra regioners studenter. Andelen studenter som slutför sina grundläggande studier är hög i ett europeiskt perspektiv. I jämförelse med övriga riket är betygspoängen från gymnasiet för Stockholmselever högre än snittet för elever i hela riket.

Satsningar på forskning och utveckling samt en bred och inkluderande syn på innovationer är en förutsättning för en utveckling mot ett ännu starkare kunskapssamhälle. År 2011 arbetade 9 200 personer inom FoU-verksamhet i regionen, vilket innebär en minskning de senaste åren (inkluderar dessutom inte AstraZenecas avvecklade FoU-verksamhet i Södertälje).

Antalet sysselsatta (dagbefolkning) inom FoU-verksamhet

Källa: SCB/rAps

Den här statistiken måste läsas med viss försiktighet eftersom det är en internationell trend att många stora forskningsintensiva företag avvecklar sina egna forskningsenheter och i stället ingår samarbeten med andra aktörer såsom lärosäten, institutioner och andra ofta mindre företag, en slags ”out-sourcing” av forskningen. Inom t.ex. Life Science finns ofta en indirekt koppling till konsulter och underleverantörer som bedriver FoU, men som inte inkluderas i kartläggningen och statistiken av Life Science industrin.¹⁶

Den kanske viktigaste satsningen på forskning i regionen är byggandet av Hagastaden. Det är en helt ny stadsdel som byggs på gränsen mellan Solna och Stockholm med syfte att främja Life Science. Den beräknas vara klar år 2025 och området ska innehålla både kontor, bostäder och karaktäriseras av en god stadsmiljö. Målet är att verksamheten ska bli bland de främsta i världen för studenter, vårdpersonal, forskare och företag verksamma inom Life Science. Både näringsliv och det offentliga gör stora investeringar i området, exempelvis kommer en helt ny tunnelbanelinje att dras hit. I Hagastaden finns SciLifeLab, ett forskningscenter i samarbete mellan Karolinska Institutet, KTH, Stockholms Universitet och Uppsala Universitet med målet att bli ett ledande internationellt center för forskning inom hälsa och miljö.

Samverkan mellan högre utbildningsinstanser, forskare, företag och offentlig verksamhet har också stor betydelse för att Stockholm ska bli en världsledande kunskapsregion. Sådan samverkan finns idag mellan olika aktörer i form av samarbetsavtal, gemensamma projekt och

¹⁶ Vinnova, Anna Sandström: 2012:07 Svensk Life Science efter AstraZenecas nedskärningar; 2014:03 The Swedish Life Science Industry 1998-2012

personutbyten. Men denna samverkan behöver öka, bland annat för att offentlig sektor och företag blir alltmer specialiserade och behöver tillgodogöra sig ny kunskap från bland annat forskare och universitet. I Stockholms har ett initiativ tagits i denna riktning med OpenLab (se *Centrum i en stark och växande region*).

En världsledande kunskapsregion

Nuvarande vision	Förslag reviderad vision
<p>Stockholm–Mälarenregionen är en av världens ledande kunskapsregioner. Vid regionens universitet och högskolor utbildas framtidens arbetskraft och tillsammans med företagen produceras ny banbrytande kunskap, som driver samhällsutvecklingen framåt. Både grund- och forskarutbildningen i regionen håller en hög internationell kvalitet, som i kombination med att utbildningen och forskningen utformas i nära samverkan med näringslivet, producerar en kompetensbank i världsklass. Den byggs på av spetskompetens från övriga världen, som lockas till regionen av den kreativa och stimulerande kunskapsmiljön.</p> <p><i>(avsnitt om grundskola/ gymnasieskola flyttat)</i></p> <p>Det har gett universitet och högskolor förutsättningar att höja sina ambitioner och konkurrera med internationellt framträdande lärosäten. Det omfattande samarbetet mellan universiteten och högskolorna i regionen har också varit starkt bidragande. Regionen har flyttat fram sina positioner inom en rad forskningsområden och nya multidisciplinära forskningssamarbeten har utvecklats, som har gjort det möjligt att erövra stora forskningsanslag från EU och andra internationella finansierare.</p> <p>Inom informationsteknikområdet har kompletterande kompetenser från KTH och Stockholms universitet förstärkt varandra vid IT-universitetet i Kista Science City. På samma sätt har Karolinska Institutets</p>	<p>Stockholm är en av världens ledande kunskapsregioner, med en internationellt sett hög utbildningsnivå. Studenterna vid regionens universitet och högskolor efterfrågas på en global arbetsmarknad och är rustade för att kunna förverkliga sina drömmar.</p> <p>Utbildningarna håller en internationellt hög kvalitet och utformas i nära samverkan med arbetslivet. I Stockholm finns därför ett näringsliv och miljöer för forskning och utbildning med kompetens i världsklass. Universitet och högskolor har ett brett och omfattande utbud av utbildningar som är kopplade till arbetsmarknaden.</p> <p>Stockholm erbjuder en välkomnande miljö där öppenhet och tolerans råder. Regionen attraherar många internationella talanger vilka bidrar till ökad konkurrenskraft och framgång. Här finns goda livsmöjligheter, en rörlig och tillgänglig bostadsmarknad samt en attraktiv arbetsmarknad.</p> <p>Stockholmsregionen har flyttat fram sina positioner inom en rad forskningsområden och nya multidisciplinära forskningssamarbeten har utvecklats. Universitetet är världsledande inom bland annat informationsteknik, kreativa näringar, life science och miljöteknik. Forskningskapital söker sig till regionen från hela världen. Hagastaden har utvecklats till centrum i en världsledande region</p>

<p>starka ställning inom life science byggts på med kompletterande kompetens från KTH, Stockholms universitet, Handelshögskolan och Uppsala universitet i Karolinska-Norra Station, som har utvecklats till världens främsta område för life science.</p> <p>Denna starka samverkan har också fört med sig att nya utbildnings- och forskningsinriktningar har utvecklats. Exempelvis har en ny finans- och försäkringsutbildning byggts upp i samverkan mellan KTH, Handelshögskolan och Stockholms universitet och lokaliserats till det nya finanscentrat i Värtan.</p> <p>Det finns också en unik samverkan mellan å ena sidan universiteten och högskolorna och å andra sidan grund- och gymnasieskolan och det omgivande samhället. Resultaten från forskningen används direkt i privata och offentliga verksamheter och erfarenheterna förs tillbaka till forskningen. Det gäller exempelvis inom life science-området, där det finns ett unikt samarbete mellan universiteten och högskolorna, sjukvården och läkemedelsindustrin. Det ger upphov till ökad livskvalitet och stora samhälliga vinster. <i>(Från en Internationell mötesplats)</i> Stockholm-Mälarenregionens ställning som en av världens ledande kunskapsmiljöer gör också att regionen lockar utländska studenter och forskare. Hit söker sig studenter och forskare från alla världens hörn för kortare eller längre vistelser.</p>	<p>för life science.</p> <p>Det finns en unik samverkan mellan universiteten och högskolorna, grund- och gymnasieskolan samt det omgivande samhället. Samarbetet mellan staden och regionens lärosäten har fördjupats inom många områden. Resultaten från forskningen används för att utveckla privata och offentliga verksamheter och erfarenheterna förs tillbaka till forskningen. Det finns också ett väl utvecklat samarbete mellan universitet/högskolor och hälso- och sjukvården.</p>
--	---

Företagande i världsklass

Motiv för en revidering

Internationella jämförelser

En viktig förutsättning för att behålla Stockholms konkurrenskraft ligger i förmågan att vara en attraktiv stad för företag att starta och utvecklas i. Globaliseringen bidrar till att företagen blir alltmer internationella och produktions- och handelsstrukturer förändras på ett genomgripande sätt. Företagens investeringar, däribland FoU-investeringar, blir alltmer internationellt rörliga och förläggs i allt större utsträckning till de regioner och länder som har bäst förutsättningar. Produktionskostnader är fortfarande en viktig faktor, men sällan den enda av betydelse. Inte minst kunskapsintensiv verksamhet förutsätter ofta en rad andra faktorer, såsom stabila spelregler och tillgång till personal med rätt kompetens.

Det finns en rad internationella index som mäter företagsklimatet i olika städer, men få av dessa kan följas bakåt i tiden. Ett undantag är European Cities Monitor som mellan 1990 och 2011 kartlade hur företagsledare uppfattade olika europeiska städers företagsklimat.¹⁷ Listan har under alla år toppats av London, Paris och Frankfurt. I den senaste studien från 2011, kom Stockholm på 13:e plats av 36 rankade städer. Stockholm har sedan 1990 successivt stärkt sin ställning. De fyra faktorer som företagen i denna studie värderar högst är närhet till marknad, tillgång på kvalificerad arbetskraft, god kvalitet på tele- och IT-kommunikationer samt internationell tillgänglighet. Stockholm placerar sig högt när det gäller tillgången på kvalificerad arbetskraft och tele- och IT-kommunikationer, medan tillgången på internationella flygförbindelser behöver bli bättre.

Internationella rankinglistor är långtifrån en exakt vetenskap, men de visar att städer hela tiden jämförs med varandra. Många regioner konkurrerar med liknande förutsättningar och det är viktigt att ständigt arbeta med förbättringar för att vara en attraktiv etableringsort.

Stockholm har en större näringslivsbredd än någon annan av Sveriges regioner – nära 700 branscher finns representerade. Det diversifierade näringslivet minskar sårbarheten. Men fortfarande finns ett stort beroende av ett antal globala företag som Ericsson och Scania vilket gör oss sårbara om något av dessa företag fattar beslut om nedskärning av verksamheter i Stockholmsregionen. Ett exempel var när AstraZeneca beslutade att lägga ner FoU i Södertälje, vilket var ett hårt

---

¹⁷ Undersökningarna genomfördes av Cushman & Wakefields, ett internationellt konsultföretag. För närvarande planeras inga nya European Cities Monitor

slag för Life Science-branschen och som kommer att få konsekvenser framöver.

För att klara av den tilltagande globaliseringen är det avgörande att näringslivet har en hög omställningsförmåga och att nya näringar ständigt utvecklas och växer. Stockholm ligger främst i landet i utvecklingen mot en mer utpräglad tjänstedriven ekonomi. Styrkan finns särskilt inom kunskapsintensiva företagstjänster, kreativa näringar och finanssektorn. På senare år har särskilt den kreativa sektorn utvecklats starkt och bidrar till en tydlig internationell profilering av Stockholm, där bland annat ABBA-museum är ett bra exempel. Sedan tidigare fungerar Nobel som en stark attraktionskraft. Stockholm har ett antal stora digitala spelproducenter som skapar intressanta branschöverskridande samarbeten. Svensk spelutvecklingsindustri har nått stora internationella framgångar och omsätter idag miljarder. Stockholm ligger också i framkant i musik och lockar världsartister till inspelningsstudior i Stockholm. H&M är den tydligaste framgången inom modevärlden, men varumärken som bland andra J Lindeberg och Acne är etablerade utomlands. Även antalet restauranger och butiker har ökat och bidrar till en allt starkare besöksnäring. Millenniefilmerna har tjänat som en global budbärare av Stockholm och bidragit till ett stort antal besökare.

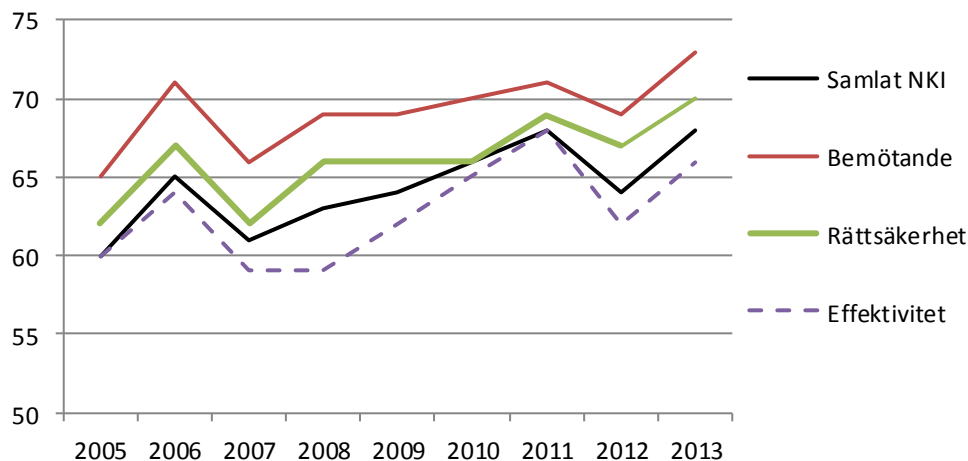
Företagsklimatet i regionen

Direktkontakten med företag sker oftast på lokal nivå. Företagens upplevelse av myndighetskontakten beror i hög grad på hur bemötandet och dialogen med kommunen fungerar. Sedan 2005 har Stockholms stad genomfört en serviceundersökning av hur företagare som har varit i kontakt med kommunen upplever myndighetsutövningen. Fem områden undersöks; Brandtillsyn, Bygglov, Markupplåtelse, Miljö- och hälsoskydd samt Serveringstillstånd. Inom dessa områden får företagen bedöma kommunens service utifrån sex olika servicefaktorer; bemötande, effektivitet, tillgänglighet, information, kompetens och rättssäkerhet. År 2013 var Stockholms företagare mest nöjda med brandtillsynen med ett Nöjd-Kund-Index -värde (NKI) på 79 följt av miljö- och hälsoskydd med 72.

Utvecklingen av det sammanfattande NKI-måttet, som visar hur nöjda företagen totalt sett är med stadens myndighetsutövning, visar en positiv trend sedan 2005. Det sammanfattande NKI-måttet har stigit från 60 till 68 mellan 2005 och 2013. Det syns i följande diagram, där även utvecklingen för bemötande, rättssäkerhet och effektivitet framgår. Företagarna är mest nöjda med stadens bemötande. Rättssäkerheten får också ett högt index, medan företagarna är minst nöjda med

effektiviteten. Effektiviteten har samtidigt genomgående störst betydelse för företagarnas helhetsbedömning av stadens service. I det fortsatta förbättringsarbetet bör därför effektivitetsaspekter såsom handläggningstider prioriteras högt.

Nöjd-Kund-Index, (NKI) , Stockholms stad 2005 – 2013

Stockholms stads servicemätning har vidgats och sedan 2007 ingår alla kommuner inom Stockholm Business Alliance, SBA. Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, genomför även motsvarande undersökning i Sveriges övriga kommuner. Det sker i nära samarbete med Stockholm Business Region för att de ska vara fullt jämförbara. I 2013-års mätning deltog sammanlagt 197 kommuner, varav 51 kommuner från SBA och 138 kommuner samt åtta gemensamma förvaltningar och förbund från SKL. Stockholms stad placerade sig på plats 23 av 51 kommuner inom SBA och på plats 86 av samtliga 197 deltagande. Regelbundna servicemätningar och jämförelser på kommunal nivå bidrar till att skapa mer effektiva rutiner.

Genom att upphandla kommunal verksamhet som inte är strategiska ledningsfunktioner eller myndighetsfunktioner har Stockholms stad bidragit till en större marknad för nya företag. Under 2013 drevs 37 procent av stadens verksamhet i konkurrens.

Korta planprocesser, snabb tillståndsgivning och tydliga regler vid upphandling är vidare helt avgörande för att Stockholmsregionen ska bli en mer konkurrenskraftig region för företagande. En mycket viktig fråga är även framkomligheten och tillgången på bostäder.

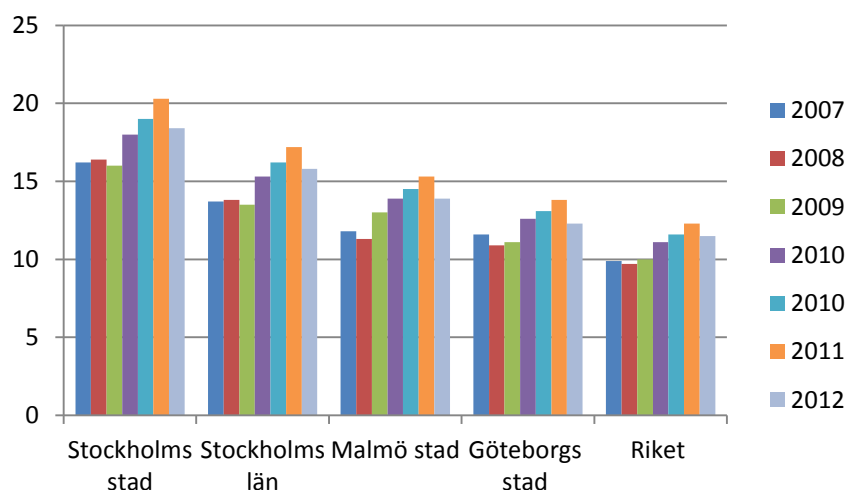
Fler nya företag, men lågt entreprenörskap i ett EU-perspektiv

Nystartade företag, framför allt inom tjänstesektorerna ses ofta som nyckeln till den framtida jobbtillväxten. I ett europeiskt perspektiv ligger företagandet i Stockholmsregionen på en lägre relativ nivå jämfört med flera viktiga konkurrerande regioner. OECD pekar bland

annat på att ett av hindren för tillväxt och dynamik i regionen är den internationellt sett låga graden av entreprenörskap. Det gäller såväl nyföretagande som andelen nya, snabbväxande företag.

Andelen nystartade företag varierar med konjunkturen men har de senaste åren haft en i huvudsak positiv trend. Stockholms län har det högsta nyföretagandet i Sverige. Under år 2012 startades 34 procent av Sveriges nya företag i Stockholms län. År 2012 uppgick antalet nya företag i relation till befolkningen i ålder 16-64 år till 11,5 företag per 1000 invånare i hela Sverige. Motsvarande andel i Stockholms län var 15,8 och i Stockholms stad startades 18,4 nya företag per 1000 invånare. Statistiken visar att nyföretagandet har ökat de senaste åren.

Antal nystartade företag per 1000 invånare 16-64 år (etableringsfrekvens)

Källa: Tillväxtanalys

Åtgärder för att öka företagandet

Start-up Stockholm, ett samarbete mellan offentliga (bl.a. Stockholms stad) och privata aktörer i Stockholm, arbetar aktivt med att ge konkreta råd och stöd till dem som vill starta företag och de har en tydlig uppåtgående trend i efterfrågan på rådgivning.

Antal personer som fått rådgivning

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
2 019	2 567	2 103	2 448	2 811	3 168	3 409	3 389	3 870	4 269

Källa: Start-up Stockholm, Nyföretagarcentrum Stockholm

Andelen kvinnor som startar företag behöver öka. Statistik från åren 2007-2010¹⁸ visar att det finns kvinnor i ledningen för cirka 4 av 10 nystartade företag. Studier visar att samhällets stöd till företagande

¹⁸ Tillväxtanalys Statistikdatabas

fördelas ojämnt mellan kvinnor och män.¹⁹ Kvinnor får en lägre andel av stödet än vad kvinnors andel av företagandet utgör. Kvinnor har också svårare att få kapital till sitt företagande, de lånar mindre och önskar i större utsträckning stöd i form av råd och utbildning.

I en rapport från Entreprenörskapsforum²⁰ framgår att svenskar anser sig kunna identifiera affärsmöjligheter i större utsträckning än i andra jämförbara länder, men att svenskarna i hög grad tycker att de saknar kompetens för att driva företag samt uttrycker en rädsla för att misslyckas, vilket hindrar dem från att starta företag. Det understryker behovet av att informera och utbilda individer om vad företagande innebär för att öka motivationen att starta företag.

Det viktigt att öka kunskapen om det egna företagandets möjligheter tidigt, redan i grundskolan. Tillväxtverkets analys över attityder till företagande från 2012 visar att 70 procent av alla unga personer i Stockholms län (18–30-år) kan tänka sig att starta företag, men att endast 33 procent skulle välja det i första hand. Samtidigt uppger 47 procent av de unga i Stockholms län att de inte vet vart de kan vända sig för att få information om att starta företag.

Staden och övriga aktörer behöver samordna sin service bättre och tillhandahålla den på ett mera lättillgängligt sätt. Det är viktigt med en effektiv företagsservice, gärna som en one-stop-shop där företagen inte behöver leta efter rätt instans att vända sig till. Det finns redan idag stöd och hjälp att få för den som vill starta och driva företag, men denna service måste sökas hos många olika aktörer (t.ex. SBR, Nyföretagarcentrum, Almi, tillståndsgivande förvaltningar och myndigheter osv.).

Den internationella marknadsföringen allt viktigare

Den internationella marknadsföringen av Stockholmsregionen blir allt viktigare för den framtida utvecklingen. Globaliseringen tilltar och konkurrensen om lokalisering av nya företag och FoU ökar. En samlad positionering av Stockholmsregionen och paketering av Stockholms erbjudanden är viktig. Stockholm – the Capital of Scandinavia innebär ett tydligt budskap om att Stockholm är den viktigaste marknaden i norra Europa. Internationella evenemang och kongresser är ett annat viktigt inslag i marknadsföringen av Stockholm.

Inom SBA pågår ett arbete för att samordna och harmonisera olika kommuners insatser bättre så att företag som söker rådgivning och

---

¹⁹ Heroiska män och pålästa kvinnor. En förstudie av det företagsfrämjande systemet i Stockholms län. Rapport 2012:19, Länsstyrelsen i Stockholm

²⁰ Entreprenörskap i Sverige – Nationell rapport 2013

etableringsstöd alltid får en så komplett support som är möjligt. Gemensamma processer och kundanpassade arbetssätt förstärker regionens sammantagna attraktionskraft. Det är också viktigt med ett regionalt samarbete för att hitta lämpliga lokaler och ändamålsenlig mark för alla sorters verksamheter. Ett stort utbud av attraktiva tomter, lokaler och utbyggnadsmöjligheter i områden med olika lägesegenskaper är ett sätt för hela regionen att upprätthålla en hög internationell konkurrenskraft vid lokaliseringen av nya företag. I den regionala rollfördelningen är det Stockholms stads ansvar att ge plats åt företag som har ett särskilt stort behov av centrala lägen, ofta tjänsteföretag. För mer ytkrävande verksamheter krävs ett samarbete inom hela regionen, där andra kommuner kan erbjuda kommersiellt goda alternativ till de centrala täta delarna. Även inom Stockholms stad är det viktigt att arbeta för att sprida arbetsplatserna över staden, både för att avlasta de centrala delarna och för att bidra till en mer levande sammanhållen stad.

Livskvalitet som attraktionskraft

När företagen tillfrågas om vad som är viktigast vid en lokalisering värderas den regionala tillgången på kompetens högt. Det är samtidigt viktigt att inte förbise vad ”kompetensen” värderar. Mjuka frågor i form av livskvalitet blir allt viktigare vid rekrytering av spetskompetens. Faktorer som trygghet och tillgång till attraktiva bostäder, bra förskolor och skolor, väl fungerande kollektivtrafik, god miljö och ett rikt kultur- och nöjesliv kan vara det som avgör var talangerna vill leva och i förlängningen företagets val av lokaliseringsort för sin verksamhet. Stockholm bör därför i ännu högre grad profileras internationellt som en stad med bra bostäder, god service, sund miljö och hög livskvalitet. Men också som en stad med stor öppenhet och tolerans för nya individer och idéer.

Att livskvaliteten i Stockholm är god bekräftas i flera internationella index. Stockholm hamnar på sjunde plats av tjugofem städer i Monocles *Quality of Life Survey 2013* som listar världens bästa städer att bo i. Stockholm har under flera år klättrat i placeringar. I Mercers index *Quality of Living* kom Stockholm år 2012 på 19:e plats av mer än 300 städer vad gäller livskvaliteten i staden. Indexet mäter allt ifrån skola och sjukvård till infrastruktur och fritidsaktiviteter. Listan toppades av Wien, Zürich och Auckland.

Företagande i världsklass

Nuvarande vision	Förslag reviderad vision
<p>Stockholm–Mälarenregionen har ett företagsklimat i världsklass som erbjuder en god jordmån för företag att starta och växa. Här finns allt från internationella storföretag inom högteknologiska branscher till små avknopningsföretag inom tjänstesektorn.</p> <p>Den kreativa sektorn har utvecklats, där kultur, idrott och nöjen skapar arbetstillfällen, exportmöjligheter och tillväxt. Stockholm är världskänt för sitt rika och dynamiska kulturliv.</p> <p>Företagsklimatet grundas på enkla och tydliga regel- och skattesystem, som gör det enkelt och lönsamt att starta och driva företag. Stockholms stad har en låg kommunalskatt.</p> <p>Ett fullt utbyggt valfrihetssystem i staden med konkurrensutsatta verksamheter har skapat nya marknader och banat väg för nya och växande företag. Det finns en effektiv näringslivsservice över kommungränserna, som hjälper företag som vill växa eller etablera sig i regionen.</p> <p>Företagandet stöds också av en högklassig infrastruktur. I regionen finns ett välfungerande väg- och järnvägsnät, utbyggda flygplatser och hamnar, tillförlitliga system för energiförsörjning och en IT-infrastruktur i världsklass. I regionen finns också en god tillgång till arbetskraft till följd av framgångsrik matchning mellan utbildningsinriktningar och kompetensbehov och av en arbetskraftsinvandring. Stockholm är</p>	<p>Stockholm har ett stort och brett utbud av framgångsrika företag. Här etableras också många nya företag – allt från internationella storföretag och FoU-enheter till lokala småföretag.</p> <p>En nära samverkan mellan näringsliv och internationellt högklassig forskning gör Stockholm attraktivt för företag och talanger i alla branscher. Det finns en stor öppenhet och tolerans för nya idéer och individer.</p> <p>Förutsättningarna för företagande ligger på en internationellt sett hög nivå. Stockholm är världskänt för sitt aktiva entreprenörs- och innovatörsklimat. Företagsklimatet grundas på enkla och tydliga regelavgifts- och skattesystem, som gör det enkelt och lönsamt att starta och driva företag.</p> <p>Stockholm har en effektiv, tydlig och rättssäker hantering av frågor gentemot näringslivet. Här finns också en väl samordnad och effektiv näringslivsservice, som hjälper företag som vill växa eller etablera sig i regionen. Det har bidragit till en stark etablering av många småföretag, särskilt inom tjänste- och servicesektorn.</p> <p>Ett fullt utbyggt valfrihetssystem i staden med konkurrensutsatta verksamheter har skapat nya marknader och banat väg för nya och växande företag.</p> <p>Det är enkelt att växla mellan rollen</p>

<p>även norra Europas finansiella centrum med en stor finansiell sektor, som skapar unika möjligheter till kapitalförsörjning för företag. Stockholm är den mest företagsvänliga staden i Sverige, nyföretagandet ligger på en internationellt hög nivå.</p>	<p>som entreprenör och anställd, vilket underlättar skapandet av innovationsburna tillväxtföretag. Nya sektorer utvecklas kontinuerligt och Stockholm har en hög andel kvinnor som startar innovativa företag.</p> <p>Ett förändringsbenäget näringsliv skapar tillsammans med en god tillgång på riskvilligt kapital en unik jordmån för att stödja forskare, studenter, företagare och att utveckla sina idéer till nya produkter och tjänster och driva samhällsutvecklingen framåt.</p> <p>Stockholm är en stark besöks- och evenemangsstad och en självklar destination för konferenser, mässor och stora möten. Den kreativa sektorn har utvecklats och skapar arbetstillfällen och tillväxt.</p> <p>Företagandet stöds också av en tillgänglig bostadsmarknad och en högklassig infrastruktur. I regionen finns väl fungerande väg- och järnvägsnät, flygplatser med direktförbindelser till hela världen, hamnar, tillförlitliga system för energiförsörjning och en IT-infrastruktur i världsklass. Den fysiska planeringen är flexibel så att olika etableringsbehov enkelt kan tillgodoses. Detta har bidragit till attraktiva och blandade stadsdelar.</p>
--	--

MÅNGSIDIG OCH UPPLEVELSERIK

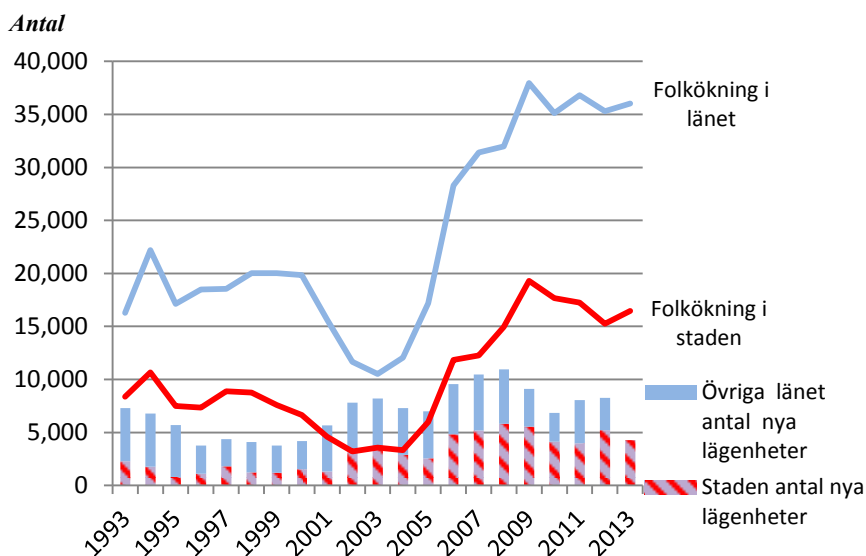
Levande stad

Motiv för en revidering

Behovet av bostäder

Stockholm är en av de snabbast växande regionerna i Europa. Det finns en stor framtidstro och allt fler väljer att flytta till Stockholm samtidigt som befolkningen lever längre och fler barn föds. Det är en del av den tilltagande urbaniseringen och även ett mått på Stockholms attraktivitet. Befolkningsökningen har medfört många positiva möjligheter men också ett tydligt ökat tryck på bostadsmarknaden. Bostadsbyggandet har under de senaste decennierna inte haft samma utveckling som folkökningen, varken i staden eller i övriga kommuner i länet.

Antal nya invånare per år samt antal nya inflyttningsklara lägenheter per år i Stockholms stad och i övriga länet

Källa: Sweco och SCB. Länssiffra för år 2013 saknas

Stadens totala folkökning under perioden 1993-2013 var ca 211 000 invånare. Samma period tillkom 64 000 lägenheter. I hela länet (inkl. staden) tillkom 145 000 lägenheter för 493 000 nya invånare. Det är lätt att konstatera att bostadsbyggandet inte har ökat i takt med befolkningen, boendetätheten har under denna period ökat i hela staden, vilket tillsammans med en växande bostadskö och stigande bostadspriser indikerar en ökande bostadsbrist.

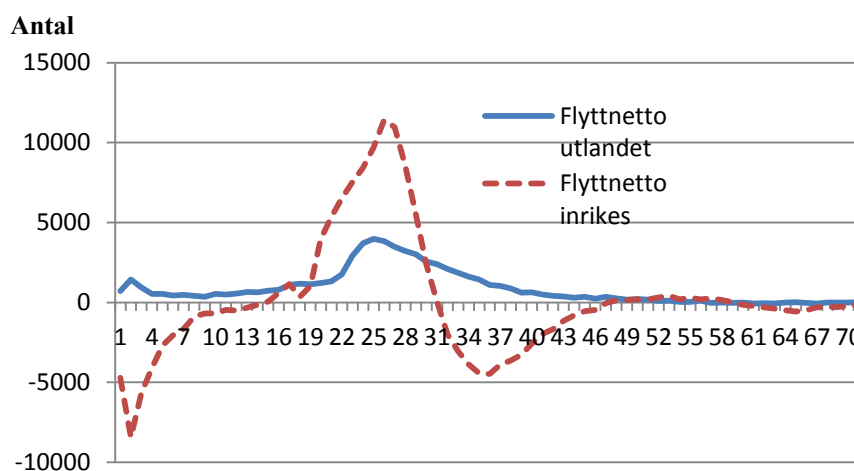
Bostadskön hos Stockholms bostadsförmedling hade år 2013 drygt 430 000 sökande, år 2004 var det ca 100 000. De flesta i kön har redan

någon form av ordnat boende och en tredjedel av personerna i bostadskön ser den som en försäkring inför framtiden. Kötiden för att få en hyreslägenhet via bostadsförmedlingen är i genomsnitt mellan fem och åtta år även om detta varierar mycket kraftigt mellan områden.²¹ Att köpa en genomsnittslägenhet i Stockholms län kostar kring 2,5 miljoner kronor. Motsvarande i centrala Stockholm är drygt 4 miljoner kronor.²² Det är således dyrt alternativt tålmodsprövande att ordna ett boende i Stockholm. Ändå fortsätter inflyttningen. En intressant fråga är därför hur de som flyttar in till Stockholm löser sitt boende, vilket analyserats i en särskild studie²³.

Av denna studie framgår att inflyttarna till Stockholm stad är unga och en stor andel är mellan 20-35 år med en stark koncentration kring 25 års ålder, i synnerhet bland dem som flyttar in från övriga riket. Bland inflyttare från utlandet är åldersfördelningen något bredare med en högre andel barn och unga samt personer över 35 års ålder. Att det inrikes flyttnetto blir negativt för personer i trettioårsåldern och småbarn beror på en utflyttning till övriga länet av personer i familjebildande ålder.

Inflyttade till staden per åldersgrupp åren 2002-2012²⁴

Källa: Sweco

Var i staden man bosätter sig styrs delvis av var det tillkommer nya bostäder och varierar mycket över tid men generellt har innerstadsdelarna haft störst nettoinflyttning. Av en enkätundersökning som gjorts bland nyinflyttade i staden under senaste året och som

²¹ Källa: Bostadsförmedlingen i Stockholms stad AB, köstatistik

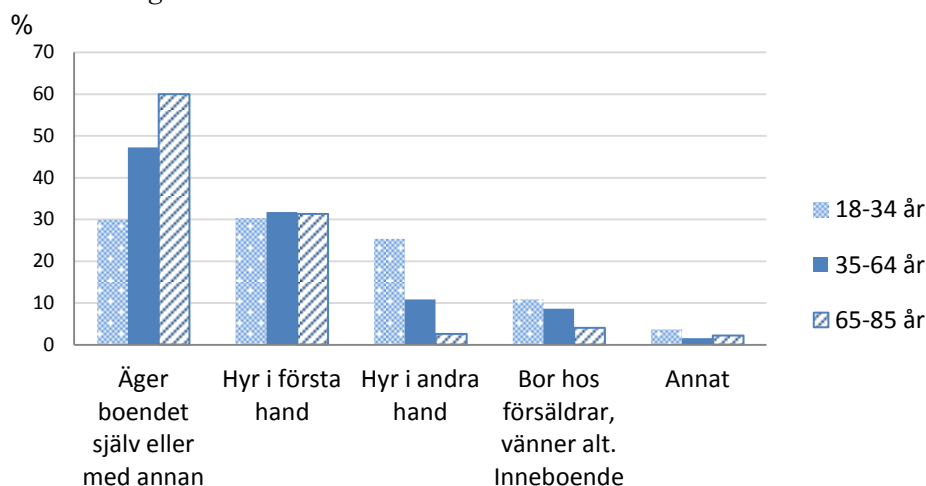
²² Källa: Svensk Mäklarstatistik AB, hemsida

²³ Rapport; Vart tar inflyttarna vägen? SWECO strategy 2014

²⁴ Under denna period ökade stadens befolkning med 127 tusen invånare varav 56 tusen var positivt födelsenetto, 62 tusen positivt flyttnetto från utlandet och 9 tusen positivt inrikes flyttnetto.

redovisas i studien framgår att det är vanligast (ca 40 %) att nyinflyttade löser sitt boende genom att köpa en bostad.²⁵ Här finns det en tydlig skillnad mellan olika åldersgrupper där andelen bostadsrättsköpare ökar med åldern, vilket är rimligt med tanke på att de flesta behöver etablera sig på arbetsmarknaden för att kunna köpa bostad.

Svar på frågan "Hur bor du nu? till dem som flyttat till staden senaste året och skrivit sig här

Av dem som uppger att de "hyr i första hand" har ungefär hälften fått sin lägenhet via en bostadsförmedling (kommunal eller annan). Övriga har fått sitt boende i huvudsak genom byte av lägenhet, via arbetsgivaren eller genom en direkt kontakt med hyresvärderna. De som uppger att de "hyr i andra hand" har i huvudsak skaffat sitt boende via annons eller personliga kontakter. Av dem som bor i andra hand, vilka i huvudsak är yngre personer, uppger cirka två av tre svarande att de har ett kontrakt som är kortare än ett år eller är helt utan kontrakt. I åldersgruppen 18-34 år uppger vidare 44 procent att de bott på flera ställen under sin tid i staden. Att komma som ung till staden, vilket de flesta gör, är således en stor utmaning.

Av enkäten framgår vidare att familj och arbete är de absolut viktigaste skälen till att flytta till Stockholm. Vilket som väger tyngst varierar något med ålder och om man bott tidigare i staden.

Att bygga fler bostäder är nödvändigt för att människor ska fortsätta söka sig till Stockholm. Hela regionen behöver ta ansvar för att det

²⁵ Uppgifterna i enkäten stämmer väl med en analys som gjorts av statistik från kommunens invånardatabas (KID). Enligt denna har under den senaste femårsperioden omkring 40 procent av inflyttarna folkbokförts på en bostadsrätt. Efter fem år har den andelen ökat till nästan 50 procent.

finns bostäder för de nya stockholmarna. Staden har för sin del reviderat upp sitt mål för bostadsbyggandet till 140 000 nya bostäder till år 2030. I övriga kommuner i länet planeras för drygt 100 000 nya bostäder perioden 2013-2022.²⁶ Det är av mycket stor vikt att dessa planer också genomförs.

Med tanke på att det idag finns cirka 450 000 bostäder i Stockholms stad är det en omfattande utbyggnad. Stadsbyggnadskontoret, exploateringskontoret och trafikkontoret har därför gemensamt utrett potentialen för antalet bostäder som är möjliga att bygga i Stockholm - Bostadspotential i Stockholm. Resultatet visar att det finns en potential på omkring 150 000 nya bostäder i Stockholms stad med nuvarande restriktioner för bebyggelse. Den överenskommelse om en utbyggd tunnelbana som gjordes i Stockholm hösten 2013 har också skapat goda förutsättningar för att kunna bygga fler bostäder. De planerade nya bostäderna innebär en omfattande förtätning av i första hand innerstaden och dess närliggande områden (centrala stadens utvidgning) samt också vissa tyngdpunkter, till exempel i Farsta, Älvsjö, Brommaplan och Kista. Denna förtätning kan göras dels genom kompletteringsbebyggelse dels genom en mera omfattande stadsomvandling. En förtätning skapar större möjligheter till stadskvaliteter med bättre utbud av butiker, restauranger och kulturverksamheter liksom närhet till kollektiv spårtrafik och grönområden.

I ett underlag för bedömning av aktualiteten för Översiktsplan för Stockholm²⁷ redovisas utmaningar, fokusområden och stadsutvecklingsstrategier för framtidens stadsbyggande. I denna rapport görs bedömningen att den nuvarande översiktsplanen, Promenadstaden, i huvudsak är aktuell men att vissa förtydliganden behövs. Det gäller bland annat inriktningen för den centrala stadens utvidgning och genomförandefrågor och prioriteringar. Till exempel bör staden stärka hållbarhetsperspektiven samt ytterligare utveckla strategierna för planering och ekonomi. Staden kan även behöva vara beredd att ta en aktiv roll för att få igång bostadsbyggandet i prioriterade områden i ytterstaden. En förtätning behöver göras så att den bidrar till bättre förutsättningar för kollektivtrafik, service, kultur, handel och attraktiva stadsmiljöer och grönområden.

När staden ökar takten i bostadsbyggandet kommer det att innebära att stadsmiljöerna i delar av staden förändras och förtätas i olika utsträckning. Det kommer att kräva en löpande och strukturerad dialog

---

²⁶ Bostadsbyggnadsplaner, Demografisk rapport 2013:08, SCB och TMR

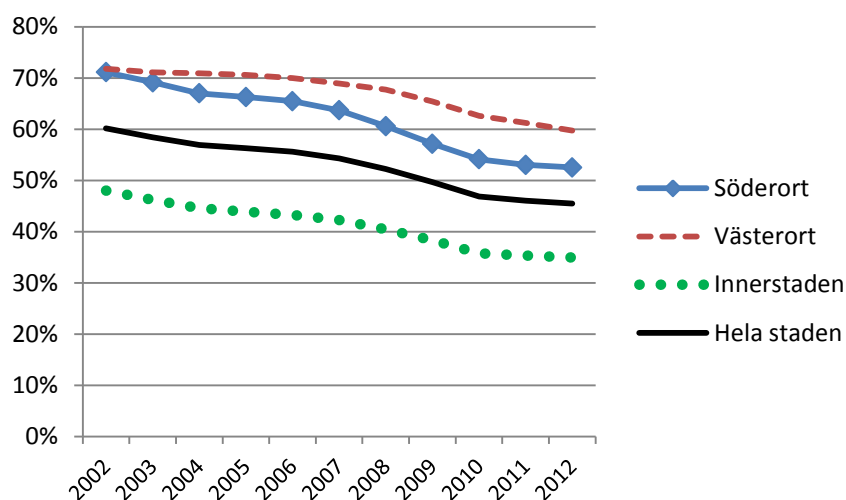
²⁷ Källa: Fokus Promenadstaden, Uppföljning av Översiktsplan för Stockholm, december 2013.

med Stockholmarna om varför det byggs och hur det bäst bör göras för att skapa en god stadsmiljö och en hållbar stadsutveckling. Det behöver göras i samordning med ett allt effektivare arbete med planprocessen. Här har särskilda satsningar gjorts i staden och NKI-måttet (Nöjd Kund Index), som visar hur nöjda företagen är med kommunal myndighetsutövning inom bland annat planfrågor, har förbättrats även om det finns potential för ytterligare utveckling.

Utbudet av bostäder

I visionen skrivs om utbudet av bostäder avseende upplåtelseformer, storlek och standard. Den stora förändringen det senaste decenniet är att andelen hyresrätter har minskat i stadens samtliga stadsdelsområden under 2000-talet, andelen för hela staden var 66 procent år 2000 och 45 procent år 2012.

Andel hyresrätter i olika delar av staden

Källa: Områdesdatabasen

Av de cirka 64 000 lägenheter som har byggts under perioden 1993-2013 har tre av fyra lägenheter tillkommit under de senaste tio åren.

Av stadens ökade bostadsbestånd byggdes 22 procent i västerort, 37 procent i söderort och 41 procent i innerstaden under denna period. Fördelningen av befolkningsökningen hade ett liknande mönster, även om andelen byggda lägenheter i västerort var något mindre än befolkningsandelen medan innerstaden haft det omvända läget.

	<i>Andel av stadens befolkning år 1992</i>	<i>Andel av stadens befolkning år 2012</i>	<i>Andel av nya lägenheter 1992-2012</i>
Västerort	26 %	25 %	22 %
Innerstad	37 %	37 %	41 %
Söderort	37 %	38 %	37 %

Det har tillkommit få ägarlägenheter som nämns i den nuvarande visionen. Det är en ägandeform där man, till skillnad från bostadsrätter, är direkt ägare till en avgränsad del av en byggnad.

Andelen småhus har minskat något totalt sett till följd av ett relativt lågt byggande av hustypen. Cirka 2 000 hus har byggts under det senaste decenniet.

Antal nya småhus 2000-2012 per stadsdel

Hässelby Vällingby	351
Bromma	330
Spånga-Tensta	325
Skarpnäck	308
Älvsjö	242
Farsta	158
Enskede-Årsta-Vantör	127
Hägersten- Liljeholmen	54
Innerstaden	50
Rinkeby-Kista	41

Ett område där bristen på bostäder särskilt diskuterats är studentbostäder. Under perioden 2000-2013 har cirka 3 800 studentbostäder färdigställts i staden, varav drygt 1 600 under perioden 2007-2012. Staden har tagit initiativ för att få igång byggandet av ytterligare studentbostäder.

Antal färdigställda studentbostäder år 2000-13 samt prognos 2014-18

<i>År</i>	<i>2000-2002</i>	<i>2003-2005</i>	<i>2006-2008</i>	<i>2009-2013</i>	<i>2014-2016</i>	<i>2017-2018</i>
Antal	1 571	544	1 288	385	Ca 2 500	Ca 3 300

Vidare har över tid andelen mindre lägenheter minskat i förhållande till det totala bostadsbeståndet. År 1950 var tre av fyra lägenheter i staden en- eller tvårummare medan motsvarande siffra idag är drygt hälften av alla lägenheter. Andelen små lägenheter är störst i innerstaden medan större lägenheter dominerar i stadens yttre områden. Större lägenheter kan upplevas som en bättre boendekvalitet med mer

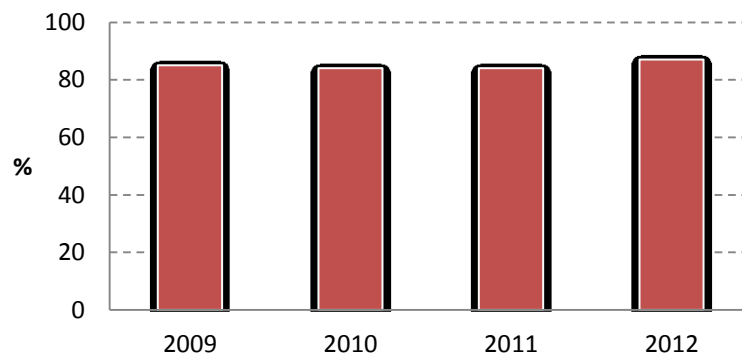
utrymme, men det ger också svårigheter för de som efterfrågar en mindre bostad, till exempel studenter och små hushåll.

Ensamhushållens andel anses vara hög i Stockholm. De har ökat kraftigt under de senaste decennierna och uppskattats till över 50 procent i Stockholmsregionen.²⁸ Att bygga flera mindre lägenheter skulle kunna vara ett sätt att minska invånarnas boendekostnad och skapa fler bostäder.

Staden som det offentliga rummet

I visionen omtalas stadens unika miljöer och attraktivitet. Det understryks av att drygt fyra av fem Stockholmare anser att stadens stadsmiljö är fin att bo och leva i enligt stadens medborgarundersökningar.

Andelen som uppger att påstående "Stockholm erbjuder en stadsmiljö som är fin att bo och leva i" stämmer helt eller ganska bra

Källa: Medborgarundersökningarna

Det är många faktorer som bidrar till att skapa Stockholms attraktivitet. Gator, torg, kajer, stränder, parker, naturmark, gång- och cykelvägar är alla delar av vad som kan kallas det offentliga rummet. Stockholm har genom goda naturliga förutsättningar och god planering många attraktiva offentliga rum. När staden nu utvecklas och Stockholmare blir många fler så kommer kraven och förväntningarna på de offentliga rummen att öka. De offentliga rummen ska fortsätta utvecklas så att det både löser behovet av transporter av människor och gods, ger plats för fler bostäder samtidigt som de offentliga rummen blir attraktiva platser att vistas, mötas, gå och cykla i, varje dag och under dygnets alla timmar. Med stor omsorg om funktion och innehåll i offentliga rum ökar stadens attraktionsvärde. Stockholmare ska uppleva staden som rolig, vacker, ren, och trygg.

Vid sidan av det goda boendet och den goda framkomligheten ska stadens invånare och besökare även i framtiden kunna promenera och

²⁸ Källa: Framtidsutredningen, Stockholms stad 2013

njuta av stadens sammanhängande fantastiska stråk längs gator, vatten, torg, parker och ut till naturen.

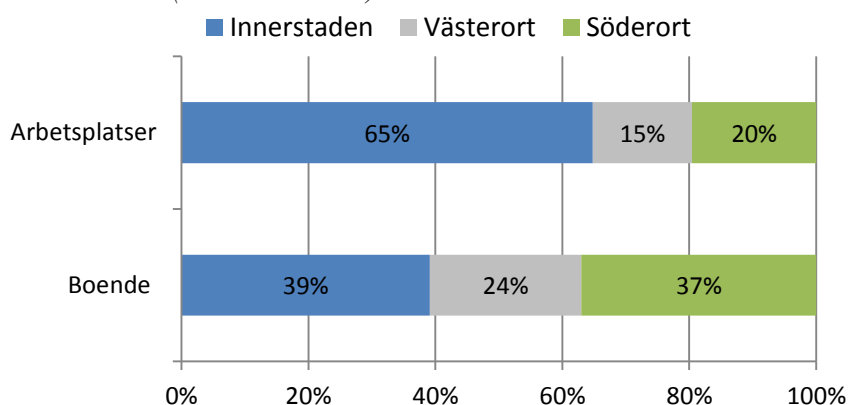
Stockholm anses vara en vacker stad med en stor andel blå och gröna ytor i stadens alla delar. Stockholms stad började redan i mitten på 1980-talet att bygga på tidigare industri- eller järnvägsmark och har sedan slutet på 1990-talet haft en medveten inriktning att förtäta och återanvända redan exploaterad mark. När det gäller tillgång till grönområden är det viktigt att det sker ett aktivt arbete i utvecklingen av staden med att behålla stadens gröna karaktär och stora tillgång till grönytor. En analys gjord i staden baserad på sociotopkartan och befolkningsstatistik från 2009 år visar att 90 procent av stockholmarna når en grön oas inom 300 meter.

En blandning av bostäder och arbetsplatser

I Stockholms stad finns merparten av alla arbetsplatser i innerstaden. Under perioden 2003-2011 (år 2003 började sysselsättningen återhämta sig efter IT-krisen) har antalet arbetsplatser ökat med 24 procent i innerstaden och 13 procent i ytterstaden, dvs. en betydligt starkare ökning i innerstaden.

Av den befolkning som förvärvsarbetar i staden (dagbefolkning) har två tredjedelar sina arbetsplatser i innerstaden. Det kan jämföras med dem som är bosatta (nattbefolkning) i innerstaden som är ca 39 procent av befolkningen i arbetsför ålder.

Andel arbetsplatser (sysselsatt dagbefolkning) resp. boende i stadens olika delar år 2012 (i ålder 18-64 år)

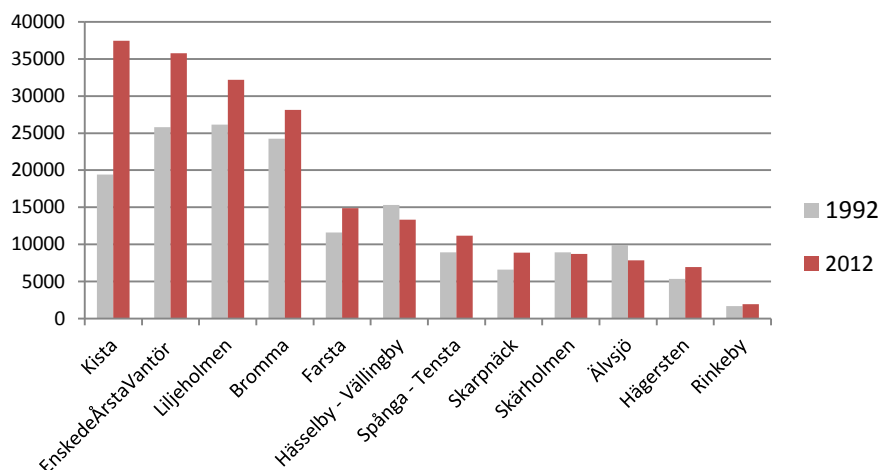
Källa: Områdesdatabasen

Tydligt är också att detta mönster har förstärkts de senaste två decennierna i söderort och i innerstaden. I innerstaden har antalet arbetsplatser ökat mer än befolkningen och i söderort har utvecklingen varit den motsatta.

Ökning av befolkning och arbetsplatser i olika delar av staden

	Folkökning 1992-2012	Ökat antal arbetsplatser 1992-2012
Innerstaden	34 %	40 %
Västerort	27 %	32 %
Söderort	30 %	22 %

Om man fördjupar denna analys för de södra och västra stadsdelarna framgår att västerorts goda utveckling i stor utsträckning beror på utvecklingen i Kista. Under de senaste två decennierna har antalet arbetsplatser nästan fördubblats i Kista. Sämst utveckling i södra och västra staden har Hässelby-Vällingby, Skärholmen och Älvsjö haft.

Antal arbetsplatser i stadsdelar i södra och västra staden år 1992 och 2012

Källa: Områdesdatabasen

Bryter man ner statistiken ytterligare framgår att år 2011 domineras 27 av 132 stadsdelar i staden av arbetsplatser. Dessa finns framför allt på Norrmalm och Östermalm med mycket kontorsfastigheter samt i utpräglade arbetsplatsområden i ytterstaden. Antalet har legat relativt stabilt sedan 2008. Under 00-talet har dock närmare 900 bostäder tillkommit i City, ca hälften genom nybyggnad.

Nyproduktionen i utvecklingsområdena har bidragit till en större blandning mellan bostäder och arbetsplatser i Årstadal-Liljeholmen, Hammarby sjöstad och Nordvästra Kungsholmen. De nya utvecklingsområdena och i då i synnerhet Hammarby sjöstad har också varit viktiga som goda förebilder och test- och utvecklingsmiljöer ur ett ekologiskt hållbarhetsperspektiv.

Staden har tagit initiativ för att utveckla Söderort avseende bättre tvärförbindelser och fler arbetsplatser för att minska behovet av långa resor och främja utvecklingen ur ett lokalt perspektiv med en ökad delaktighet bland de boende, förbättrad service i och kring lokala centrum, lokal kultur och fler mötesplatser. Staden strävar efter att fortsätta utveckla sina insatser för att öka attraktiviteten i Söderort.

Ett levande Stockholm i stadens alla områden

Ovanstående redovisning visar att stadens tyngdpunkt in mot innerstaden avseende arbetsplatser och bostäder har ökat de senaste decennierna. Skillnader mellan invånarnas inkomster, utbildning och sysselsättning i olika områden har också ökat (*se avsnittet En stad av mångfald - En sammanhållen stad*). En av stadens största utmaningar är att skapa ett levande och attraktivt Stockholm i stadens alla områden. För det behövs en ökad blandning av arbetsplatser, service och bostäder och en väl fungerande kollektivtrafik i hela staden. Det är av största vikt att staden har ett fortsatt planeringsperspektiv som strävar mot att innerstaden utvidgas ”över vattnet” samtidigt som det skapas flera tyngdpunkter utanför innerstaden och stadens olika delar kopplas samman. Det är även viktigt ur ett klimat- och energiperspektiv, exempelvis i samplaneringen av byggande av bostäder/arbetsplatser och kollektivtrafik. Här kommer överenskommelsen om en utbyggd tunnelbana att ha stor betydelse (se mer i *Ett välfungerande transportsystem*).

I de dialoger som förts med externa grupper²⁹ i samband med framtagandet av en reviderad vision har många framhållit att man anser att det finns en skillnad i service och utbud mellan stadens olika delar. Det finns en stor samstämmighet om att Stockholm bör värna de kvaliteter som finns idag med en levande stad även utanför den centrala staden, med större utbud av allt, mer flexibla boendeformer, bättre cykelvägar och kollektivtrafik, olika typer av företag inom olika branscher, bättre matchning mellan utbildning och näringsliv, fler mötesplatser, ökad sammanhållning och bättre skolor.

Staden har varit stark i utvecklingen av ekologiskt hållbara stadsdelar med Hammarby sjöstad som det främsta exemplet. Staden bör även utveckla praktiska och konkreta arbetssätt för att stärka den sociala hållbarheten i stadens olika delar. Åtgärder behöver genomföras med en helhetssyn utifrån olika perspektiv avseende byggande, mångfald, arbetsmarknad, transporter, service, handel och miljö. Områden utanför den centrala staden behöver bättre förutsättningar att utveckla

---

²⁹ Fokusgrupper, ett representativt urval av stockholmarna, se närmare beskrivning i ärendets inledning

attraktiva stadskvaliteter med ett bra utbud av service, kultur, omsorg och handel. En viktig del är att kunna erbjuda bra och trygga skolor i hela Stockholm. Bostäder med olika former av upplåtelse och storlekar behöver blandas mera för att utveckla stadsmiljöer och stärka sammanhållningen. Stadens arbete med att skapa förutsättningar för fler arbetsplatser, bland annat i Söderortsvisionen och i Järvalyftet, är andra bra exempel. Men dessa bör inte endast ha en ”projektstatus”. Detta sätt att arbeta strategiskt och gränsöverskridande i staden bör vara en utgångspunkt i och genomsyra arbetet med stadsutvecklingen i stort.

Den höga investeringsnivån kommer att innebära påfrestningar på stadens ekonomi som kan leda till svåra avvägningar mellan olika intressen. För att inte stadens samlade skuldbörda ska riskera att bli så stor att kostnaderna för lånen inverkar negativt på stadens goda ekonomi behöver staden fortsätta att arbeta med sina tydliga strategier för investeringar och finansiering.

Levande stad

Nuvarande vision

En mångfald av attraktiva stadsmiljöer

Stockholm är en av världens vackraste storstäder med en unik kombination av storstadens puls och naturens lugn. Här finns en mångfald av attraktiva stadsmiljöer med egna identiteter, som skapar möjligheter för stockholmarna att välja vilken del av staden som passar ens egen livssituation och livsstil.

Stockholm har lyckats med konststycket att bevara sina ovärderliga historiska kvaliteter i stadsmiljön, samtidigt som staden har fortsatt att växa. Nya täta, miljövänliga och varierade stadsmiljöer har vuxit fram med en blandning av bostäder och verksamheter och olika boende- och upplåtelseformer. Tillväxten har skett i kransen runt innerstaden med utbyggnaden av Nordvästra Kungsholmen, Årstadal–Liljeholmen, Hammarby Sjöstad och Värtan–Frihamnen.

Nya stadsmiljöer har också vuxit fram i Stockholms möte med sina grannar. Staden är tätare och närmare. I mötet med Solna har området runt Karolinska–Norra Station utvecklats till levande vetenskapsstad och i mötet med Sundbyberg har Annedal formats till en attraktiv stadsmiljö. Även på gränsen mellan Stockholm och Huddinge i Kungens Kurva–Skärholmen och mellan Stockholm och Nacka i Henriksdal–Danvikslösen har nya spännande stadsmiljöer vuxit fram.

Förslag till reviderad vision

Stockholm är en av världens vackraste städer med en unik kombination av storstadspuls och närhet till natur och vatten. Här finns en mångfald av attraktiva stadsmiljöer och ett brett utbud av bostäder.

Nya hållbara stadsmiljöer har vuxit fram i hela staden med en blandning av bostäder och verksamheter. Staden och regionen är tätare, mer funktionsblandad och sammanhållen. Förtätningen har skett utifrån en tydlig strategi som inkluderar komplettering, förnyelse och omvandling där viktiga grönområden sparats. I alla delar av staden finns levande gatumiljöer med spännande arkitektur, nya och upprustade kajområden, torg och parker där stockholmarna gärna vistas samt goda förutsättningar för service, handel och kulturutbud.

City har förnyats med fler bostäder som skapar en levande miljö under dygnets alla timmar. Den centrala staden har vuxit över vattnet med en hög kvalitet på bebyggelsen och de offentliga miljöerna. Stadens tyngdpunkter utanför den centrala staden har omvandlats från gles bebyggelse till täta och attraktiva stadsmiljöer med en blandning av bostäder, parker, verksamheter och service. Genom bättre kollektivtrafik och förtätning har områden som tidigare varit avskilda från varandra knutits samman. I Stockholms möte med grannkommunerna har nya stadsmiljöer vuxit fram, vilket gjort regionen mer sammanhållen.

Vid sidan av dessa utbyggnader har Stockholms befintliga stadsmiljöer berikats med kompletteringar av olika slag. I innerstaden har city förnyats med nya bostäder som skapar en levande miljö under dygnets alla timmar. I ytterstaden har stadsdelar såsom Farsta, Älvsjö, Sättra och Vällingby utvecklats med nya arbetsplatser och bostäder. Järva och Vantör har byggt vidare på sina mångkulturella värden och spännande arbetsplatser har tillkommit inom språk, teknik och kultur.

Stockholm är också berömd för sina många nya högklassiga byggnader och för att ha tillvaratagit landskapet och de naturliga förutsättningarna på ett nydanande sätt. Stockholms parker är vackra och trygga. Såväl det nya stadsbiblioteket vid Odenplan som den nya Slussen har vunnit internationella priser för sin spännande arkitektur. Stadsbilden har även förstärkts med nya höga hus i strategiska lägen. Exempelvis markerar nya höga byggnader i Frihamnen och Liljeholmen nya entréer till Stockholm.

Gemensamt för alla stadsmiljöer är att de är rena, snygga och trygga. Genom en nära samverkan mellan staden, fastighetsägare, företagare, boende och polis har en storsatsning gjorts på att städa, bygga bort otrygga miljöer, lysa upp staden och på fler poliser. Stockholm är världens renaste och tryggaste huvudstad.

Särskilda satsningar har gjorts på att effektivisera byggnadsprocesser och på att bygga mindre bostäder för att underlätta för ungdomar och studenter att komma in på bostadsmarknaden.

Stockholm är berömt för sina många nya högklassiga byggnader och för att ha tillvaratagit landskapet och de naturliga förutsättningarna på ett nydanande sätt. Vattenrummet, topografin och parkerna är en integrerad del i stadens liv. Stadens ovärderliga historiska kvaliteter blandas med nya miljöer och stadsbilden har förstärkts med arkitektoniskt nyskapande hus i strategiska lägen.

I de flesta stadsdelarna har antalet arbetsplatser ökat. I Kista Science City och i de nya stadsdelarna Norra Djurgårdsstaden, Söderstaden och Hagastaden blandas kunskapsföretag, tjänsteföretag och boende med en god tillgång till kultur, nöjen och mötesplatser.

Stort och brett utbud av bostäder

Stockholm–Mälarenregionen har utvecklats till en integrerad arbets- och bostadsmarknad. I regionen finns en mångfald av bostäder och goda möjligheter att snabbt transportera sig mellan arbete och bostad.

I Stockholms stad finns till följd av en omfattande bostadsproduktion ett stort och brett utbud av bostäder i olika boende- och upplåtelseformer, storlekar och standard. Det finns allt från små till stora lägenheter, från hyres- och bostadsrätter till villor och radhus. Särskilda satsningar har gjorts på att bygga bostäder med enklare standard och med lägre boendekostnader för att underlätta för att ungdomar och studenter att komma in på bostadsmarknaden. Det breda utbudet av olika typer av bostäder gör att det går att göra bostadskarriär i hela staden. Det ökade och varierade bostadsbyggandet har bland annat möjliggjorts genom förenklingar av planprocessen och en bättre samordning mellan nationella regelverk. Ägarlägenheter är ett uppskattat inslag och har bidragit till att fler kan påverka sin boende- och livssituation.

Bostäderna är byggda med hög kvalitet och med moderna, miljöanpassade och energieffektiva material. Bostäderna ligger blandade med arbetsplatser för att skapa en trygg och säker miljö som är levande under dygnets alla timmar.

Från "En sammanhållen stad"

I alla stadsdelar finns en blandning av bostäder, verksamheter, kultur och service och av olika boende- och upplåtelseformer. Det gäller inte minst city, som har kompletterats med bostäder och stadsdelarna på Järva och i Söderort, som har berikats med nya radhus, villor och bostadsrätter. Det är nära till attraktiva grönområden och till stadens vatten.

Från ”En enastående stad på vattnet”

Det växer också fram nya attraktiva boenden i anslutning till Stockholms vatten. Nya former av spännande sjöstäder har byggts vid Ulvsundasjön och över järnvägsspåren längs vattnet från Tegelbacken mot Karlberg.

Ett välfungerande transportsystem

Motiv för en revidering

Ett välfungerande transportsystem är avgörande för ett välfungerande samhälle. I Stockholm pågår och planeras just nu en rad stora infrastrukturinvesteringar som kommer att få en avgörande betydelse för regionens framkomlighet på sikt. Några av de viktigaste investeringarna beskrivs översiktligt i detta avsnitt. Många av dessa investeringar är storskaliga och det tar lång tid innan de är på plats. Fram till dess är det angeläget att avlasta transportsystemet genom trimningsåtgärder och ett effektivare utnyttjande av systemet.

Det finns idag en bred samsyn inom regionen om åtgärdsbehoven. Huvudprincipen för Stockholms stad är att transportsystemet ska byggas ut med kollektivtrafiken som grund. Då kan tillgängligheten i den växande regionen bli bättre, samtidigt som klimatpåverkan begränsas. Stockholmare vill bo nära kollektivtrafik, helst spårbunden, och kunna nå sina arbetsplatser inom rimlig tid. Bostäder i kollektivtrafikhärlägen och i täta strukturer minskar behovet av resor med egen bil och underlättar samordnade varuleveranser.

Tunnelbaneutbyggnaden och andra strategiska infrastrukturprojekt

Den beslutade utbyggnaden av tunnelbanenätet i enlighet med 2013 års Stockholmsförhandling är i detta sammanhang central och en förutsättning för att kunna bygga det stora antalet bostäder som behövs i regionen. Överenskommelsen innebär nitton nya kilometer tunnelbana och nio nya stationer vilket möjliggör byggandet av 78 000 bostäder i Stockholm, Nacka, Solna och Järfälla.³⁰

Tunnelbanans Blå linje förlängs från Kungsträdgården till Nacka, genom en sträckning över östra Södermalm med en gren som fortsätter till Gullmarsplan och vidare till Hagsätra. Dessa sträckningar beräknas vara klar år 2025 och innebär att kapaciteten över Saltsjön ökar med 50 procent.

I nordväst byggs tunnelbanan ut från Akalla till Barkarby station, vilket beräknas vara färdigställt år 2021. Dessutom byggs en ny linje från Odenplan till Hagastaden och Arenastaden som beräknas vara färdig år 2022.

Det pågående arbetet med Citybanan möjliggör samtidigt en kapacitetsförstärkning för pendeltågen. När Citybanan är klar år 2017 får pendeltågen egna spår i en sex kilometer lång tunnel. Övrig tågtrafik fortsätter på de nuvarande spåren. Med detta fördubblas spårkapaciteten i Stockholm och alla tåg kan gå tätare och punktligare.

---

³⁰ Staten tillsammans med Stockholms läns landsting, Stockholms stad, Nacka, Solna och Järfälla står bakom överenskommelsen.

Tvärbanan byggs också succesivt ut. Idag går den mellan Sickla udde, Alvik och Solna centrum och under 2014 kommer den att förlängas till Solna station. Samtidigt påbörjas arbetet med att förlänga tvärbanan till Sickla, där man kan byta till Nacka/Värmdö-bussar och Saltsjöbanan. Tvärbanan ska även byggas ut mot Kista och Helenelund, vilket beräknas vara färdigt år 2018.

Parallellt med utbyggnaden av kollektivtrafiken kommer vägkapaciteten att förstärkas. Förbifart Stockholm är ett nyckelobjekt för att öka kapaciteten över Saltsjö-Mälarsnittet för bil- och busstrafik liksom för näringslivets transporter. Förbifarten bedöms minska trängseln på infartslederna och hålla samman de norra och södra länsdelarna samtidigt som regioncentrum avlastas. Bygget beräknas ta 10 år, med byggstart under sommaren 2014. I nationella transportplanen för 2014-2025 anslås även två miljarder för en Östlig förbindelse med syfte att bygga ihop motorvägsringen runt Stockholm.

Ett annat viktigt projekt som håller på att färdigställas är Norra länken som sträcker sig mellan Tomtebodan och Värtan och blir totalt 5 km lång, varav 4 km i tunnel. Norra länken behövs för att kunna bygga Hagastaden och Norra Djurgårdsstaden. Under vintern 2014/2015 ska tunnlar mellan Norrtull respektive Frescati och Värtan öppnas för trafik. År 2019 beräknas Norra Länken vara helt klar.

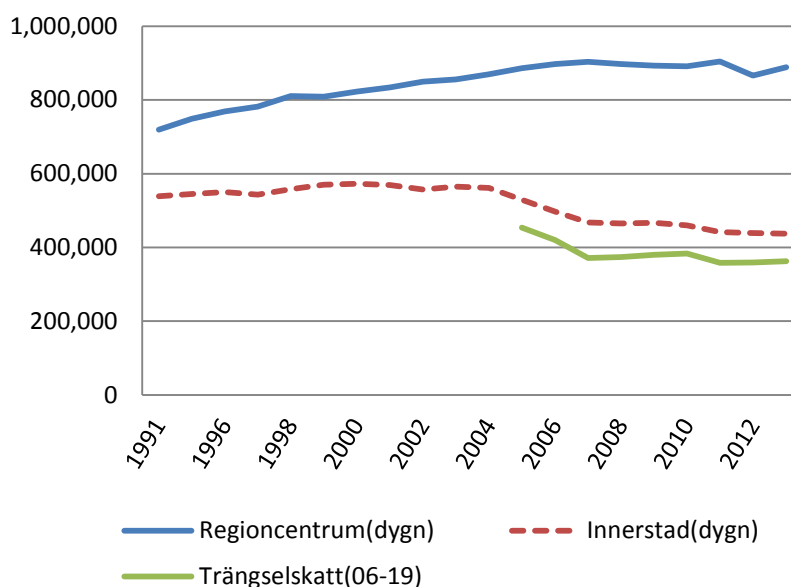
Utvecklingen i Stockholmstrafiken

Resandeströmmarna ökar i takt med att befolkningen ökar. Trafikkontorets årliga mätningar av dygnstrafikflödet visar att antalet fordonspassager mot regioncentrum succesivt ökade mellan år 1990 och 2006, men att utvecklingen därefter har planat ut. Detta kan tyckas förvånande mot bakgrund av att befolkningen i länet har ökat kraftigt, men kan förklaras av att hälften av länets befolkningsökning skett i Stockholm, Solna och Sundbyberg som ligger innanför Regioncentrumsnittet, där kollektivtrafikresandet är högt och förutsättningar för att cykla är bättre.

I diagrammet nedan är det också tydligt att biltrafiken in mot innerstaden minskat i och med införandet av trängselskatten. Beräkningar visar att biltrafiken varaktigt minskat med drygt 20 procent. Trafiken över innerstadssnittet har redovisats under många år, medan *trängselskattensnittet* tillkom i samband med försöket med trängselskatt 2006. Förutom smärre skillnader i placeringen av räknepunkterna utgörs siffrorna för trängselskattensnittet av trafik mellan kl. 06.00 – 19.00, medan siffror för innerstadssnittet avser trafiken över hela dygnet.

Vardagsmedeldygn i oktober för regioncentrum-, innerstadssnittet och trängselskattesnittet, antal motorfordon

Källa: Trafikkontoret

I enlighet med Stockholmsförhandlingens förslag har riksdagen beslutat att från och med januari 2016 höja trängselavgifterna i högtrafik och att utvidga skattezonen till att omfatta även byggandet av Essingeleden. Idag finansierar trängselskatten bland annat Förbifart Stockholm. Denna finansiering kvarstår, och de höjda och bredare intäkter som överenskommelsen innebär, kommer även att bidra till finansieringen av tunnelbanans utbyggnad.

Kollektivtrafikandelen i de centrala delarna av regionen har samtidigt ökat kraftigt de senaste 10 åren och fortsätter att öka. Det finns ett antal kritiska passager som är extra viktiga att följa. Dels handlar det om resandet in till regioncentrum (Stockholm, Solna och Sundbybergs kommuner) och till innerstaden (tullsnittet), dels om resor över Saltsjö-Mälarsnittet. I nedanstående tabell visas kollektivtrafikandelen (andelen kollektivresor av alla motoriserade resor) över dessa tre snitt under perioden 2005-2012.

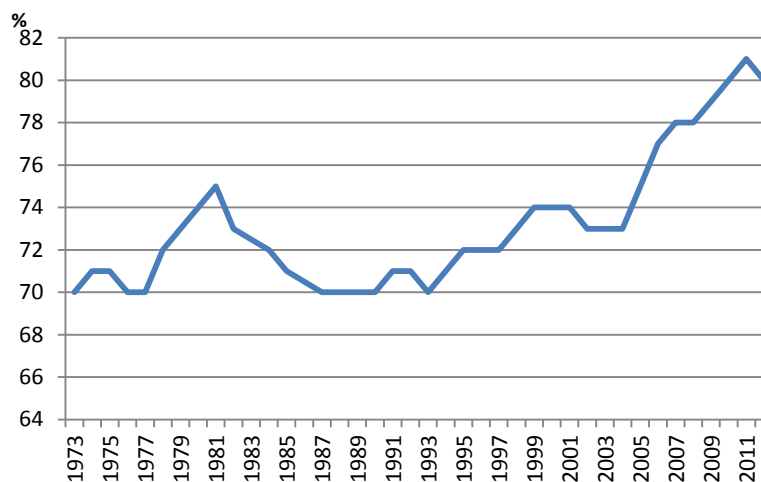
Kollektivtrafikandel över tre snitt 2005-2012

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Tullsnittet	61 %	64 %	66 %	66 %	66 %	67 %	69 %	70 %
Saltsjö-Mälarsnittet	55 %	57 %	57 %	61 %	58 %	58 %	58 %	60 %
Regioncentrum	30 %	31 %	31 %	32 %	31 %	33 %	33 %	36 %

Källa: SLL Tillväxt, miljö och regionplanering (TMR)

Som framgår av tabellen ovan har kollektivtrafikandelen över alla tre snitten ökat väsentligt. Särskilt under rusningstrafiken har kollektivtrafikandelen mot innerstaden ökat kraftigt. Av diagrammet nedan framgår att 80 procent av alla motoriserade resor in mot innerstaden under maxtimmen (ca kl. 8-9) sker med kollektivtrafiken.

Kollektivtrafikandelen, samtliga innerstadssnitt max-4kvart

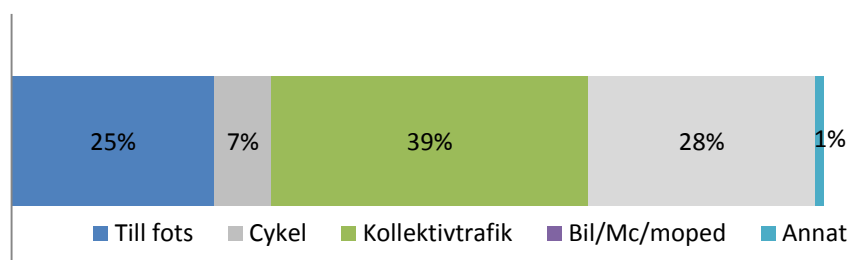
Källa ATR; MTS, Trafikkontorets slangräkningar

Anm: Max-4kvart: Sekvens av fyra på varandra hela kvartar med flest resande

Kollektivtrafik, cykel och gång prioriteras

Stockholms stad har beslutat att prioritera framkomligheten för framförallt kapacitetsstarka färdmedel, det vill säga kollektivtrafik, cykel och gång. Resvaneundersökningen visar att dessa tre färdmedel står för drygt 70 procent av samtliga resor till och från samt inom Stockholms stad på vardagar i högtrafik. Värt att notera är att en fjärdedel av samtliga resor idag görs till fots. Ytterligare en dryg fjärdedel av resorna görs med bil/mc. Kollektivtrafiken har den största andelen med cirka 40 procent och 7 procent av resorna görs med cykel.

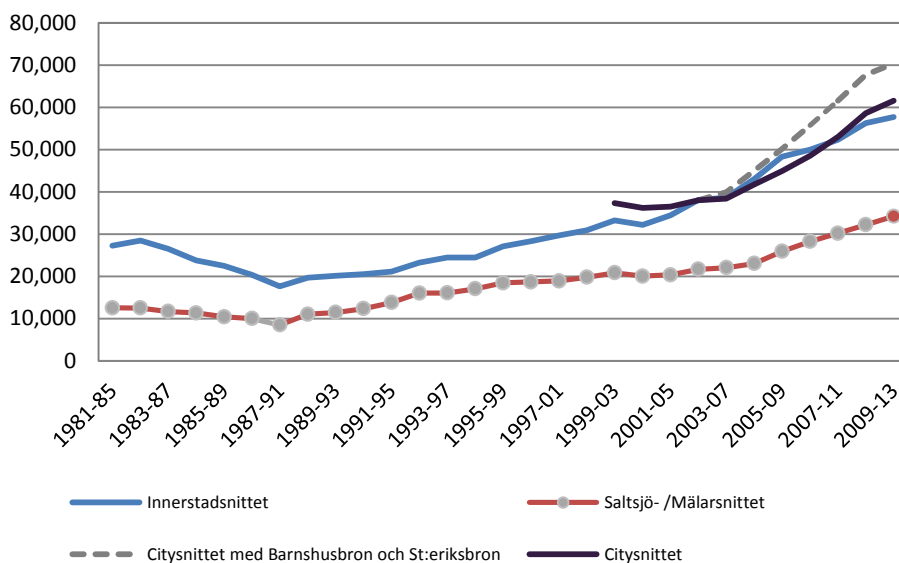
Färdmedelsfördelning för samtliga resor till/från/inom Stockholms stad på vardagar med start mellan kl. 7-9 och kl. 15.30–18.00

Källa: Delresor Resvaneundersökningen Sverige 2011, Trafikanalys

Antalet cyklister fortsätter att öka. Det gäller vid samtliga de snitt där antalet cyklister mäts. Ökningen har varit stark över samtliga snitt det senaste decenniet. Resultatet för 2012 (63 620) ligger dessutom en bra bit över snittet för de fem senaste åren (56 308).

Utvecklingen av antalet cykel- och mopedpassager över Innerstadssnittet, Saltsjö-Mälarsnittet och Citysnittet³¹

För att utveckla cykelvägnätet har Stockholms stad tagit fram en ny cykelplan som antogs av kommunfullmäktige i februari 2013. Den omfattar en rad åtgärder för att anlägga fler cykelbanor och cykelfält, att bygga cykelpendlingsstråk för att underlätta cykelpendlingen, samt att öka servicen genom att bygga fler cykelparkeringar, ändra prioriteringen av trafiksignaler och förbättra drift och underhåll.

Det finns även en regional cykelplan som Stockholms läns landsting tagit fram. I den finns ett mål att öka cykelresornas andel av samtliga resor från dagens 5 procent till 20 procent år 2030. För att åstadkomma detta behövs många olika typer av åtgärder, med fokus på cykelstråk för regional arbetspendling. Ett sammanhängande cykelvägnät för arbetspendling på ca 850 km föreslås. Planen beskriver också hur kombinationsresande mellan kollektivtrafik och cykel kan förbättras.

Framkomlighetsstrategin

Att många vill leva och bo i Stockholm är välkommet - men det gäller att planera för framtiden redan nu. Vi blir fler, men gatorna blir inte

³¹ Mätningarna utförs under maj och första hälften av juni. Eftersom cyklisterna räknas endast en gång per mätplats och år kan variationer till en del bero på väderleken. Vid jämförelser över tiden används därför ett medelvärde för de fem senaste åren, det så kallade 5-årsmedelvärdet.

bredare än de är idag. Just nu pågår en historiskt stor utbyggnad av Stockholms transportsystem. Här återfinns Citybanan, Förbifart Stockholm, förlängningar av tunnelbanan och tvärbanan, som beskrivits ovan. Detta är en bra grundförutsättning för ett välfungerande transportsystem, men utbyggnaden måste kombineras med att vi blir bättre på att använda den befintliga infrastrukturen genom en ökad användning av kapacitetsstarka transportmedel. Det går inte att bygga så mycket vägar och gator att alla kan åka bil och samtidigt behålla och utveckla en god livsmiljö i staden.

Framkomlighetsstrategin visar hur Stockholm kan klara det ökade resandet genom att göra avvägningar och prioritera i det utrymme som finns. Trafikplaneringen ska optimera användningen av befintlig infrastruktur, tillhandahålla alternativa resval och styra efterfrågan mot hållbara lösningar. Ungefärlig restid ska kunna beräknas, oavsett färdstätt. Det finns en stor potential för att snabbare utveckla system för dynamisk trafikledning, bland annat med hjälp av modern informationsteknik. Samarbete över organisationsgränser mellan trafikhuvudmän för att styra och planera trafiken såväl till vardags som vid extraordinära händelser är centralt.

Kapacitetsstarka färdmedel ska prioriteras, det vill säga kollektivgång- och cykeltrafik, genom fler reserverade körfält. Kringfartsleder som Förbifarten ska leda bort stora trafikströmmar från innerstaden. Det är också viktigt att planera för näringslivets transporter och att identifiera platser som är lämpliga för godshantering. Stockholms län är Sveriges största konsumtionsmarknad, men här finns också en betydande tillverkning. För god tillgänglighet och begränsning av utsläpp av klimatgaser är det av stor betydelse att regionen har effektiva och väl belägna terminaler, hamnar och flygplatser.

Stockholm som sjöfartsstad

Jämfört med många andra europeiska regioner är sjöfarten i Stockholmsregionen underutvecklad. Det finns en potential för att utnyttja vattenvägarna bättre både för gods- och persontransporter. Trafikverkets kapacitetsutredning förutspår att godstransporterna i Östersjöområdet kommer att öka kraftigt under de kommande decennierna. Men det ställer krav på landutrymme för hamnanläggningar och kajer och på att det finns tillräckligt bra anslutningar med vägar och järnvägar. Tillståndsprocessen för den nya hamnen i Norvik (Nynäshamn) för containerhantering och rullande gods pågår. Parallellt pågår planeringen av järnvägen till hamnen. Stockholms Hamnar strävar efter att den renodlade godshanteringens lokaliseras till Kapellskärs Hamn och till Stockholm Norvik.

Containerhanteringen flyttas från Frihamnen till Stockholm Norvik då denna öppnar.

Utmaningar framåt

På medellång sikt kommer det att kvarstå tydliga brister i Stockholms transportsystem, vilket begränsar regionens tillväxt och internationella konkurrenskraft. Det kommer att krävas åtskilliga år av målmedvetna insatser för att nå en lösning.

Positivt är att kollektivtrafiken ökar sin marknadsandel, men samtidigt ökar också trängseln framför allt i tunnelbanan. Det är viktigt att kollektivtrafiken upplevs som positiv. Bättre framkomlighet för bussarna i stomlinjenätet kan lösa en del av trängseln, liksom nya busslinjer. Attraktivare bussresor kan avlasta tunnelbanan tills dess att utbyggnaden av de nya linjerna är färdig.

Flexibla arbetstider och distansarbete kan minska behovet av arbetsresor och avlasta transportsystemet i rusningstrafik. Förutsättningarna att arbeta hemifrån blir allt större. Stockholms bredbands- och IT-infrastruktur är världsledande och möjliggör distansarbete samt effektiva webb- och videomöten. Stockholm rankas idag som bästa stad i världen när det kommer till snabbt bredband och användning av ICT.³² Fibernätet har byggts ut så att det nu når ca 90 procent av hushållen i staden. Det finns en rad hinder för att distansarbete ska utvecklas till ett omfattande fenomen på arbetsmarknaden, framförallt organisatoriska, men den tekniska utvecklingen kommer sannolikt att leda till en ny syn och ökad acceptans för distansarbete.

Enligt SCB uppgav 55 procent av samtliga företag år 2013 att de har anställda som regelbundet distansarbetar. År 2009 uppgick den andelen till 40 procent, vilket innebär en ökning med 37 procent. Hur stor omfattning detta distansarbete har säger undersökningen ingenting om. Uppgifterna avser också hela Sverige, troligen är andelen i Stockholmsregionen högre, eftersom distansarbete är mest utbrett inom tjänstesektorn och speciellt inom IT-sektorn, där 85 procent av företagen uppger att de anställda distansarbetar regelbundet.

Vattenvägarna i innerstaden har potential som en kompletterande lösning på de trafikutmaningar som Stockholm står inför, men kalkyler

---

³² I "Networked City Society Index 2013" har Ericsson jämfört ICT mognaden utifrån ekonomisk, social och miljömässig utveckling i 31 städer. Där framgår att Stockholm i årets rankning ligger på första plats följt av London, Singapore och Paris. Stokabs fibernät framhålls som en viktig orsak till Stockholms topplacering.

visar på ett lågt samhällsekonomiskt utfall för de flesta föreslagna linjer. För att sjötransporter ska bli samhällsekonomiskt lönsamma krävs nya anlösningspunkter där byte mellan land- och vattenburen kollektivtrafik kan ske på ett effektivt sätt. Stockholms Hamnar har i uppdrag att verka för utökad pendelbåtstrafik i Stockholm och föra dialog med övriga aktörer i syfte att utveckla kollektivtrafiken på vatten bl.a. genom att erbjuda båthållplatser för kollektivtrafik på vatten.

Avslutningsvis, när regionen står inför stora nyinvesteringar i infrastrukturen är det viktigt att även prioritera drift och underhåll i det befintliga systemet.

Ett välfungerande transportsystem

Nuvarande vision

Stockholm–Mälardalenregionen har ett välfungerande transportsystem med minimal klimatpåverkan, som gör att människor snabbt och enkelt kan röra sig i hela regionen. Nya förbifarter väster och öster om staden och utbyggnaden av Norra Länken och E18 gör att tillgängligheten är god.

Stora satsningar har även gjorts på att utveckla den spårbundna kollektivtrafiken, exempelvis genom fler spårvägar. Kollektivtrafiken fungerar och håller tiderna. El- och biogasdriven kollektivtrafik är väl utbyggd. Regionen har knutits ihop genom utbyggnaden av Citybanan och förlängningen av tvärbanan från Hammarby Sjöstad till Slussen och från Alvik till Solna och Kista samt av tunnelbanan från Odenplan till Karolinska sjukhuset, från Hagsätra till Älvsjö och från Kungsträdgården till Nacka och Tyresö. De nya förbindelserna tillsammans med de nya och attraktiva tågvarnarna, gör att allt fler väljer kollektivtrafiken. Linjetrafiken till sjöss, med miljövänliga fartyg, är utbyggd och utgör ett uppskattat komplement till annan kollektivtrafik.

Transportsystemet utmärks av en innovativ och koldioxidneutral transport- och miljöteknik och av en välutvecklad logistisk planering. En välutbyggd trafikformatik bidrar också till att effektivisera trafikflödena i regionen.

Förslag till reviderad vision

Stockholmsregionen har ett effektivt och pålitligt transportsystem, som innebär att fler människor snabbt och enkelt kan förflytta sig i hela regionen. En genomtänkt stadsutveckling, smarta trafiklösningar och modern informationsteknik har lett till ökad kapacitet i transportsystemet och minskad klimatpåverkan.

Tillgängligheten är god med nya förbifarter väster och öster om staden och rejält utbyggd kollektivtrafik samt goda internationella förbindelser. Genom förbättrade och nya tvärförbindelser har stadens olika delar knutits ihop.

Tunnelbanan har byggts ut från Odenplan till Hagastaden, från Akalla till Hjulsta och Barkarbystaden samt från Kungsträdgården till Nacka och Gullmarsplan samt från Hagsätra till Älvsjö. Ytterligare utbyggnader av tunnelbanan planeras. Tvärbanan har förlängts från Hammarby Sjöstad till Sickla samt från Alvik till Solna och Kista/Helenelund. Spårväg Syd binder samman de södra delarna av Stockholmsregionen.

Stockholmarna är världens mest flitiga kollektivtrafikresenärer och de nya förbindelserna gör att allt fler väljer att åka kollektivt. Stockholm har också ett väl utbyggt och säkert gång- och cykelvägnät och allt fler väljer cykeln som transportmedel.

<p>De kraftfulla satsningarna har möjliggjorts genom en bred regional samsyn och genom att nya finansieringslösningar har utvecklats tillsammans med staten och näringslivet. Samarbetet innebär också att planerings- och genomförandetiderna för stora infrastrukturprojekt har förkortas.</p> <p><i>Från ”En enastående stad på vattnet”</i> Vattenvägarna används också för transporter och de snabba och bekväma båtförbindelserna lockar både stockholmare och besökare. Stockholm har utvecklat de vattennära områdena och Mälarens reglering är säkrad bland annat tack vare den nya Slussen.</p> <p><i>Från ”En sammanhållen stad”</i> Genom en rad berikande kompletteringsprojekt och nya tvärförbindelser har stadens olika delar knutits ihop. Barriärer i form av stora trafikleder byggs bort genom tunnlar eller överdäckningar.</p>	<p>Omvandlingen av gatuparkeringar längs med större gator till cykelbanor och körfält enbart för kollektivtrafik har lett till att restiderna minskats. Vattenvägarna används också för transporter och de snabba, miljövänliga och bekväma båtförbindelserna lockar både stockholmare och besökare.</p> <p>Transportsystemet utmärks av en innovativ och koldioxidneutral transport- och miljöteknik och av en välutvecklad logistisk planering för varor och gods. Merparten av fordonen och kollektivtrafiken använder fossilfria drivmedel och infrastrukturen har anpassats för att möta de förändrade behoven.</p> <p>Ny teknik främjar distansarbete och elektroniska möten vilket ytterligare bidrar till ett minskat transportbehov. Världens mest heltäckande fibernät ger regionens företag, entreprenörer och invånare tillgång till en stabil bredbandsinfrastruktur med hög hastighet.</p> <p>Transportsystemet bidrar till att skapa en sammanhållen kunskaps- och arbetsmarknadsregion som underlättar flödet av varor, tjänster och kunskap. Infrastruktur-satsningarna har möjliggjorts genom en bred regional samsyn, där planerings- och genomförandetiderna kortats.</p> <p>Befintlig infrastruktur är i gott skick genom löpande reinvesteringar och effektiva åtgärder i underhåll och drift.</p>
--	--

En ekologiskt hållbar stad

Motiv för en revidering

Stockholms stad har en lång tradition av att minska sin miljöpåverkan och har under det senaste seklet fattat framsynta beslut ur klimat- och miljöperspektiv om bland annat utbyggnad av tunnelbanan och system för fjärrvärme och fjärrkyla, en välfungerande avfallshantering och införandet av trängselavgifter. Staden har ett internationellt gott rykte som miljöstad och var år 2010 EU:s första miljöhuvudstad.

Staden har i två omfattande genomlysningar som gjorts av OECD och London School of Economics (LSE) under år 2013 fått mycket goda omdömen om sitt miljöarbete.³³ OECD anför att Stockholmregionen ligger i framkant avseende miljömässigt hållbar utveckling och faktiskt har uppnått satta miljömål. OECD pekar dock på risken att regionen inte anstränger sig tillräckligt framöver eftersom Stockholm så länge har legat långt före många andra storstäder. Exempelvis har regionen inte lyckas omvandla forskningsresultat till produktion och arbetstillfällen i en utsträckning som borde vara möjligt. Regionen har starka FoU-tillgångar och en miljöteknologi som ligger i framkant, men det syns inte i etableringar av nya företag i denna sektor och inte heller inom export av miljöprodukter och -tjänster.

LSE har i sin rapport definierat åtta viktiga pådrivande faktorer för att få till stånd en fortsatt grön tillväxt. Stockholm rankas bland de bästa i Europa och i världen avseende sju av dessa; stadsbyggnad, innovationsförmåga, investeringar, utbildningsnivå och sysselsättning, företagsamhet, låga koldioxidutsläpp och miljö kvalitet. Den åttonde drivkraften avser energi- och resurseffektivitet, avfallshantering och att vara resurseffektiv avseende vattenhantering. På detta område lyfter rapporten fram att det finns en utvecklingspotential med rätt framtida insatser. Dessutom anser LSE att staden bättre behöver kommersialisera sina innovationer inom miljö- och energiområdet. Det kan exempelvis ske genom att skapa goda förutsättningar för miljöteknikföretag.

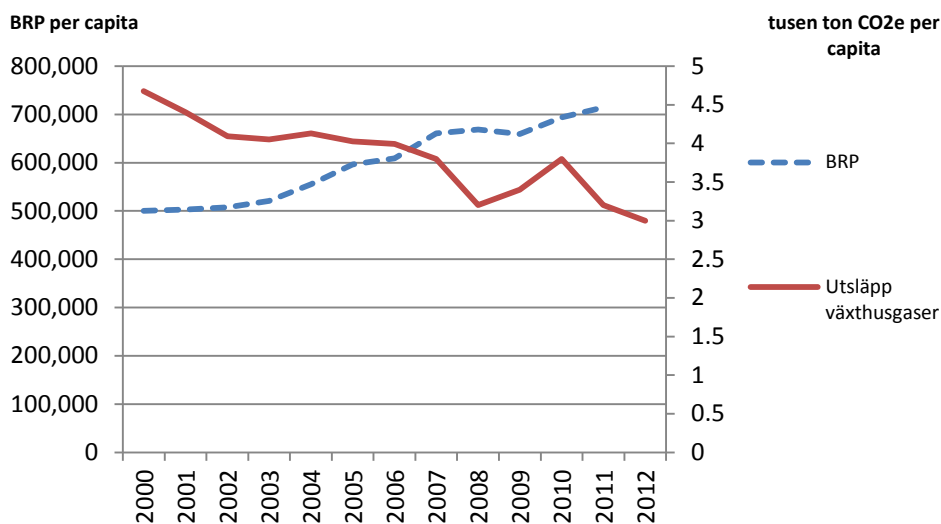
Fossilbränslefritt Stockholm år 2050

Stockholms stad har sedan år 1990 kunnat uppvisa en utsläppsminskning av växthusgaser med en fjärdedel. Den goda utvecklingen med minskad miljöpåverkan kan ses i kombination med en stark ekonomisk utveckling. Det kan illustreras av följande diagram som visar utsläpp av växthusgaser samt ekonomiskt tillväxt i regionen under det senaste decenniet.

---

³³ OECD: Green Cities programme, Stockholm 2013 samt LSE Cities, Stockholm Green Economy Leader Report, 2013

Utveckling av BRP³⁴ per invånare och utsläpp av växthusgaser i Stockholms stad per invånare

Källa: SCB och Miljöförvaltningen, 2012 års siffror är preliminära

Stockholms stad har antagit ett mycket ambitiöst mål om att vara fossilbränslefritt år 2050. Men för att klara av detta behövs en mängd åtgärder och ett aktivt samarbete mellan privata och offentliga aktörer i Stockholmsregionen. Stora och viktiga beslut behöver fattas i god tid för att ytterligare reducera användningen av fossila bränslen. De beslut som hittills fattats är, trots sin omfattning, inte tillräckliga.

Energianvändningen är störst inom hushåll, byggnader, transporter och servicesektorn. Transportsektorn står för 38 procent av utsläppen av växthusgaser i Stockholm och är den sektor som har det största beroendet av fossila bränslen. Här behövs åtgärder som syftar till att minska transportbehovet, uppmuntra kollektivt resande och påskynda en övergång till resurssnåla och miljöanpassade transporter.

Stadens miljöförvaltning har kartlagt vilka åtgärder som behöver göras i *Färdplan för ett fossilbränslefritt Stockholm 2050*. Det som framför allt kan minska utsläppen i transportsystemet är en överflyttning av personresor från bil till kollektiva färdmedel samt till gång och cykel. Godstransporterna måste också bli effektivare genom bättre logistik och en fossilfri fordonsflotta. Det krävs också stora satsningar på alternativa drivmedel.

Dessutom krävs åtgärder inom energi och värme som regionen och staden behöver vidta för att nå målet år 2050 med bland annat en

³⁴ BRP = bruttoregionprodukt, det vill säga BNP nedbruten på regional nivå.

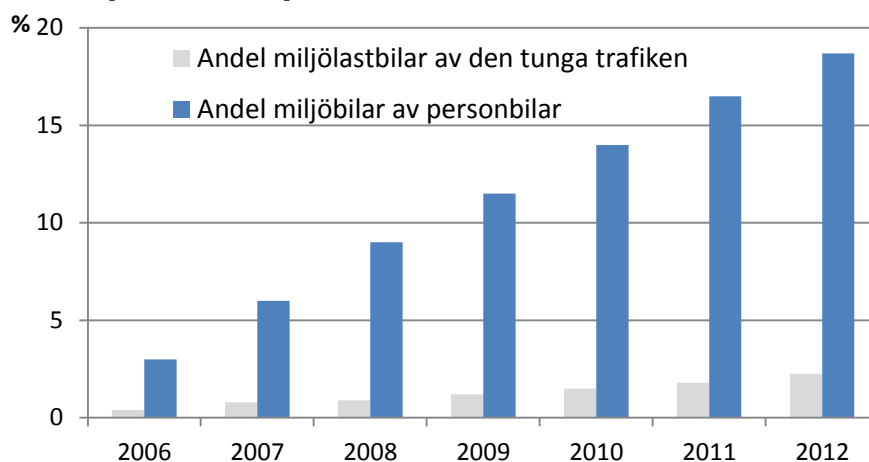
utfasning av fossila bränslen i kraftvärmeverket i Värtahamnen liksom konvertering av återstående oljeeldade värmepannor till bibränslen samt åtgärder för energieffektivisering i ny och befintlig bebyggelse.

Målet om en fossilbränslefri stad år 2050 kommer att ställa krav på mycket kraftfulla insatser inom trafiken. En utbyggd tunnelbana och genomförd cykelplan, vilka redan beslutats, är viktiga steg på vägen.

En hållbar stadsutveckling kännetecknas av en tät och funktionsblandad bebyggelse, levande stadsmiljö och funktionella kopplingar till omkringliggande naturmiljö, lokal handel och service. Stadens översiktsplan, Promenadstaden, främjar bland annat en sammankoppling av stadens delar, vilket syftar till bättre infrastruktur med fokus på kollektivtrafik, cykel och gående. Enligt LSE är kollektivtrafikens tillgänglighet, mätt som gångavstånd till kollektivtrafikhållplatser och stationer, exceptionellt hög för både arbetsplatser och invånare i Stockholm i en internationell jämförelse.

Användningen av fossila bränslen i trafiken behöver drastiskt minska. Av den totala personbilsparken i länet är nästan var femte bil klassad som miljöbil, vilket innebär att den drivs på förnybara bränslen som el, etanol eller fordonsgas eller är en bensin- eller dieseldriven bil som är mycket bränslesnål. Andelen miljöbilar av nybilsförsäljningen i länet har de senaste åren legat kring 40 procent med en svagt stigande tendens. Av dessa utgör bilar som helt eller delvis drivs med etanol, el eller fordonsgas en mindre del. Under flera år har en allt större andel av de nya bilar som säljs varit miljöbilar, dock med en allt större andel snåla bensin- och dieslbilar och en mindre andel etanolbilar och gasbilar. Från år 2013 har miljöbilsdefinitionen skärpts vilken innebär att andelen miljöbilar för år 2013 i länet kommer att minska något.

Andelen miljölastbilar utgjorde år 2012 drygt två procent av den tunga trafiken och dessa drivs i huvudsak av fordonsgas.

Andel miljöbilar och miljölastbilar i Stockholms län

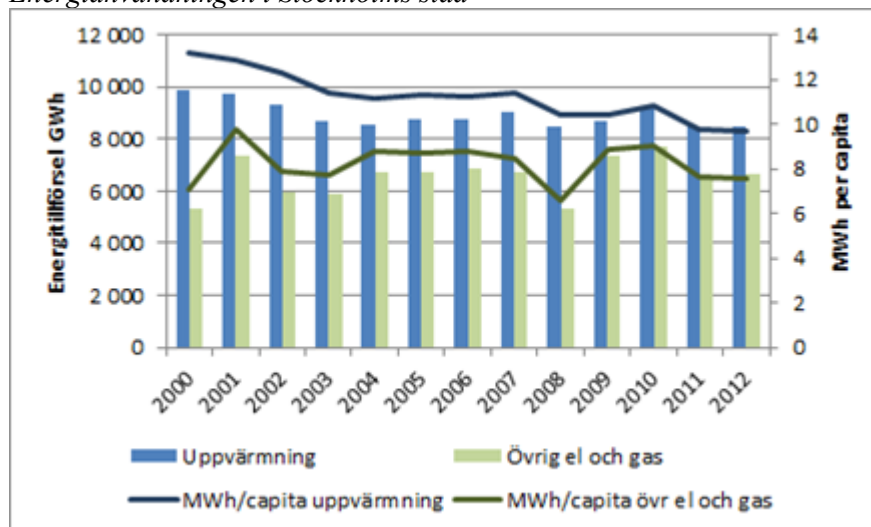
Källa: Miljöbarometern, Stockholms stad

Stockholms stad har i sin egen verksamhet arbetat med att införa miljöfordon och nästan samtliga av stadens egna bilar är idag miljöbilar utifrån synsättet att de uppfyllde kraven för miljöbil vid inköpstillfället. Staden har en av landets största miljöbilsflottor, nästan 800 bilar.

En förutsättning för att öka användandet av fossilfria drivmedel är att bygga ut infrastrukturen för denna. För närvarande finns ett tjugotal stationer i länet för fordonsgas och cirka ett hundratal laddningsställen för elbilar. Tillgången på etanol (E85) är större med flera hundra tankställen i länet.

Det andra stora området för att minska fossilberoendet är åtgärder för att minska användningen av fossila bränslen inom energi och värme. Den totala energianvändningen i staden har inte ökat under perioden 2006-2010 trots en kraftigt ökande befolkning. Räknat per person har energianvändningen minskat under 2000-talet avseende uppvärmning.

Energianvändningen i Stockholms stad

Källa: Miljöförvaltningen

Den enskilt kraftfullaste åtgärden som kan vidtas är utfasning av användandet av fossila bränslen i värmeverket i Värtan som idag ägs av staden och Fortum. En sådan konvertering kräver mycket stora investeringar.

Men en stor utmaning är också att energieffektivisera i bostadsbeståndet. Stockholms stad har beslutat att vid markanvisning av nybyggnadsprojekt ska krav ställas på energianvändning om högst 55 kWh/kvm. Det är också viktigt att energieffektivisera i det befintliga bostadsbeståndet. Här har Stockholm en särskild utmaning med att drygt hälften av alla flerbostadshus ägs av bostadsrättsföreningar där nya affärsmodeller för energieffektiviseringarna behöver utarbetas.

Ytterligare åtgärder för ett hållbart Stockholm

För bostäder har inomhusmiljön förbättrats något. Antalet radonhus minskar eftersom fler väljer att sätta in åtgärder för att minska inomhusnivåerna. Buller är den miljöstörning som drabbar flest personer. Bullernivåerna inomhus har minskat genom att fler störda befintliga fastigheter erhållit skyddsåtgärder. År 2006 var 105 000 personer utsatta för buller över tillåtna riktvärden, vilket sjunkit till 91 000 personer år 2012.³⁵

Den totala mängden avfall per person minskar i Stockholm. Mer än 90 procent av avfallet utnyttjas för energiåtervinning eller materialåtervinning. Även insamlingen av organiskt material till biogas ökar. Stockholmare källsorterar i högre utsträckning än tidigare.

³⁵ Källa: Miljöbarometern, Stockholms stad

Stockholm framställs ofta som ett föredöme för hållbart stadsbyggande och spelar en betydelsefull roll som kunskaps- och inspirationskälla för internationellt samarbete och export av miljöteknik. Innovationer är en nödvändig förutsättning för att uppnå en ekologiskt hållbar storstad. Stockholm har en framstående position sedan flera år tillbaka där Hammarby Sjöstad är ett bra exempel på framsynthet och innovationer inom ekologisk hållbara stadsdelar vilket har varit en förutsättning för grön tillväxt. Men det finns brister i förmågan att kommersialisera dessa innovationer. OECD konstaterar i sin rapport att antalet gröna patent i Sverige har minskat drastiskt och både OECD och LSE framhåller vikten av att staden tar initiativ för att stödja ett sammanhållet miljö- och energiteknikkuster.

Bland insatser som gjorts för att involvera stadens medborgare och företag för att minska sin klimatpåverkan märks kommunikationssatsningarna med samlingsnamnet ”Klimatsmarta stockholmare” samt det näringslivsinriktade Klimatpakten.

Ett kostnadseffektivt sätt att styra beteenden är att använda prismetoden och ekonomiska styrmedel. Det tydligaste regionala exemplet hittills är införandet av trängselavgifterna (se mer under *Ett välfungerande transportsystem*). Generella ekonomiska styrmedel, särskilt koldioxidskatt men även handel med utsläppsrätter, är de mest kostnadseffektiva åtgärderna för att minska utsläppen.

Klimatanpassning

Stockholm behöver även arbeta med åtgärder för att anpassa sig till ett förändrat klimat som för Stockholms del kan betyda att fler värmeböljor är att vänta liksom färre dagar med snö på marken och kraftigare regn och därmed en ökad risk för översvämningar. Mälaren riskerar att svämma över i närtid, men i samband med att Slussen byggs om säkerställs regleringen av Mälaren för överskådlig tid. I ett längre perspektiv är stigande havsnivåer och havsvatteninträngning i Mälaren en stor utmaning att hantera. Det kan medföra översvämningrisker med påverkan på infrastruktur, tekniska system, bebyggelse och även dricksvattentillgången.

Risk för översvämning till följd av kraftiga regn ökar också med tiden. Stockholms behöver anpassas till detta, framförallt stadsmiljöer i befintlig bebyggelse. I Norra Djurgårdsstaden appliceras redan i planeringsskedet en mängd ekosystemtjänster för att mildra de negativa effekterna av ett förändrat klimat redan i planeringsskedet.

En ekologiskt hållbar stad

Nuvarande vision	Förslag till reviderad vision
<p>Teknikutveckling och ekonomisk tillväxt ger goda förutsättningar för ett ekologiskt hållbart samhälle. Nya tekniska innovationer har löst många miljöproblem. Staden är på god väg att uppfylla målet om att vara fossilbränslefritt 2050. De kraftfulla åtgärder som genomförts har gjort att energiförbrukningen bland företag och invånare minskat betydligt. Befolkningsökningen i regionen har därmed inte lett till en ökad miljöbelastning.</p>	<p>I Stockholm är det enkelt att leva miljövänligt. Teknikutveckling, en genomtänkt stadsplanering och ekonomisk tillväxt ger goda förutsättningar för ett ekologiskt hållbart samhälle. Samtidigt som befolkningen ökat kraftigt har miljöbelastningen per invånare minskat. Den täta staden är också den hållbara staden.</p>
<p>De nya innovationerna uppstår inom alla typer av områden, och inte minst i skärningspunkten mellan branscher som miljöteknik, life science, informations- och kommunikationsteknik, finans och design, där Stockholm ligger i den absoluta framkanten. Stockholm är exempelvis världsledande på att utveckla, kommersialisera och tillämpa ny energi- och miljöteknik. På område efter område omsätts ny miljödriven teknik och gör Stockholm till ett internationellt föredöme.</p>	<p>Staden tar ett stort ansvar för klimatfrågorna och är på god väg att uppfylla målet om att vara fossilbränslefritt 2050. Genom energieffektivisering och ökad användning av fossilbränslefria energikällor bidrar Stockholm till att växthuseffekten minskar.</p>
<p>Klimatfrågorna är globala och Stockholm är ledande inom området och tar stort lokalt ansvar. Genom energieffektivisering, samt ökad användning av fossilbränslefria energikällor har Stockholms bidrag till växthuseffekten minskat. Stockholmarens bilpark består så gott som uteslutande av miljöbilar. Tillgången på miljöbränslen är god. Smarta trafiklösningar och modern informationsteknik har</p>	<p>Regionen har genom en framgångsrik samverkan stimulerat till nya företag inom miljöteknikbranschen. Stockholm är världsledande på att utveckla, kommersialisera och tillämpa ny energi- och miljöteknik och är en naturlig testbädd för innovationer. På område efter område underlättar ny miljödriven teknik invånarnas vardag och gör Stockholm till ett internationellt föredöme. Staden använder sin beställarroll för att stödja denna utveckling.</p> <p>De varor som upphandlas och används i stadens verksamheter och de material som används för att bygga i Stockholm innehåller inga ämnen som utgör risk för människa och miljö. Förorenade områden i staden har identifierats och åtgärdats. Uppkomsten av farligt</p>

<p>ökat framkomligheten och därmed ytterligare minskat utsläppen. Stockholm är den stad i världen där invånarna använder kollektivtrafiken mest. Stockholm har ett väl fungerande och säkert cykelvägnät.</p> <p>Vid nybyggnationer används miljövänlig teknik och miljövänliga material. Stockholms företag har i samverkan med staden gjort Stockholms boendemarknad till ett föredöme vad gäller utbudet av olika typer av miljöeffektiva småhus och flerfamiljshus. Nya bostadsområden byggs miljövänligt och är internationella föredömen.</p> <p><i>Från "En sammanhållen stad"</i></p> <p>Det sammanhållna Stockholm är också en resurs- och energieffektiv stad med tekniska försörjningssystem som ligger i spetsen för tillämpning av ny miljöteknik. Här finns en storstadsmiljö som är ren, trivsamt och vacker.</p>	<p>avfall förebyggs och hanteringen är säker.</p> <p>Genom tuffare miljökrav för bilar har biltrafikens utsläpp minskat med en tredjedel jämfört med år 2000. Tillgången på miljöbränslen är god. Smarta trafiklösningar och modern informationsteknik har ökat framkomligheten och därmed ytterligare minskat utsläppen.</p> <p>Stockholm är ett föredöme för hållbart boende. Nya bostadsområden byggs genomgående utifrån ett hållbart perspektiv. Vid ny- och ombyggnationer används klimatsmart teknik, hållbara material och skärpta miljö- och energikrav. En omfattande energieffektivisering har även skett inom det befintliga byggnadsbeståndet. Inomhusmiljön i bostäder och verksamhetslokaler håller hög klass utifrån internationella certifieringssystem.</p>
--	---

Världsberömd upplevelsestad

Motiv för en revidering

Den starka befolkningstillväxten i Stockholm är ett bra kvitto på att staden och regionen är attraktiv. Stockholm erbjuder en livsmiljö som gör att allt fler vill leva här och låta sina barn växa upp i staden. Stockholms positionering i världen blir också allt starkare. Staden hamnar högt i internationella index som mäter livskvalitén. Stockholm beskrivs vara en av Europas snabbast växande städer med en bibehållen historisk skönhet och en snabbt växande kreativ sektor. Stockholm har en uppenbar styrka i sin unga välutbildade befolkning med en mångfald av bakgrunder och kulturella referensramar. Det finns också en stor kritisk massa av högkvalitativa scener, kulturinstitutioner, och utbildningsinstitutioner på kulturområdet. Sammantaget ger dessa faktorer en unik kulturell och kreativ miljö och som det är viktigt att tillvarata och utveckla.

Stockholmarna i allmänhet är nöjda med utbudet av sportfaciliteter och kulturinrättningar. De är mer nöjda än London- och Barcelonaborna enligt Urban Audit Perception Study, vars senaste mätning är från 2009. Stadens varumärkesundersökning bekräftar att stockholmarna är nöjda med kultur- och evenemangsutbudet. Stadens medborgarundersökning från 2013 visar dock att nöjdheten med sportfaciliteter och kulturutbud varierar mellan stadsdelarna.

Nöjdheten varierar också mellan aktiva idrottsutövare och den breda allmänheten. Idrottsföreningar i hela Stockholmsregionen upplever en tydlig brist på hallar och andra idrottsytor, vilket påverkar ungas och barns möjligheter till idrottande. Bland annat handlar det om sena träningstider och för långa transportsträckor till och från träning. Det är viktigt att den växande befolkningen möts av ökade möjligheter för att utöva idrott.

Stockholm har runt 70 museer som välkomnar 9 miljoner besökare årligen, vilket gör staden till en av världens mest museitäta städer. Antal museibesökare ökar stadigt och museiattraktioner i ny form utvecklas och lockar nya grupper av besökare. Sedan visionen antogs har Fotografiska och ABBA-museet tillkommit och vunnit rykte internationellt. Kulturhuset och Stockholms stadsteater har slagits samman som en organisatorisk enhet och ska fungera som ett allkonsthus och en ny kulturscen planeras i en av gasklockorna i Norra Djurgårdsstaden.

Det pågår en kulinarisk boom i Stockholm, vilket uppmärksammas alltmer i internationell media. Trenderna har skiftat, på 90-talet var

popmusiken i centrum, på 00-talet fick mode ett ökat fokus och nu uppmärksammas maten alltmer. Detta märks inte minst i vad som skrivs om Stockholm i internationell press inom detta område. I New York Times går det bland annat att läsa att man på senare tid alltmer satsat på bra mellanprisrestauranger i Stockholm.³⁶ Stockholm har idag nio restauranger med stjärnor i Guide Michelin. Det ligger ungefär på samma nivå som när visionen antogs, skillnaden är att det idag finns två restauranger med två stjärnor. Antalet serveringstillstånd har ökat med 25 procent bara de senaste fyra åren. Stockholm utvecklas alltmer till en världsstad.

Hög kapacitet för evenemang

Att evenemang arrangeras i Stockholmsregionen är av stor betydelse. Det stimulerar ekonomin och skapar en ökad efterfrågan på varor och tjänster. Av den totala turistsättningen i Stockholms län på 22 miljarder kronor svarar evenemang för cirka fem miljarder kronor och bidrar till såväl arbetstillfällen som etableringar i regionen.³⁷ Evenemang är också en viktig del i marknadsföringen av regionen och erbjuder de boende en attraktiv stad att bo och verka i.

Staden har en evenemangsstrategi som beslutades år 2011. Strategin innehåller en långsiktig aktivitetsplan och ett förstärkt samarbete med externa aktörer samt insatser för att involvera stockholmarna. Ambitionen är att Stockholm ska vara en av Europas tre främsta evenemangsstäder år 2030. Dessutom ska Stockholms position som en av världens främsta mötesplatser för kongresser, mässor och högnivåkonferenser befastas. Detta kommer att kräva fokus, samlade resurser och en kraftansträngning de kommande åren.

Sedan 2007 har multiarenorna Tele2 Arena i Globenområdet och Friends Arena i Solna färdigställts, vilket skapar förutsättningar för större evenemang. Båda arenorna har heltäckande, men öppningsbara, tak för att möjliggöra evenemang under alla årstider. I början av 2011 invigdes också den nya kongresshallen Stockholm Waterfront Congress Centre, mitt i Stockholms city med plats för 3 000 deltagare och med ambitionen att vara ett av världens ledande centrum för kongresser. Därtill finns Ericsson Globe Arena³⁸, Stockholmsmässan (som är den största mäss- och kongressanläggningen i norra Europa),

---

³⁶ "Food Matters- Stockholm's New Casual Bistros" The New York Times, 2013-09-23

³⁷ Avser 2009, källa Event Stockholm

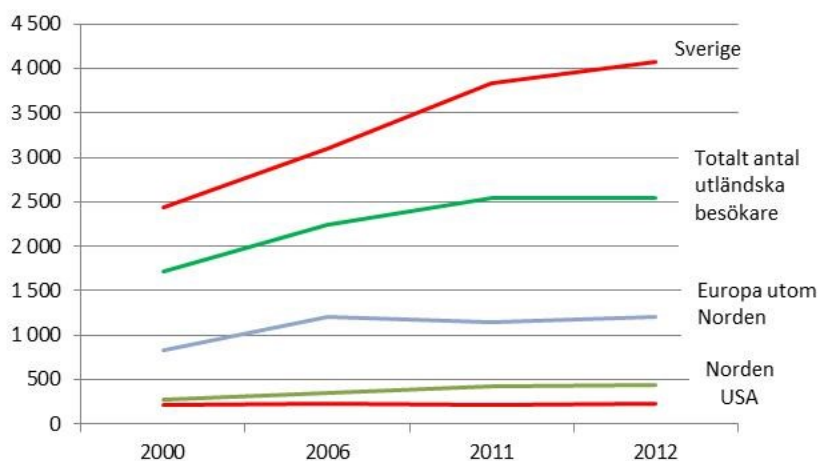
³⁸ Evenemangsbolaget Stockholm Globe Arenas ägs sedan den 1 oktober 2008 av AEG Facilities. AEG är ett helägt dotterbolag till Anschutz Company, en världsledande arrangör av sport och underhållningsevenemang.

Kistamässan, Stockholms stadion och en mängd mindre arenakapacitet.

Många evenemang sker också utomhus på offentliga platser i staden. Antalet löparevenemang och andra idrottsevenemang som lockar stora deltagarskaror, både elit och motionärer, ökar. Tävlingar som engagerar motionärer skapar en bra grund för motionsträning och folkhälsa. Det bidrar även till att ge Stockholm en profil som en hälsosam stad.

Diagrammet nedan visar antalet kommersiella övernattningar i Stockholms stad sedan år 2000. Under 2012 gjordes 6,6 miljoner kommersiella övernattningar i Stockholms stad. Jämfört med år 2000 är det en ökning med 59 procent. Framförallt ökar antalet övernattningar från inrikes besökare. Hotellkapaciteten har under samma period ökat med 73 procent när det gäller antalet hotellrum. Detta har medfört att kapacitetsutnyttjandet avseende hotellrum minskat från 74 procent år 2000 till 66 procent 2012. Kapacitetsutnyttjandet varierar från månad till månad, och i augusti är kapacitetsutnyttjandet 78 procent.

Antal kommersiella övernattningar, tusental, 2000-2012

Källa: SCB

En enastående stad på vatten

Stockholm är en enastående stad på vatten. Alla öar och mötet mellan Mälaren och Saltsjön är grunden för Stockholms utveckling och skönhet. Det krävs ett brett synsätt för att stadsbyggandet ska kunna bidra till att förvalta och utveckla vattnets kvaliteter som offentligt rum för boende, besökare och verksamma, inte minst när det gäller rekreation. Det är även angeläget med ett regionalt perspektiv,

eftersom Mälaren och Saltsjön binder samman Stockholms stad med andra kommuner i regionen.

Stockholms långa strandpartier är en stor tillgång för stadens invånare och en viktig del av stadens identitet. Ungefär hälften av stränderna är gröna och dessa miljöer har ett stort värde för stockholmarna samt för växt- och djurlivet. Staden har länge arbetat för att öka tillgängligheten till sjöar och vattendrag genom nya strandpromenader och omvandlingen av tidigare hamn- och industriområden. Sedan visionen antogs har fler kajer och vattennära stadsdelar utvecklats och flera av stadens mest uppskattade mötesplatser och rekreationsområden ligger också nära vatten.

En ny stadsövergripande strand- och kajstrategi har tagits fram. I strategin ingår att göra kajerna mer levande genom att verksamheter såsom restauranger, caféer, utställningar m.m. etableras på och längs med kajerna, samtidigt som det är viktigt att värna tillgängligheten för sjöfarten. Det innebär att tillgängliga kajer måste utnyttjas optimalt. En möjlighet är att minska de områden som idag utgörs av bland annat parkeringsplatser, exempelvis längs Strandvägen, Norr- och Söder Mälarstrand och på Skeppsbron. Det nya Slussen ska kännetecknas av mer grönska och vatten och bättre framkomlighet för gående, cyklister och kollektivtrafik. Slussen ska förvandlas till en levande plats där människor både har skäl och lust att stanna till. Genom att utveckla Skeppsbron kan ett attraktivt stråk mellan Slussen och Kungsträdgården skapas. Vid upprustningar av Stockholms Hamnars kajer ska tillgänglighetsanpassade promenadstråk för funktionshindrade anläggas.

Stockholms hamnar ligger på andra plats efter Helsingfors om man jämför passagerartrafik i Östersjöregionen. Drygt 11 miljoner passagerare reser via Stockholms Hamnar med färja varje år. Läger man till sommarhalvårets internationella kryssningar så uppgår passagerarantalet till närmare 12 miljoner. Utöver det reser över 4 miljoner passagerare varje år med skärgårdstrafiken och den sjöburna stadstrafiken. Färjepassagerarnas konsumtion under vistelsen i Stockholm beräknas motsvara närmare 5 miljarder kronor under året, vilket innebär en effekt för sysselsättningen motsvarande drygt 4 100 årsarbeten.³⁹

Idag finns det 29 strandbad inom staden, flera av dem är centralt belägna, vilket är tämligen unikt för en miljonstad. Staden har en handlingsplan för hur Stockholm ska få fler badplatser med rent

---

³⁹ Facts about Stockholm's tourism industry, Stockholm Visitors Board

badvatten som ska genomföras de kommande åren. Inom staden finns även ett 80-tal båtklubbar med sammantaget cirka 9 000 fritidsbåtar. Dessa båtar är en uppskattad del av stadslivet och Stockholms kulturhistoria.

Världsberömd upplevelsestad

Nuvarande vision	Förslag till reviderad vision
<p>Stockholm är en internationell storstad med ett myllrande kultur- och nöjesliv. Här finns ett rikt utbud av museer, konserter, teatrar, konstutställningar, filmvisningar, idrottsarrangemang, gallerier, dansuppvisningar och nöjesparker. Här arrangeras också megaevenemang med internationell lyskraft – allt från världsartisternas turnépremiärer till finalen i Champions League.</p> <p>Det rika kultur- och nöjeslivet lägger, tillsammans med det stora utbudet av restauranger, caféer, pubar och affärer, grunden för den berömda stockholmpulsen. Pulsen har en internationell prägel som tilltalar alla människor. Det kreativa klimatet lockar och den fria kulturen är en viktig del i stadsutvecklingen och den skapar stor inflyttning av människor i alla åldrar och från alla världens hörn. I Stockholm finns möjlighet att ta del av världen.</p> <p>Ett framgångsrikt samarbete inom regionen och mellan offentliga och privata aktörer har möjliggjort en omfattande utbyggnad av nya arenor för kultur och idrott i regionen. Det gäller exempelvis det nya stadsbiblioteket vid Odenplan, det nya operahuset och Nobelmuseet, ett designcentrum vid Telefonplan, den nya nationalarenan för fotboll i Solna och arenor för toppfotboll.</p>	<p>Stockholm är en enastående stad på vatten. Både Mälaren och skärgården erbjuder världsunika attraktioner med anknytning till vatten. Här finns rena sjöar och vattendrag som erbjuder goda möjligheter till rekreation. Stockholms många strandbad har en god vattenkvalitet och utgör en stor tillgång. Tillgängligheten till stränder och vattnet har utvecklats till en unik kvalitet för alla stockholmare.</p> <p>De vattennära områdena har utvecklats och stadens kajer är tillgängliga och sjuder av folkliv. Det gäller inte minst Stadsgården och Skeppsbron, som har omvandlats till ett sammanhängande och levande gångstråk. Även Söder- och Norr Mälarstrand har utvecklats med flera restauranger, caféer och badmöjligheter.</p> <p>Stockholm är en självklar bas för turismen i Östersjöområdet med en omfattande färje- och kryssningstrafik. Den nya stadsdelen Norra Djurgårdsstaden är ett nav för de allt fler kryssningsfartyg som ankommer staden.</p> <p>Stockholm är en internationell storstad med ett myllrande idrotts-, kultur- och nöjesliv där människor upplever, deltar i och är med och skapar aktiviteter. Stockholmarna är stolta över att leva i sin stad.</p> <p>Det finns ett rikt utbud av museer, konserter, teatrar, konstutställningar, filmvisningar, dansuppvisningar och nöjesparker. Här arrangeras en mångfald av evenemang – alltifrån</p>

Från ”En enastående stad på vattnet”

Stockholm är en enastående stad på vattnet. Här finns rena sjöar och vattendrag, som erbjuder unika möjligheter till bad- och båtliv. Stadens kajer är tillgängliga och sjuder av folkliv. Det gäller inte minst Stadsgården och Skeppsbron, som har omvandlats till ett sammanhängande och levande gångstråk. Även Söder- och Norr Mälärstrand har utvecklats och erbjuder stora badmöjligheter.

Stockholm är en självklar bas för turismen i Östersjöområdet med en omfattande färje- och kryssningstrafik. Genom satsningen på en ny kryssningsterminal i Frihamnen har fler rederier lockats att starta och avsluta sina kryssningar i Stockholm. Även utbyggnaden av containerhamnen i Norvik har förstärkt Stockholms ställning som en ledande hamnstad i Östersjön.

Från ”Internationell mötesplats”

Likaså söker sig konstnärer och musiker av olika slag till det kreativa klimat som rådet här. Tillsammans med tidigare invånare skapar nyinflyttade i olika kreativa branscher denna attraktiva stad i ständig utveckling. Vissa väljer att stanna kvar för alltid.

lokala festivaler och breddidrottsevenemang för barn och unga till stora elitidrottstävlingar.

Här finns också kapacitet och kompetens att genomföra internationella megaevenemang och Stockholm är ett självklart val för ledande arrangörer.

Stockholmarna och besökare vet att det året runt finns upplevelser av hög kvalitet i staden. Här finns ett rikt och varierat kultur- och nöjesliv, konceptbutiker och restauranger av hög internationell klass sida vid sida med fullsatta caféer och pubar.

Konstnärer, musiker och kreativa branscher bidrar till att skapa denna attraktiva stad i ständig utveckling. Det kreativa klimatet och den fria kulturen gör att människor från hela världen söker sig till Stockholm. Vissa väljer att stanna kvar för alltid.

VISION OCH GENOMFÖRANDE

STOCKHOLMS UTMANINGAR

Stockholms befolkning växer fort och staden förväntas ha en miljon invånare år 2020. Detta innebär stora utmaningar och möjligheter:

- Stockholmarna lever i ett globalt sammanhang med invånare som kommer från hela världen, men också med invånare som gärna studerar och arbetar utomlands. Företagen i Stockholm konkurrerar med andra städer på den globala marknaden om kompetens, kapital och investeringar.
- Kommunalt finansierad service av god kvalitet ska erbjudas till alla invånare. Samtidigt förändras stockholmarnas behov och förväntningar på denna service vilket ställer krav på lyhördhet för förändrings- och utvecklingsbehov.
- Stockholmarna blir fler och det behövs fler bostäder och en god framkomlighet. Samtidigt ska livsmiljön i Stockholm värnas och stadens klimatpåverkan minska.
- Stockholm är en vacker stad på öar, där närhet till vattenytor och grönområden är en självklarhet. Det är samtidigt en utmaning vad gäller stadsplanering, tekniska lösningar och finansiering av investeringar som blir dyrare då tunnlar eller broar ska förbinda stadens olika delar.
- För att Stockholm ska vara en sammanhållen stad behöver det finnas en stark och positiv utveckling i alla delar av staden. Varje stadsdels starka sidor och särart behöver stärkas och utvecklas. Det måste också vara enkelt att röra sig mellan olika delar av staden. Hela staden behöver uppfattas som alla stockholmarnas stad.

ETT STRATEGISKT ÅTAGANDE I STOCKHOLMS STAD

Visionen om det framtida Stockholm är ett strategiskt åtagande från Stockholms stads sida för att möta dessa utmaningar. Av visionen framgår stadens långsiktiga mål, vilka utmaningar staden står inför samt strategier för en långsiktig och hållbar utveckling. Genom visionen vill staden skapa tydlighet om långsiktiga ambitioner, såväl internt som mot externa samarbetsparter.

Alla stadens nämnder och bolagsstyrelser har i uppdrag att arbeta i visionens riktning – för ett växande Stockholm i världsklass. Visionen sätter sin prägel på den dagliga verksamheten, såväl kortsiktiga som

långsiktiga beslut påverkas av stadens strävan. Att följa utvecklingen, ha kunskap om var den egna organisationen befinner sig i förhållande till det önskade framtidsläget och ta nödvändiga steg för att nå visionen är en viktig uppgift.

Vi som arbetar i Stockholms stad ska ha stockholmarna i fokus för det vi åstadkommer. Det är för dem organisationen finns till. Hur vi bemöter våra invånare, företag och besökare i såväl verksamheterna som i myndighetsutövningen är avgörande för både hur staden uppfattas och för vår professionella utveckling. Inte minst i arbetet med att bygga bostäder och infrastruktur är det av stor vikt att föra en dialog med stockholmarna så att det finns en acceptans för de förändringar staden genomgår.

Dialog och bemötandefrågor mellan stadens ledning, medarbetare och Stockholmarna är väsentliga och ges prioritet. Det är också av stor betydelse att vi utför uppdragen med stor omsorg om skattebetalarnas pengar, att staden arbetar effektivt och säkerställer att varje skattekrone används klokt och ger mesta möjliga utfall för stockholmarna.

För att uppfylla visionen gentemot stockholmarna behöver alla verksamheter arbeta systematiskt och ta ansvar för utvecklingen. Arbetet måste ske i dialog med stockholmarna och medarbetare, som både behöver se sin roll i helheten, i enhetens resultat och i den framtida utvecklingen. I enlighet med strategin för kvalitetsutveckling och stadens styrmodell, integrerad ledning och styrning, ska verksamheterna ta fram åtaganden för verksamheten som leder mot mål och vision liksom säkerställa att valda arbetssätt och utvecklingsstrategier åstadkommer måluppfyllelse.

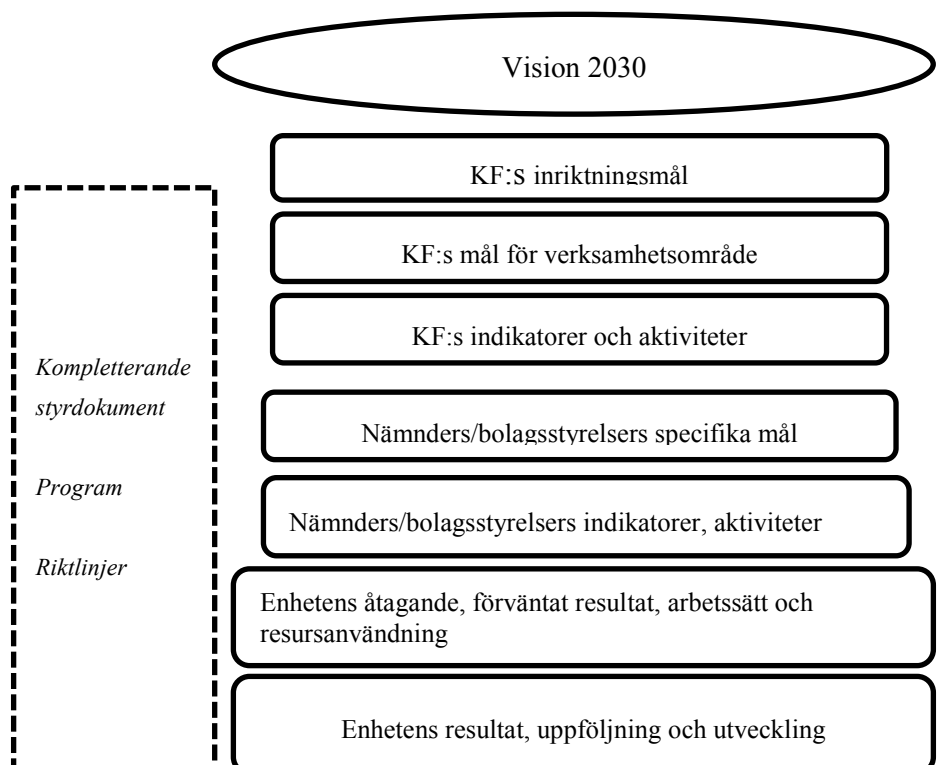
Med en tydlig modell för kvalitet och styrning skapas en god verksamhet med Stockholmarna i fokus där medarbetarna ges möjligheter till inflytande, delaktighet och utveckling av nya innovativa arbetssätt. Det behöver också finnas en stor beredskap för hur den framtida teknikutvecklingen kan bidra till att utveckla moderna arbetssätt i verksamheten och underlätta i stockholmarnas vardag.

STADENS LEDNING OCH STYRNING

Kommunfullmäktige beslutar om budget för staden. Budgeten är överordnad och styrande för stadens alla verksamheter och övriga styrdokument har att förhålla sig till denna. I budget pekar staden på en övergripande nivå ut färdriktningen. Nämnder, bolagsstyrelser och verksamheter beslutar mer konkret om kommande steg för att nå vision och mål i samband med verksamhetsplanering och budget. Uppföljning sker i tertialrapporter och verksamhetsberättelse.

De verksamheter staden finansierar ska – inom ramen för kommunfullmäktiges beslutade budget - bedrivas utifrån stockholmarnas behov med tydliga mål, bra planering, systematisk uppföljning, utveckling, åtgärder och samverkan för lärande och effektivitet. En god samverkan mellan nämnder och bolagsstyrelser är av särskilt stor vikt, både på lednings- och medarbetarnivå. Nämnder och bolagsstyrelser måste också analysera samarbetsbehov inom och utom staden för måluppfyllelse och för att säkerställa effektivitet i stadens processer.

Stadens system för integrerad ledning och uppföljning av verksamhet och ekonomi, ILS, omfattar hela koncernen Stockholms stad, såväl nämndernas som bolagens verksamheter. Även program och riktlinjer ska följas upp via ILS. Inriktnings- och verksamhetsmål bör justeras utifrån det som föreslås i den reviderade visionen.

HELA STOCKHOLM SKA VÄXA

Stockholm är en attraktiv och spännande stad med en stark framtidstro och många väljer att flytta hit. Staden ska arbeta för att det finns förutsättningar för Stockholm att fortsätta växa och för att detta sker på ett ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbart sätt.

Beslut som fattats för att skapa förutsättningar för det växande Stockholm, såsom Skolplaneringsstrategin, Stadens översiktsplan ”Promenadstaden”, Bostadspotential Stockholm, Framkomlighetsstrategin, Stockholmsförhandlingen och Färdplan 2050 ger övergripande ramar för hur staden ska utvecklas. Dessa bör kompletteras med stadens utgångspunkter för hur infrastrukturen i bred mening bör byggas ut på lång sikt som sträcker sig ytterligare bortom dessa planer. Samtliga rambeslut om ett växande Stockholm behöver omsättas i konkreta handlingsplaner med tydliga prioriteringar där utgångspunkten är att hela staden ska vara tätare och mer sammanhållen.

Alla stadsdelar i hela staden ska vara levande och attraktiva utifrån varje stadsdels unika kvalitéer. Stockholms utveckling ska ske med utgångspunkt i en god livskvalitet för dagens och morgondagens invånare. Vi bygger inte bara bostadsområden och infrastruktur. Vi skapa förutsättningar för ett gott liv med grönområden, kommunalt finansierad och kommersiell service och upplevelser för olika generationer av stockholmare med vitt skilda bakgrunder och intressen.

SAMARBETE FÖR HÅLLBAR TILLVÄXT

Många av de viktiga satsningar som pågår i Stockholmsregionen bygger på ett väl utvecklat samarbete och olika former av partnerskap mellan staden, andra offentliga aktörer, akademien och näringslivet. För att kunna realisera visionen och säkra en fortsatt stark och hållbar tillväxt är det nödvändigt att utveckla dessa samarbetsformer, särskilt mellan kommunerna, landstinget och statliga aktörer i Stockholmsområdet. Stockholmarnas vardag blir enklare i en region med en gemensam och aktiv planering inom transporter, bostadsbyggande, vård- och omsorg samt utbildnings- och arbetsmarknadsområdet.

Staten har – tillsammans med landstinget – ett huvudansvar för utvecklingen av infrastrukturen i Stockholmsområdet. Den statliga styrningen behöver bli mer flexibel i förhållande till specifika regionala förutsättningar. Det gäller inte minst tillämpningen av plan- och bygglagen, bullernormer och miljöbalken.

NÅ UT I VÄRLDEN

I en globaliserad värld blir det internationella samarbetet allt viktigare. I takt med att konkurrensen mellan städer och regioner ökar är det av stor vikt att Stockholm stärker sin position på den internationella arenan som en innovativ och kreativ stad med branscher som är globala föredömen. Stockholm ska vara en stad känd för kunskap, tolerans, mångfald, öppenhet, hållbarhet och en hög livskvalitet. Stockholm behöver samarbeta med och lära från andra städer, regioner och länder för att klara den allt hårdare konkurrensen. Det är också viktigt att långsiktigt och konsekvent fortsätta arbetet med att internationellt marknadsföra Stockholm under budskapet ”Stockholm – The Capital of Scandinavia”.